
Andrej A. Chaiutta

Paradigma konkurenčnosti držav in analiza Slovenije po sistemih WEF in IMD za leto 2006

Delovni zvezek števil. 7/2007, let. XVI

Kratka vsebina: V delovnem zvezku avtor po šestih letih ponovno sistematično predstavi paradigmo konkurenčnosti. Osredotoči se na dva glavna sistema IMD in WEF, med katerima pa se pojavljajo velike razlike, tako da je ob primerjavi sistemov potrebna previdnost. Avtor tudi opozori, da konkurenčnost ni tekmovanje, kjer bi na koncu imeli države zmagovalke in države poraženke. Na koncu posveti poglavje tudi umestitvi Slovenije.

Ključne besede: konkurenčnost države, IMD, WEF, paradigma konkurenčnosti, ekonomska teorija, agregatni indeksi, metodologija ocenjevanja, primerjava sistemov, razvoj celovitega ocenjevanja razvoja, Slovenija, EU

Zbirka Delovni zvezki je namenjena objavljanju izsledkov tekočega raziskovalnega dela, analizi podatkovnih serij in predstavitev metodologij s posameznih področij dela urada. S tem želimo spodbuditi izmenjavo zamisli o ekonomskih in razvojnih vprašanjih, pri čemer je pomembno, da se analize objavijo čim hitreje, tudi če izsledki še niso dokončni.

Mnenja, ugotovitve in sklepi so v celoti avtorjevi in ne izražajo nujno uradnih stališč Urada RS za makroekonomske analize in razvoj.

Objava in povzemanje publikacije sta dovoljena delno ali v celoti z navedbo vira.

Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj

Izdajatelj:

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Gregorčičeva 27

1000 Ljubljana

Tel: (+386) 1 478 1012

Telefaks: (+386) 1 478 1070

E-naslov: gp.umar@gov.si

Odgovorni urednici: Eva Zver (eva.zver@gov.si), mag. Barbara Ferk (barbara.ferk@gov.si)

Delovni zvezek: Paradigma konkurenčnosti držav in analiza Slovenije po sistemih WEF in IMD za leto 2006

Avtor: mag. Andrej A. Chaiutta (andrei.chaiutta@gov.si)

Lektoriranje: Amanda Saksida

Lektoriranje angleškega povzetka: Dean J. DeVos

Delovni zvezek je recenziran.

Ljubljana, avgust 2007

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.1(497.4)"2006"

CHIAIUTTA, Andrej A.

Paradigma konkurenčnosti držav in analiza Slovenije po sistemih WEF in IMD za leto 2006 [Elektronski vir] / Andrej A. Chaiutta. - Ljubljana : Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2007. - (Delovni zvezki UMAR ; letn. 16, št. 7)

Način dostopa (URL):

http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2007/dz07-07.pdf.

ISBN 978-961-6031-59-2

234196992

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 TEORETIČNE OPREDELITVE KONKURENČNOSTI DRŽAV	3
2.1 Izvor pojma.....	3
2.2 Opredelitve konkurenčnosti na nivoju države.....	4
2.2.1 Intuitivna opredelitev – nacionalna konkurenčnost mednarodne trgovine.....	4
2.2.2 Cenovna in stroškovna konkurenčnost države.....	5
2.2.3 Celovita opredelitev in agregatno ocenjevanje dejavnikov razvoja.....	5
3 RAZVOJ EKONOMSKE PARADIGME AGREGATNE KONKURENČNOSTI DRŽAVE	8
3.1 Strateško vodenje »nacionalne konkurenčnosti države«.....	8
3.1.1 Dejavniki strateške vloge vlade.....	8
3.1.2 Vpliv teorij strateškega vodenja pravih sektorjev.....	8
3.1.3 Strateške politike vodenja nacionalne konkurenčnosti.....	9
3.2 Agregatna konkurenčnost države.....	12
3.2.1 Celovito pojmovanje konkurenčnosti države – globalni dejavniki in deležniki razvoja.....	12
3.2.2 Ocenjevanje temeljnih dejavnikov razvoja.....	14
3.3 Mikroekonomski temelji konkurenčnosti države.....	15
3.3.1 Mikroekonomski dejavniki konkurenčnosti države.....	15
3.3.2 Poslovno okolje države in podjetniške strategije.....	16
3.3.3 Spodbujanje temeljev konkurenčnosti držav.....	18
3.4 Omejitve paradigme in slabosti agregatnega ocenjevanja konkurenčnosti držav.....	20
3.4.1 Ocenjevanje konkurenčnosti, razvojni dejavniki, politike in ime paradigme.....	21
3.4.2 Primernost agregatnega indeksa konkurenčnosti kot kazalca »razvoja« družbe.....	22
3.4.3 Vrednotenje interdisciplinarnega razvoja skozi ekonomski vrednostni sistem.....	22
3.4.4 Metodološke omejitve in slabosti sistemov ocenjevanja agregatne konkurenčnosti držav.....	22
4 METODOLOGIJA OCENJEVANJA AGREGATNE KONKURENČNOSTI DRŽAV	28
4.1 Ocenjevanje globalne konkurenčnosti držav – sistem WEF.....	28
4.1.1 Dejavniki sposobnosti rasti in dejavniki poslovne konkurenčnosti.....	29
4.1.2 Agregati WEF.....	31
4.1.3 Indeks sposobnosti rasti (Growth Competitiveness Index, GCI).....	33
4.1.4 Indeks poslovne konkurenčnosti (Business Competitiveness Index, BCI).....	36
4.1.5 Indeks globalne konkurenčnosti (Global competitiveness Index, IGC).....	40
4.2 Ocenjevanje svetovne konkurenčnosti držav – sistem IMD.....	43
4.2.1 Dejavniki svetovne konkurenčnosti, sistem merjenja in podatki.....	44
4.2.2 Agregatni indeks svetovne konkurenčnosti (World competitiveness Index – WCI).....	45
4.3 Različnost in omejitve metodologij merjenja konkurenčnosti držav po IMD in WEF.....	46
5 ANALIZA AGREGATNE KONKURENČNOSTI SLOVENIJE	48
5.1 Gibanje konkurenčnosti Slovenije in primerjava agregatov leta 2006 v okviru EU-25.....	48
5.2 Analiza globalne konkurenčnosti Slovenije po poročilu WEF 2006–2007.....	52
5.3 Analiza svetovne konkurenčnosti Slovenije po poročilu IMD 2006.....	55
5.4 Analiza svetovne konkurenčnosti Slovenije po poročilu IMD 2007.....	58
5.5 Ocena analize.....	61
6 SKLEP	62

Kazalo tabel in slik

Tabela 1: Primer konkurence dveh podjetij: model Brander-Spencer.....	11
Tabela 2: Učinek povečevanja globalne konkurenčnosti s strateško trgovinsko politiko	12
Tabela 3: Dejavniki konkurenčnosti držav po WEF in število vključenih kazalnikov	30
Tabela 4: Razvrščanje držav glede na agregatna indeksa sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti in njune podindekse, primer za leto 2004*	32
Tabela 5: Začetnih 12 stebrov dejavnikov globalne konkurenčnosti WEF	41
Tabela 6: Stopnje razvoja gospodarstev IGC 2006–2007, razporejenih v tri sklope – indekse, glede na težo svojega vpliva na razvoj	42
Tabela 7: Sestava agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti – dejavniki svetovne konkurenčnosti držav po IMD	45
Tabela 8: Indeksi agregatne konkurenčnosti Slovenije po WEF 2006–2007 in IMD 2006 z uvrstitvami Slovenije preračunanimi znotraj EU-25	50
Tabela 9: Skladnost indeksov WEF 2006–2007 in IMD 2006	51
Tabela 10: Globalna konkurenčnost Slovenije, ostalih članic EU in ZDA po indeksih v poročilu WEF 2006–2007	53
Tabela 11: Prikaz vrednosti agregatnih indeksov svetovne konkurenčnosti Slovenije, ostalih članic EU in ZDA po IMD 2005 in 2006	56
Tabela 12: Prikaz vrednosti agregatnih indeksov svetovne konkurenčnosti Slovenije, ostalih članic EU in ZDA po IMD 2005 in 2006	60
Slika 1: Mikro dejavniki konkurenčnosti in rasti produktivnosti	15
Slika 2: Dejavniki konkurenčnosti poslovnega okolja na različnih stopnjah gospodarskega razvoja države	16
Slika 3: Poslovno okolje – mikroekonomski temelji konkurenčnosti	17
Slika 4: Stopnje razvoja konkurenčnosti gospodarstva in viri konkurenčnih prednost	18
Slika 5: Gibanje uvrstitev agregatnih indeksov konkurenčnosti Slovenije 2003–2006	48
Slika 6: Uvrstitve podindeksov globalne konkurenčnosti WEF za leti 2005 in 2006 za Slovenijo in EU-25	54
Slika 7: Gibanje uvrstitev agregatnih indeksov konkurenčnosti Slovenije 2003–2007, Estonije in povprečja EU-24	59

Povzetek

Na Uradu za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR) spremljamo agregatne indekse globalne konkurenčnosti držav že od leta 1997. Leta 2001 je izšel tudi prvi delovni zvezek na temo nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije (Gmeiner in drugi, 2001). Analizo položaja Slovenije redno objavljamo v prispevkih v Ekonomskem ogledalu in Poročilu o razvoju UMAR.

V tem delovnem zvezku predstavljamo analizo »globalne« in »svetovne« konkurenčnosti Slovenije, kot jo ocenjujeta sistema Svetovnega ekonomskega foruma WEF in Mednarodnega inštituta za menedžment IMD. Poleg prikaza analize agregatne konkurenčnosti države in ocene stanja Slovenije 2006 je osrednji namen delovnega zvezka na enem mestu zbrati različne vidike paradigme konkurenčnosti države in razvoja metodologij osrednjih dveh svetovnih sistemov agregatne konkurenčnosti držav.

V zadnjih letih paradigma konkurenčnosti države (gospodarstva, regije) pridobiva na pomenu v ekonomski teoriji in ekonomski politiki. Spremljanje konkurenčnosti države je vedno bolj razširjeno tudi med različnimi družbenimi akterji in močno vpliva na javno mnenje, oblikovanje ekonomskih politik in na strokovno in širšo javnost. Tudi zaradi teh razlogov postaja konkurenčnost države pomemben referenčen družbeni razvojni parameter.

Konkurenčnost držav merijo sistemi ekonomskih in neekonomskih kazalnikov, s katerimi se ocenjujejo agregatni indeksi. Različni avtorji ponujajo enega ali več agregatnih indeksov konkurenčnosti države. Agregatni indeksi so sestavljeni predvsem z namenom, da ponudijo linearen pregled dejavnikov rasti in razvoja in omogočijo medsebojno primerjavo različnih gospodarstev. Sistemi ocenjevanja konkurenčnosti držav se med seboj razlikujejo in se stalno razvijajo. Hkrati opozarjamo, da je interpretacija interdisciplinarnega fenomena »konkurenčnosti držav« velik izziv. Kompleksnost paradigme konkurenčnosti države, zaradi nejasnosti opredelitev in omejitev sistemov merjenja, v strokovni javnosti sproža dileme, dvome in zavračanja.

Slovenija se po sistemih konkurenčnosti uvršča zelo različno. V obdobju zadnjih nekaj let obe osrednji metodologiji ocenjevanja konkurenčnosti držav (IMD in WEF) kažeta na stagnacijo konkurenčnosti Slovenije. Slovenija se od leta 2002 v jesenskih Poročilih globalne konkurenčnosti WEF v skupini do 125 gospodarstev giblje okoli 30. mesta. V spomladanskih Poročilih svetovne konkurenčnosti IMD v skupini do 55 gospodarstev pa se giblje okoli 40. mesta. V tem delovnem zvezku poleg analize konkurenčnosti Slovenije 2006 med drugim poskušamo odgovoriti na vprašanja: Ali znižanje uvrstitve pri agregatnih indeksih konkurenčnosti tudi dejansko pomeni nižanje konkurenčnosti Slovenije ali je to le odraz slabosti sistemov merjenja? Kakšne so razlike med uvrstitvijo pri WEF in uvrstitvijo pri IMD? Kakšen je vzorec slovenskih podjetij in v kolikšni meri spreminjanje vzorca vpliva na rezultate Slovenije?

Summary

At the Institute of Macroeconomic analysis and development we analyze aggregate competitiveness indices from the year 1997. In 2001 first working paper on the subject of Slovenian national competitiveness was published. Regular yearly analysis of aggregate competitiveness is published in Slovenian Economic Mirror and in Development Report.

In this working paper we attempt to present state competitiveness economic paradigm and methodologies for the calculation of aggregate competitiveness indices with its strengths and weaknesses. Another important aim of the working paper is to introduce basic analysis of »global« and »world« competitiveness in 2006 on the case of Slovenia according to two known systems – World Economic Forum (WEF) and International Institute for Management Development (IMD).

The paradigm of state competitiveness is gaining in importance in the economic theory and policy in the last few years. State competitiveness assessment is widespread among different stakeholders influencing public opinion, economic policies and professional public. Those are additional reasons why state competitiveness is becoming significant referential development parameter.

The field has different systems of economic and non-economic indicators with which aggregate indices are being calculated. Different authors offer one or more aggregate indices composed with the purpose of linear review of factors of growth and development and comparison of different economies. Systems are developing and are in constant change. Therefore we call to your attention that interpretations of the “state competitiveness” phenomenon represents a serious challenge. Complexity of the issue and unclear definitions and limitations of the methodologies raise frequent criticisms and doubts in professional public.

According to the two competitiveness systems, Slovenia is ranked very differently. In the last few years both central methodologies of competitiveness assessment (IMD and WEF) show the stagnation of Slovenian competitiveness. Since 2002, in the WEF's autumn Global Competitiveness Reports Slovenia has been ranked around the 30th place among up to 125 economies, while in the IMD's spring World Competitiveness Reports Slovenia has been ranked around 40th place among up to 55 countries. In this working paper we attempt to answer the questions: Does fall in aggregate indices rankings mean also lower competitiveness? Or is it due to weaknesses and limitations of the systems of measurement? How do we interpret state competitiveness when the differences among rankings between two systems occur? What are the basic methodological limitations, which is the date, sample for collecting the poll data and how much this affects the results for Slovenia?

1 UVOD

Konkurenčnost države je bolj ali manj naključno razvito področje ekonomske teorije ocenjevanja razvoja družb. Vsebina konkurenčnosti države zadeva vsaj tri vidike:

- razvoj pojma, ki je prešel iz splošne uporabe v ekonomsko teorijo;
- razvoj ekonomske paradigme v okviru ekonomske teorije v drugi polovici preteklega stoletja;
- razvoj koncepta interdisciplinarnega sistema indikatorjev rasti in razvoja, ki se je razvil v ocenjevanje agregatnih indeksov (globalne, svetovne) konkurenčnosti države.

Pojem »konkurenčnosti države« so sprva razvile različne skupine pri normativnem naslavljanju družbenega razvoja. Sčasoma se je razvil v normativno ekonomsko paradigmo in v pozitivni sistem ocenjevanja dejavnikov rasti in razvoja družb. Različna imena so v uporabi tako za paradigmo kot za agregatne indekse sistemov ocenjevanja dejavnikov konkurenčnosti: konkurenčnost države, nacionalna konkurenčnost države, svetovna konkurenčnost, globalna konkurenčnost, poslovna konkurenčnost, sposobnost rasti, razvojna konkurenčnost itd. Različna imena odražajo raznolikost vsebine in dejavnikov konkurenčnosti držav, prav tako pa tudi različnih namenov. Vendar pa ime »konkurenčnost države« pogosto vnaša nejasnost v paradigmo, saj odraža intuitivno razumevanje ekonomske realnosti kot trgovinske tekme med državami konkurentkami. Tako razumevanje globalne konkurenčnosti postavlja vlade v vlogo menedžmenta podjetja, ki naj akterjem zagotovi zmago. Vlade tako izvajajo bolj ali manj interventne oziroma bolj ali manj razvojne politike konkurenčnosti.

Splošni razširjenosti pojma je v drugi polovici preteklega stoletja sledil nastanek paradigme konkurenčnosti držav v okviru ekonomske teorije. V sedemdesetih letih preteklega stoletja se je konkurenčnost v ZDA pojavila kot politična paradigma¹, kot ekonomska politika usmerjanja gospodarstva in vplivanja na trgovinske tokove. Pod pojmom konkurenčnosti držav je politika razvila orodja za usmerjanje javne porabe, (novo) trgovinsko politiko, protekcionizem in podporo posebnim panogam (industrijska politika), kar v svojih delih opisuje ekonomist Krugman (1994a, 1994b, 1995, 1996a, 1996b, 1996c). Ekonomska teorija je paradigmo globalne konkurenčnosti razvila kot avtonomno področje, ki se je sprva oblikovalo na področju nove trgovinske politike.

Z ocenjevanjem interdisciplinarnih dejavnikov rasti in razvoja držav se je zgodil razvojni preskok paradigme konkurenčnosti držav. Ocenjevanje dejavnikov konkurenčnosti države je razširilo razumevanje paradigme konkurenčnosti držav, ki presega polje ekonomske teorije in integrira vedno več neekonomskih vidikov družbenega razvoja. Predstavniki različnih ved (ekonomskih, socioloških ved in ved upravljanja) so sisteme ocenjevanja konkurenčnosti države oblikovali kot način interdisciplinarnega spremljanja rasti in razvoja družbe z namenom primerjave. Agregatni indeksi konkurenčnosti držav primerjajo enakost, razliko in spremembo dejavnikov v času in prostoru ter na ta način ocenjujejo učinkovitost in uspešnost družb in gospodarstev. Vključujejo spremljanje institucij, vrednot in vzorcev ravnanja ter drugih področij, ki jih preučujejo sociologija, politologija, pravo, vede o upravljanju itd. Transparenten sistem ocene dejavnikov rasti in razvoja je postavil paradigmo konkurenčnosti držav ob bok drugim sistemom ocenjevanja razvoja družb (za več o tem gl. 4. poglavje). S tem se je zmanjšala možnost intuitivne uporabe pojma konkurenčnosti držav, hkrati pa se je konkurenčnost države podvrgla resni analizi drugih ekonomskih smeri in znanosti.

Cilj sistemov ocenjevanja konkurenčnosti držav je ocenjevanje dejavnikov in strukture rasti in razvoja države v času in v primerjavi s strukturo drugih držav. Indekse globalne konkurenčnosti držav spremlja cela vrsta

¹ Gl. analizo globalne konkurenčnosti v Chiaiutta (1998).

zasebnih in državnih inštitutov, nevladne organizacije po svetu, večina vlad ter različne interesne skupine (politiki in stranke, podjetja v gospodarstvu, menedžerji, lastniki, delavci, sindikati, nevladne organizacije, novinarji, kulturni delavci, umetniki ...). Ob uporabi agregatnih indeksov konkurenčnosti države za spremljanje družbenega razvoja naletimo na številna vprašanja.

Ključno vprašanje je ali je »konkurenčnost države« ustrezen kazalec razvoja družbe in ali z doseganjem visokih stopenj konkurenčnosti družbe vodijo svoj razvoj »učinkovito« in »uspešno« oziroma v zeleni smeri. Izpostavimo lahko mnogo vsebinskih pomanjkljivosti, nejasnosti in statističnih slabosti ocenjevanja dejavnikov rasti in razvoja z indikatorji konkurenčnosti držav (tri izmed njih navajamo v nadaljevanju).

Pomanjkljivost predstavlja že samo ime, ki izraža nasprotje med pojmom, ekonomsko paradigmo konkurenčnosti držav in indikatorji konkurenčnosti. Neskladje med imenom in vsebino sistemov ocenjevanja konkurenčnosti vnaša v javnost zmedo in predstavlja osrednjo šibkost paradigme in sistemov ocenjevanja konkurenčnosti. Ime opredeljuje konkurenco med državami in navaja na procese mednarodne tekme na svetovnem trgu, podobno kot poznamo proces tekme med podjetji na trgu. Seveda tako razumevanje ne ustreza realnosti, kot jo preučuje mednarodna ekonomija (mednarodna ekonomika, ekonomika trgovine, trgovinska politika – gl. npr. Krugman in Obstfeld (1997)). Vsebina paradigme konkurenčnosti držav in sistemi ocenjevanja dejavnikov imajo s klasično konkurenco, tekmo na trgu in bojem zmagovalcev in poražencev bolj malo skupnega. Čeprav so še daleč od celovitega načina ocene razvoja družbe, sistemi indikatorjev konkurenčnosti držav danes presegajo izvorni intuitivni pomen pojma, ki je paradigmi in sistemom ocenjevanja dal ime. Sistemi spremljanja zato ponujajo le dodaten pogled na obsežen pojem družbenega razvoja in so daleč od celovite ocene razvojnih dejavnikov.

Drugo šibkost predstavljajo številne definicije konkurenčnosti držav in njihovo spreminjanje. Raznolikost teoretskih okvirov, ki obravnavajo razvojne pogoje, vpliva na nedoločeno paradigmo, stalno spreminjajoč se izbor ekonomskih in neekonomskih indikatorjev ter sistem merjenja.

Tretjo pomanjkljivost predstavlja način pridobivanja podatkov, vrsta podatkov (subjektivno vs. objektivno), problem vzorčenja, razvidnosti sestave vzorcev ter način interpretacije. Praksa tako IMD kot WEF je pridobivanje ocen o stanju dejavnikov rasti in razvoja v družbi le od ene (ciljne) skupine (menedžment podjetij). Po drugi strani rangiranje držav prinaša cel kup statističnih vprašanj, saj zabriše vsebinske razlike. Mnogo uporabnikov interpretira agregatne indekse tako, da usmerja pozornost k uvrstitvam, ne glede na razlike med uvrstitvami na lestvicah konkurenčnosti. S tem navajajo k tekmi. Pri takem pristopu je vsebinska analiza dejavnikov razvoja lahko povsem drugotnega pomena, uporabniki pa analizirajo indikatorje v smislu opredeljevanja zmagovalcev in poražencev.

V tej luči je po šestih letih nastal nov delovni zvezek na temo konkurenčnosti države. V poglavju, ki sledi uvodu, je predstavljena splošna opredelitev konkurenčnosti držav s teoretičnimi podlagami in izvorom sistemov konkurenčnosti, v tretjem poglavju sledi prikaz nekaterih dejavnikov razvoja paradigme, četrto poglavje je namenjeno metodološki predstavitvi sistemov ocenjevanja konkurenčnosti držav, in v petem poglavju je podana analiza svetovne (po IMD) in globalne (po WEF) konkurenčnosti Slovenije v letu 2006.

2 TEORETIČNE OPREDELITVE KONKURENČNOSTI DRŽAV

To poglavje obravnava vsebino konkurenčnosti držav, in sicer izvor pojma, možne opredelitve konkurenčnosti na nivoju države in konkurenčnost države, kot jo opredelita mednarodni instituciji IMD in WEF. Tukaj opredelimo prevladujoče intuitivno razumevanje konkurenčnosti države in razvoj pojma v ekonomski teoriji, temeljne teoretične vidike za razvoj ekonomske paradigme in sistemov merjenja.

2.1 Izvor pojma

Pojem konkurenčnosti izvira iz mikroekonomije. V raziskovanju mikro odnosov udeleženci trga v tržnih procesih konkurence in sodelovanja dosegajo določeno stopnjo konkurenčnosti. Obstaja več različnih razumevanj pojma konkurenčnosti na mikro ravni:

- Feurer in Charabaghi (1994) opredeljujeta konkurenčnost kot »relativno in ne absolutno enoto. Konkurenčnost je odvisna od cen blaga in storitev ali npr. na kapitalskem trgu od cene delnic, finančne moči podjetja, ki določa zmožnost ravnanja znotraj konkurenčnega okolja, človeškega potenciala in tehnologije za implementacijo potrebnih strateških sprememb. Podjetje je lahko trajno konkurenčno le, kadar je med nasprotujočimi si dejavniki primerno ravnovesje«.
- Poročilo angleškega parlamenta (Report of the Select Committee, 1985) opredeljuje, da je »podjetje konkurenčno, če proizvede proizvode in storitve višje kakovosti z nižjimi stroški, kot to lahko storijo domači in mednarodni tekmeči. Konkurenčnost je zato sinonim za dolgoročni dobiček podjetja ter za zmožnost, da lahko ustrezno poplača zaposlene in zagotovi višje donose lastnikom«.
- Buckley in drugi (1988) pravijo, da »konkurenčnost zajema tako učinkovitost (doseganje ciljev z najnižjimi možnimi stroški) kot tudi uspešnost (imeti prave cilje). Pri tem je izbira industrijskih ciljev ključna, zato konkurenčnost vključuje tako cilje kot sredstva za doseg ciljev«.

Vzrok za preučevanje konkurenčnosti na makro nivoju v okviru ekonomske teorije je razvoj globalizacije in uporaba pojma konkurenčnosti za institucije, regije in države v globalnem svetu. Vendar se ekonomska realnost med podjetji in državami močno razlikuje. Razlike v pojmu konkurenčnosti na mikro in makro nivoju je leta 1984 prvič predstavilo Poročilo Reaganove komisije (Cohen, 1994): »Konkurenčnost ima drugačen pomen za podjetje kot za državno gospodarstvo. Državna konkurenčnost je stopnja zmožnosti domače proizvodnje dobrin in storitev, da se v pogojih prostega in poštenega trga uspe obdržati na svetovnem trgu in zadovoljiti merila mednarodne konkurenčnosti, ob čemer se življenjski standard njenih prebivalcev trajno povečuje. Konkurenčnost na ravni države sloni na produktivnosti njenega gospodarstva.«

Pojem konkurenčnosti države se od pojma, ki izvira iz mikroekonomije, močno razlikuje. Leta 1996 je OECD (1996) opredelil konkurenčnost kot »podporo podjetjem, industrijam, regijam, narodom ali nadnacionalnim regijam, da v pogojih mednarodne konkurence dosegajo relativno visoke faktorske dohodke in ustrezno raven zaposlenosti«.

Z razvojem sistemov ocenjevanja konkurenčnosti države v devetdesetih letih je bil narejen možen prikaz razlike med pojmom konkurenčnosti podjetij in konkurenčnosti države.

2.2 Opredelitve konkurenčnosti na nivoju države

Številne opredelitve konkurenčnosti države kažejo na raznolikost in širino koncepta in odražajo njegov razvoj. Pojem konkurenčnosti države na makro ravni se je v ekonomski politiki začel uporabljati z namenom usmerjanja trgovinskih tokov, porabe javnih sredstev ter mobilizacije nacionalnih virov in dejavnikov rasti in razvoja.

Prvi sklop definicij opredeljuje konkurenčnost države s poudarkom na mednarodni trgovini – kot kombinacijo uspeha domačega tržnega mehanizma in uspeha države na svetovnem trgu. Scott in Lodge (US Competitiveness in the World Economy, 1985; povzeto po: Garelli, 2005) opredeljujeta nacionalno konkurenčnost kot »sposobnost države, da proizvede blago in storitve, ki jih uspe prodati na mednarodnih trgih, hkrati pa dosega rastoče donose na svoje vire«. Velik pomen mednarodni trgovini za konkurenčnost države daje tudi Tysonova (1992), ki je v devetdesetih letih konkurenčnost države opredelila kot »zmožnost domače proizvodnje dobrin in storitev, da se obdržijo na svetovnem trgu in zadovoljijo merila mednarodne konkurenčnosti, življenjski standard njenih prebivalcev pa trajno narašča«. Podobnosti s to opredelitvijo kaže tudi The First Report to the President and Congress, USA (Competitiveness Policy Council, 1992; povzeto po: Garelli, 2005), kjer je nacionalna konkurenčnost opredeljena kot »zmožnost države, da proizvaja dobrine in storitve, ki prestanejo test mednarodnih trgov, državljanom pa življenjski standard na dolgi rok vzdržno narašča«. Belassa Bella (Makovec Brenčič, 1996) opredeljuje, da je »večja ali manjša globalna konkurenčnost države odvisna od sposobnosti prodaje na domačem in tujem trgu (kot posledice stroškov, cen in drugih dejavnikov). OECD določa nacionalno konkurenčnost kot »stopnjo, do katere lahko narod v pogojih mednarodne trgovine in v poštenih tržnih pogojih proizvaja dobrine in storitve, ki zadovoljijo test mednarodne trgovine, pri tem pa na dolgi rok simultano vzdržuje in širi realne dohodke prebivalcev« (Garelli, 2005).

Drugi sklop definicij globalne konkurenčnosti se dotika mikroekonomskih temeljev gospodarstva. V tem smislu konkurenčnost države izvira iz »sposobnosti podjetij, da delujejo v tisti dejavnosti, kjer ustvarjajo dodano vrednost in to dodano vrednost ohranjajo na dolgi rok kljub mednarodni konkurenci« (Makovec Brenčič, 1996). Svetovalno telo Evropske komisije je globalno konkurenčnost opredelilo takole (1995; povzeto po: Garelli, 2005): »Konkurenčnost vsebuje elemente učinkovitosti, produktivnosti in dobičkonosnosti. Toda konkurenčnost ni cilj sama po sebi, temveč je sredstvo za pospešitev rasti življenjskega standarda in povečanje družbene blaginje – sredstvo za doseganje družbenih ciljev. V kontekstu mednarodne specializacije s povečevanjem produktivnosti in učinkovitosti globalna konkurenčnost zagotavlja temelj za povečevanje dohodkov ljudi na način, ki ne povečuje pritiska na inflacijo.« WIFO je globalno konkurenčnost opredelil kot »... sposobnost države, da pri zelenih faktorskih dohodkih in okvirnih gospodarskih pogojih ustvari zadovoljiv nivo blaga in storitev« (Gmeiner in drugi, 2001).

2.2.1 Intuitivna opredelitev – nacionalna konkurenčnost mednarodne trgovine

Začetno razumevanje konkurenčnosti držav izvira iz intuitivnega razumevanja pojma, ki ga je ekonomska politika uporabljala z namenom nacionalnega usmerjanja porabe javnih sredstev ter mobilizacije nacionalnih virov in dejavnikov rasti in razvoja. V intuitivni definiciji je konkurenčnost države razumljena kot delež, ki ga v svetovni trgovini predstavljajo proizvodi neke države. Taka opredelitev opisuje mednarodno trgovino kot igro z ničelno vsoto. Države so z namenom spodbujanja nacionalne konkurenčnosti razvile številne vertikalne industrijske politike in trgovinske politike, ki so opredeljevale določeno stopnjo protekcionizma.

Med ekonomisti izrazito izstopata predvsem Paul Krugman in Michael E. Porter iz Bostona (MIT), ki vsak v okviru svoje teoretične smeri (Krugman: mednarodna ekonomija in ekonomska geografija; Porter: mikroekonomija) dokazujeta, da je intuitivno razumevanje konkurenčnosti države lahko nevarno. Pripelje lahko do neutemeljenega poseganja v gospodarstvo in mednarodno trgovino z namenom povečanja »konkurenčnosti države«, kar lahko povzroči negativne učinke oziroma zmanjšanje družbene učinkovitosti. Porter (2005) poudarja, da se še vedno prepogosto pojavljajo trgovinske politike z intuitivnimi predstavami o svetovni ekonomski realnosti. Porter izpostavlja predvsem splošna prepričanja državnih voditeljev in poslovnežev, da nizke plače ali nizka rast plač prispeva k večji nacionalni konkurenčnosti države, in da je večja konkurenčnost države argument za povečevanje mednarodne trgovine.

Garelli (2005) opozarja, da si konkurenčna oseba, podjetje ali narod prizadevajo predvsem za razvoj konkurenčnih prednosti na področju, kjer lahko prekosijo druge, in da je visok nivo konkurenčnosti na vseh družbenih področjih malo verjeten. Zato se na posameznih področjih odražajo tako prednosti kot slabosti.

2.2.2 Cenovna in stroškovna konkurenčnost države

Intuitivne razlage pojma so vodile k potrebi po teoretični opredelitvi fenomena »konkurenčnosti države« v okviru ekonomske teorije. Področje merjenja cenovne in stroškovne konkurenčnosti je primer področja ekonomske teorije, ki je razvilo razumevanje pojma konkurenčnosti države na makro nivoju. Realni efektivni tečaj je opredeljen z nominalnim efektivnim tečajem, deflacioniranim z razmerjem domačih in tujih cen. Nizka vrednost realnega efektivnega tečaja je dobra za izvoznike, saj so izvozni izdelki na svetovnih trgih bolj konkurenčni, medtem ko njegova visoka vrednost pomeni večjo konkurenčnost uvoza v primerjavi z domačimi proizvodi in storitvami (Lopez-Claros in drugi, 2005; Rogoff, 2005). Vendar izvoz, temelječ na zniževanju plač – dohodka enega nacionalnega proizvodnega faktorja – ali devalviranju valute, ne podpira boljšega življenjskega standarda. Na srednji rok to ne pomeni povečevanja konkurenčnosti, temveč predvsem prelivanje bogastva od proizvodnega faktorja dela k ostalim proizvodnim faktorjem. Na dolgi rok daje tak razvoj prednost enim proizvodnim faktorjem pred drugimi, kar kmalu doseže svoje meje in poruši dinamično ravnovesje v družbi (Porter, 2005).²

2.2.3 Celovita opredelitev in agregatno ocenjevanje dejavnikov razvoja

Ekonomska teorija razvija celovito opredelitev konkurenčnosti države s povezovanjem različnih ekonomskih in drugih ved. Ključna vloga paradigme se kaže v razvoju interdisciplinarnega razumevanja razvoja in agregatnega povezovanja njegovih dejavnikov. Eden izmed zagovornikov paradigme, že večkrat omenjani Garelli (2005), jo opredeljuje celo kot »najmočnejši koncept v moderni ekonomski misli«. Prispevek konkurenčnosti države h klasičnim ekonomskim teorijam je agregatno ocenjevanje dejavnikov razvoja in interdisciplinarnost ocenjevanja ekonomskih posledic neekonomskih dejavnikov razvoja, kot so izobraževanje, znanost, politična stabilnost ali sistem vrednot.

² Velja ravnoprotno: potreba po nizkih plačah razkriva nizko globalno konkurenčnost države in zavira rast blaginje in razcvet družbe. Porter (2005) poudarja, da različne subvencije z namenom povečanja nacionalne konkurenčnosti izžemajo narodni dohodek in odmikajo izbire stran od najbolj produktivne uporabe nacionalnih virov. Podobno devalvacija povzroča kolektivno zmanjšanje nacionalnih plač z diskontiranjem proizvodov in storitev, prodanih na svetovnih trgih, medtem ko dviga stroške storitev in dobrin, kupljenih v tujini.

Temeljne teoretične vidike za razvoj agregatne konkurenčnosti države eden izmed dveh svetovnih inštitutov (IMD) konkurenčnosti držav opredeljuje takole:

- Klasični ekonomisti so prepoznali štiri vhodne faktorje: zemljo, kapital, naravne vire in delo.³
- David Ricardo je z zakonom konkurenčnih prednosti opredelil naravo konkurence med narodi.⁴
- Marxistični ekonomisti so poudarili vpliv socialno-političnega okolja na gospodarski razvoj, od koder izvira komunistična ideja, da naj bo »politični kontekst določen pred ekonomskim ravnanjem«.⁵
- Max Weber, nemški sociolog, je prikazal razmerje med vrednotami, verskimi prepričanji in gospodarsko uspešnostjo narodov.⁶
- Joseph Schumpeter je izpostavil vlogo podjetnika kot faktorja konkurenčnosti; poudarjal je, da je napredek rezultat neravnotežij, ki so naklonjena inovacijam in tehnološkim izboljšavam.⁷
- Alfred P. Sloan in Peter Drucker sta naprej razvila koncept družbenega menedžmenta kot ključnega vhodnega faktorja konkurenčnosti.⁸
- Robert Solow je preučil dejavnike, na katerih je temeljila gospodarska rast ZDA med leti 1948 in 1982. Poudaril je pomen izobraževanja, tehnoloških inovacij in povečanega znanja.⁹
- Nicholas Negroponte in številni moderni ekonomisti so prečistili koncept »znanja«, kot zadnjega vključenega vhodnega faktorja konkurenčnosti.¹⁰
- Michael E. Porter je poskusil agregirati vse te ideje v sistematični model, poimenovan 'diamant konkurenčnosti'.¹¹

Osrednja sistema ocenjevanja agregatne konkurenčnosti države sta Svetovni ekonomski forum (WEF) in Institut za razvoj menedžmenta (IMD).

Švicarski Svetovni ekonomski forum (WEF) je leta 1998 globalno konkurenčnost države opredelil kot »sposobnost dežele, da dosega trajno visoko rast BDP per capita«. Eden glavnih teoretikov WEF, Jeffrey D. Sachs, je koncept konkurenčnosti države opredelil kot »sposobnost narodnega gospodarstva, da ustvari hitro in vzdržno rast življenjskega standarda« (Growth Competitiveness Index – Indeks konkurenčnosti rasti; WEF, 2004). Globalno konkurenčnost države je leta 2004 WEF opredelil kot »skupek institucij, politik in dejavnikov, ki določa nivo produktivnosti gospodarstva, regije ali države in vzdržno kratkoročno in srednjeročno raven ekonomske blaginje«. Porter (2004), drugi izmed osrednjih ekonomistov WEF, je globalno konkurenčnost opredelil v odnosu do produktivnosti¹² na »mikroekonomskih temeljih družbene blaginje: življenjski standard v državi je odvisen od produktivnosti, medtem ko delež izvoza na tuje trge in mednarodna trgovina ne igrata večje vloge. Globalna konkurenčnost izvira iz strategij podjetij, njihove kreativnosti in kakovosti

³ Adam Smith (1723–1790): »An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations«, 1776.

⁴ David Ricardo (1772–1823): »Principles of Political Economy and Taxation«, 1817.

⁵ Karl Marx (1818–1883): »Capital: A Critique of Political Economy«, 1867.

⁶ Max Weber (1864–1920): »Protestantska Etika in Duh Kapitalizma«, izdano v izvorniku 1905.

⁷ Joseph Schumpeter (1883–1950): »Capitalism, Socialism and Democracy«, 1942.

⁸ Alfred P. Sloan (1875–1965): »My Years in General Motors«, 1963; Peter Drucker: »The Age of Discontinuity«, 1969.

⁹ Robert Solow (1924–): »Technical Change and the Aggregate Production Function«, 1957.

¹⁰ Nicholas Negroponte: »Being Digital«, 1995.

¹¹ Michael Porter: »The Competitiveness Advantage of Nations«, 1990.

¹² Porter produktivnost meri z vrednostjo dobrin in storitev, proizvedenih na enoto nacionalnih človeških virov, naravnih virov in virov kapitala.

mikroekonomskega poslovnega okolja, v katerem tekmujejo nacionalna podjetja« (Business Competitiveness Index – Indeks poslovne konkurenčnosti; WEF, 2004).

Inštitut za razvoj menedžmenta (IMD) iz Švice, ki je razvil ocenjevanje svetovne konkurenčnosti države, je leta 1998 svetovno konkurenčnost opredelil kot: »sposobnost dežele, da z upravljanjem premoženja in procesov povečuje svoje nacionalne prednosti in z upoštevanjem globalnosti ob integraciji ekonomsko-socialnega modela povečuje nacionalno bogastvo.« Definicija svetovne konkurenčnosti IMD iz leta 2005 je podobna opredelitvi OECD: »Svetovna konkurenčnost države je področje ekonomske teorije, ki analizira dejstva in politike, ki oblikujejo sposobnost naroda za rast dodane vrednosti in blaginje. Svetovno konkurenčnost države določajo sposobnosti ustvarjanja in ohranjanja okolja, ki vzdržuje možnosti podjetij za ustvarjanje večje dodane vrednosti, in prebivalcem omogoča rast blaginje.« Za boljše razumevanje je IMD opredelil tudi negativno definicijo svetovne konkurenčnosti v odnosu do bogastva države, moči države in gospodarske uspešnosti. S tem poskuša pokazati nedoločeno in širino pojma konkurenčnosti države in nejasno mejo z ostalimi (ekonomskimi) koncepti, kar ima lahko pogosto za posledico napačne interpretacije in povečuje nekonsistentnosti koncepta:

- Svetovna konkurenčnost ni nujno kazalec bogastva države. Blaginja je lahko rezultat visoke konkurenčnosti v preteklem obdobju. Vzrok za bogastvo pa je lahko akumuliran kapital in znanje. Pogosto je bogastvo posledica naravnih virov, ki jih gospodarstvo lahko koristi. V tem primeru je lahko gospodarstvo bogato in ima visoko blaginjo, vendar ni svetovno konkurenčno.
- Svetovna konkurenčnost ni nujno kazalec moči države. Moč je lahko rezultat kombinacije bogastva in velikosti gospodarstva. Primer »močne« države, ki ni nujno tudi svetovno konkurenčna, je Japonska.
- Svetovna konkurenčnost tudi ni nujno kazalec gospodarske uspešnosti. Gospodarska uspešnost je odvisna od dodane vrednosti na kratek rok in je največkrat opredeljena z rastjo BDP. Vendar ima klasični kazalec BDP svoje šibkosti, saj ne upošteva dolgoročnih dejavnikov rasti in konkurenčnosti: črpanja neobnovljivega kapitala, kot so naravni viri; nekaterih negativnih eksternalij rasti; nihanja gospodarstva ali trajnosti rasti; vpliva nematerialnih virov rasti oziroma človeškega kapitala, kot so izobraževanje, raziskovanje itd.

3 RAZVOJ EKONOMSKE PARADIGME AGREGATNE KONKURENČNOSTI DRŽAVE

Tretje poglavje obravnava razvoj ekonomske teorije agregatne konkurenčnosti države in sistemov ocenjevanja. V prvem delu so predstavljeni vidiki strateške politike »nacionalne konkurenčnosti« in intuitivnega razumevanja ekonomske realnosti: dejavniki strateške vloge vlade, teorije strateškega vodenja in upravljanja, strateške trgovinske politike in vertikalno poseganje v gospodarstvo. V drugem delu opredelimo razvoj ekonomske teorije agregatne konkurenčnosti države, interdisciplinarnega pojmovanja razvoja, dejavnikov in deležnikov ter vlogo agregatnega ocenjevanja konkurenčnosti države. Paradigma konkurenčnosti države je interdisciplinarno razumevanje družbene rasti in razvoja razvila na podlagi koncepta produktivnosti in na mikroekonomskih temeljih. Zato v tretjem delu predstavimo mikroekonomske temelje konkurenčnosti države in opredelimo nekaj ključnih horizontalnih politik povečevanja konkurenčnosti držav: politiko poslovne konkurenčnosti, politiko razvoja grozdov in politiko institucionalne konkurenčnosti države.

3.1 Strateško vodenje »nacionalne konkurenčnosti države«

V prvem delu predstavljamo izvor paradigme konkurenčnosti države, ki sovpada z aktivnostjo vlade na ponudbeni strani gospodarstva, ki je pridobivala na pomenu v začetku petdesetih let 20. stoletja. Rast strateškega vodenja in pospeševanje nacionalne konkurenčnosti sta se v državah zahodnega sveta razvila ob razpravi o pomenu strateškega usmerjanja gospodarstva in reguliranja trga ter o nesmiselnosti neoklasičnega zagovarjanja izključne vloge tržnega mehanizma za zagotovitev nacionalne konkurenčnosti.

3.1.1 Dejavniki strateške vloge vlade

V okviru nekaterih ekonomskih teorij je vlada kot usmerjevalec gospodarske aktivnosti pri oblikovanju strateških politik enakovredna tržnemu mehanizmu. Krugman in Obstfeld (1997) navajata teorije, ki različno opredeljujejo dejavnike in vlogo strateškega poseganja vlade. Dejavnike različnih strateških vlog vlade opredeljujejo teorije o tržnih neučinkovitostih. Različne dejavnike nizajo tudi ekonomski modeli mednarodne trgovine in pogojev menjave (kot so: Ricardijanski model delovne produktivnosti in primerjalnih prednosti, model posebnih faktorjev in razdelitve dohodka, Hecher-Ohlinov model virov trgovine, standardni trgovinski model, model monopolistične konkurence in dumpinški model, model nove trgovinske teorije), dejavnike delovanja vlade pa opredeljujejo še teorije javne izbire, družbenih transakcijskih stroškov, institucionalne teorije rasti in razvojne teorije – nova institucionalna teorija, razvojna ekonomika itd. Strateško vlogo vlade opredeljujejo tudi sodobne teorije strateškega vodenja in mreženja. Več avtorjev¹³ je mnenja, da so korenine vodenja nacionalne konkurenčnosti države prav v menedžerski teoriji vodenja in strateški analizi razvojnih dejavnikov.

3.1.2 Vpliv teorij strateškega vodenja pravih sektorjev

Na razvoj konkurenčnosti države je močno vplival pogled teorij vodenja in upravljanja, ki so začele spodbujati uporabo pojma zagotavljanja nacionalne konkurenčnosti na ravni države in pri tem poudarjati ključno vlogo vlade kot menedžerja družbe.

¹³ Gl. npr. Porter (2005), Krugman (1996, 1997), Viscusi in drugi (2000), Holt (1996).

Izpostavljena je predvsem menedžerska strategija pravih sektorjev¹⁴, ki izhaja iz podjetniške filozofije šestdesetih let 20. stoletja. Pri strateškem vodenju podjetje svoje konkurenčne prednosti in slabosti prepozna kot razvojne dejavnike povečevanja uspešnosti in konkurenčnosti svojih proizvodov in storitev na trgu. Osrednje mesto ima strateška analiza proizvodov in procesov, s katero menedžment prepozna potencialne deleže podjetja na trgih in hkrati opredeli pomen posameznih proizvodov in procesov za konkurenčnost podjetja v prihodnosti. Z merjenjem učinkovitosti, produktivnosti in mikrokonkurenčnosti ter z analizo potencialov (»benchmarking«) in swot analizo svoje lastne programe primerjajo s konkurenčnimi na trgu. Na tej podlagi se uprave odločijo za perspektivne projekte in dejavnosti podjetja, nato pa oblikujejo strateško politiko povečevanja konkurenčnosti za razvoj svojih programov ter z ukrepi vplivajo na tržni delež in vrednost podjetja v prihodnosti.

Nekateri uspešni menedžerji so se preizkusili tudi v vodenju ekonomskih politik države. Ključnega značaja je bil prenos strateške logike podjetniške konkurenčnosti z mikro nivoja na makro nivo. Strateška logika poslovne konkurenčnosti je na nivoju države spodbudila intuitivni pogled na ekonomsko realnost in vlogo nacionalnega protekcionizma. Razmislek o podobnostih med tržnim deležem podjetja na trgu in ugodnimi trgovinskimi tokovi države na svetovnem trgu je pospešil razvoj vzporednic med državo in podjetjem:

- svet kot globalni trg;
- država kot podjetje na trgu;
- globalna konkurenčnost države kot konkurenčnost podjetja na trgu;
- vlada kot menedžer v podjetju, ki povezuje vse deležnike, koordinira/pospešuje razvoj perspektivnih panog in omogoča večjo konkurenčnost »podjetja«.

Krugman (1996) je uspešne in vplivne menedžerje, ki so širili strateško vodenje nacionalne konkurenčnosti na nivoju države, imenoval »politični podjetniki«.

3.1.3 Strateške politike vodenja nacionalne konkurenčnosti

V ospredju strateškega vodenja nacionalne konkurenčnosti države so bile strateška trgovinska politika in vertikalne industrijske politike za podporo »perspektivnih« panog in delež na svetovnih trgih. V sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja je, ob rasti mednarodne trgovine in večanju učinkov multinacionalizacije, vertikalna industrijska politika stopila v ospredje pospeševanja konkurenčnosti držav. S pospeševanjem »ključnih« sektorjev gospodarstva z neposrednimi vertikalnimi ali posrednimi posegi so države poskušale usmerjati trgovinske tokove. Thurow (1992, 1997) je te strateške nacionalne sektorje imenoval »industrije sončnega vzhoda«. Med pravimi sektorji so bili pogosto veliki izvozniki, s čimer so se države zapletale v trgovinske konflikte. Problem prikritega neoprotekcionizma je bil pogosto središče nacionalne konkurenčnosti.

¹⁴ Holt (1993) in Krugman (1996) pripisujeta razvoj strategije izbire pravih sektorjev Boston Consulting Group. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja se je razvijala strategija izbire štirih vrst poslov: (A) zvezde – hitro rastoči posli z velikim tržnim deležem, (B) molzne krave – počasi rastoči posli z velikim tržnim deležem, (C) vprašaji – posli z dobro napovedano rastjo, toda z majhnim tržnim deležem podjetja, (D) psi – posli, katerih rast je slaba in zaradi katerih podjetje nima dobrega tržnega deleža. Strategija narekuje ohranjanje molzних krav, preusmerjanje sredstev od molzних krav k zvezdam ter ukinjanje psov. Prodiranje naprej z vprašaji je stvar premisleka. Teorija je gradila na konglomeratnem poslovanju podjetja. Razvoj podjetništva in multinacionalk je kasneje to teorijo spremenil.

V literaturi je analitično razločevanje med strateškimi politikami povečevanja »nacionalne konkurenčnosti«, kot sta industrijska in trgovinska politika, skromno. V nadaljevanju predstavljamo eno izmed opredelitev industrijske politike in značilnosti strateške trgovinske politike.

3.1.3.1 Vertikalna industrijska politika in strateška trgovinska politika

Dva slovenska avtorja sta takole opredelila industrijsko politiko. Jaklič (1994) opisuje pomen industrijske politike za pospeševanje gospodarske rasti, gospodarske učinkovitosti ter družbenega razvoja. Vlada z njo izvaja prilagajanje gospodarske strukture ekonomskim, tehnološkim in socialnim spremembam. Dmitrovičeva (1998) pa razume industrijsko politiko kot posege vlade z različnimi instrumenti na makro- in mikroekonomskem področju. Ti ukrepi vodijo v povečevanje dinamične notranje in alokacijske učinkovitosti narodnega gospodarstva. S tem vlade vplivajo na rast konkurenčnosti domačih podjetij na mednarodnih trgih in na povečevanje meje proizvodnih možnosti.

Richardson (1990) navaja opredelitev, da je industrijska politika pomembna za poseganje in povečevanje konkurenčnosti na domačem trgu, medtem ko je za mednarodne trge ključna njena trgovinska različica.

Strateška trgovinska politika je ena izmed pomembnejših različic industrijske politike, in njeni zagovorniki ji pripisujejo pomembno vlogo pri dvigovanju nacionalne konkurenčnosti države na mednarodnih trgih in zmagi v mednarodni trgovinski tekmi. Izhodišče takega pogleda je stališče, da bi države, ki bi želene sektorje spodbujale, pridobile na račun držav, ki tega ne bi počele. Na ta način so se v preteklosti oblikovala nacionalna gospodarstva določenih držav, kot sta Japonska in Južna Koreja. V glavnem se avtorji nagibajo k opredelitvi, da se strateška trgovinska politika uporablja kot instrument industrijske politike, kadar mednarodna mobilnost kapitala korporacij povzroča trgovinske prepire glede ostrih trgovinskih pogojev in okoliščin trgovinskih politik. Nollen in Quinn (1994) opredeljujeta strateško trgovinsko politiko v širšem okviru trgovinskih politik, ki ga tvorijo (i) prosta trgovina¹⁵, (ii) protekcionizem¹⁶, (iii) pravična trgovina¹⁷ in (iv) strateška trgovina.

Slednjo sta definirala kot obliko trgovinske politike, ki ponuja zaščito izbranim domačim podjetjem, s cilji:

- pospeševanja konkurenčnosti domačih podjetij v ključnih industrijah na stroške njihovih tujih konkurentov;
- povečevanja blaginje – narodne konkurenčnosti in
- vojaške zaščite.

¹⁵ Prosta trgovina pomeni razširitev neoklasične hipoteze prostih trgov na mednarodni sektor. Cilj te politike je doseči maksimalne proizvodne in potrošne zmogljivosti vseh prebivalcev in narodov v okviru razpoložljivih virov. Glavna vloga vlade pri podpori proste trgovine je preprečevanje motenj in nepopolnosti trga. Ukrepi politike proste trgovine so zmanjševanje ali ukinjanje carin, kvot, subvencij in regulacij, ki popačijo cene, količino in prednosti, izhajajoče iz trgovanja.

¹⁶ Glavni cilj klasičnega protekcionizma je preprečevanje ali upočasnitev gospodarskih prilagajanj, ki bi jih državno gospodarstvo drugače moralo izvesti zaradi mednarodne trgovine. Izogniti se je moč prilagoditvam geografske realokacije proizvodnje, spremembi proizvodnih linij in premiku delovne sile. V primeru protekcionizma se v interesu višjega dohodka posamezne ciljne skupine in večje zaposlenosti zaščitene sektorja žrtvuje učinkovitost. Ukrepi protekcionizma uporabljajo carine, kvote, in ostale administrativne zaščite, ki povečajo ceno ali pa omejijo količino uvoženih dobrin.

¹⁷ Cilj politike pravične trgovine je preprečevanje nepravičnih (kdo definira pravičnost, ni opredeljeno) trgovinskih dejavnosti drugih držav, da bi se ponovno vzpostavili pogoji proste trgovine. Politika vključuje pogoje recipročnega trgovanja med državami.

Cilj strateške trgovinske politike je ustvarjanje konkurenčnih prednosti s subvencioniranjem pravih industrij, ki lahko dosežejo presežne dobičke, presežne plače in tehnološke učinke v celotnem gospodarstvu. Zagovorniki strateške trgovinske politike poudarjajo pomen povečevanja konkurenčnosti države z določanjem zelenih industrij s tremi kriteriji:

- sektorji z visoko (rastočo) dodano vrednostjo,
- sektorji z visokimi (rastočimi) plačami,
- sektorji z visoko (rastočo) tehnologijo.

Richardson v svoji študiji strateško trgovinsko politiko opredeljuje kot »klasifikacijski dežnik«, pod katerim se skriva skupek med seboj odvisnih pristopov ekonomske in politične znanosti. Prispevek ekonomije so ekonomski trgovinski modeli in analize vladnih politik v pogojih nepopolne konkurence, predvsem analize pomembnih stranskih učinkov na stopnje rasti ter produktivnost. Politična znanost pa je prispevala analizo povojnih svetovnih trgovinskih režimov in trendov, ki so temeljili predvsem na nadvladi, ter usmeritev vlad v ekonomsko »državotvornost« s komercialno diplomacijo in sankcijami. Za utemeljitev industrijske politike in njenih različic so raziskovalci uporabili ekonomske trgovinske modele, ki razloge za mednarodno trgovino pojasnjujejo z ekonomijami obsega, zunanjimi ekonomijami in vplivom naključij oziroma intervencij (Obstfeld in Krugman, 1997).

Strateška trgovinska politika v vlogi povečevanja nacionalne konkurenčnosti države zagovarja, da je v okolju svetovnih oligopolov¹⁸ za državo bolje, če je proizvajalec, kot pa porabnik. Država, ki uspe prepoznati prave sektorje in jih uspešno opredeliti in ciljno podpreti, lahko beleži dvig konkurenčnosti, ki bo izhajal iz nižjih stroškov, v primerjavi s trgovinskimi konkurenti, kar vodi tudi do dviga narodnega dohodka. Leta 1982 sta ekonomista James Brander in Barbara Spencer ukrepe strateške trgovinske politike pojasnila z enostavnim modelom (gl. tabelo 1 in tudi tabelo 2), po katerem lahko načrtna podpora domačim podjetjem pri ustvarjanju konkurenčnosti države vpliva na tržne izide. Na primeru dveh konkurenčnih podjetij letalske industrije iz dveh različnih držav je prikazan možen rezultat strateške trgovinske politike. Obe podjetji razmišljata o vstopu na nov trg; njuni odločitvi bosta odvisni od strateškega odločanja obeh. Matrika kaže štiri možne situacije – od izgube, ko oba igralca vstopita, do enakega položaja, ko oba ne vstopita na trg (Obstfeld in Krugman, 1997).

Tabela 1: Primer konkurence dveh podjetij: model Brander-Spencer

		Airbus			
		Proizvaja		Ne proizvaja	
Boeing	Proizvaja	-5	-5	100	0
	Ne proizvaja	0	100	0	0

Vir: Krugman in Obstfeld, 1997, str. 283.

Strateški vertikalni poseg vlade z namenom zagotavljanja konkurenčnosti države lahko v zgodnji fazi tekme med podjetji na svetovnem trgu domačemu podjetju zagotovi ugoden položaj, ne glede na izid. Domače

¹⁸ Posamezni tehnološki procesi v določenih industrijah omogočajo proizvodnjo le znotraj dobro organiziranih svetovnih oligopolov, znotraj katerih lahko obstane le malo število velikih podjetij. Obstanek v teh sektorjih je zato strateško odvisen od vladnih pobud in naključij, modrosti regionalne politike, ki posredno določa tudi višino stroškov, namenjenih za tvegane raziskave in razvoj. Proizvodnja v teh oligopolih je visoko specializirana in vsebuje (zunanje in notranje) ekonomije obsega, za kar potrebuje velike količine kapitala ter omejitev tveganj.

podjetje naj bi imelo dobiček, ne glede na odločitev konkurenta. Subvencija za povečevanje »konkurenčnosti države« bi torej podjetju omogočila strateško prednost in zmago, državi pa delež v mednarodni trgovini in prenos blagostanja iz ene države v drugo.

Tabela 2: Učinek povečevanja globalne konkurenčnosti s strateško trgovinsko politiko

		Airbus			
		Proizvaja		Ne proizvaja	
Boeing	Proizvaja		20		0
		-5		100	
	Ne proizvaja		125		0
		0		0	

Vir: Krugman in Obstfeld, 1997, str. 283.

Strateško povečevanje konkurenčnosti države na mednarodnih trgih je bilo deležno ekonomskih kritik (mednarodna trgovina namreč ni boj in izid z ničelno vsoto, kjer so države poraženke ali zmagovalke). Ekonomska teorija je s proučevanjem učinkov in koristnosti strateških politik vlade z namenom usmerjanja/povečanja deleža v mednarodnih tokovih izpostavila negativne vidike pospeševanja nacionalne konkurenčnosti države. Slabosti strateškega pospeševanja nacionalne konkurenčnosti so spodbudile razvoj ekonomske paradigme in razvoj pojma agregatne konkurenčnosti države v odnosu do razvojnih dejavnikov z metodologijami ocenjevanja in sistemi kazalnikov.

3.2 Agregatna konkurenčnost države

3.2.1 Celovito pojmovanje konkurenčnosti države – globalni dejavniki in deležniki razvoja

Ekonomska teorija je z razvojem paradigme agregatne konkurenčnosti države naredila korak k celoviti opredelitvi razvoja in možni agregatni oceni interdisciplinarnih, makro in mikro razvojnih dejavnikov in vloge različnih deležnikov – podjetij, vlade, zaposlenih, menedžerjev, lastnikov.

Omenjena paradigma interdisciplinarna področja in deležnike razvoja povezuje z dejavniki, kot so tehnološka razvitost, poslovno okolje, institucionalni okvir, učinkovitost politik in regulacij trgov blaga, kapitala, dela, družbeno-politični sistem, nacionalni sistem vrednot, različni socialni in kulturni dejavniki, dejavniki zaupanja v družbi, izobraževanje, zdravstvo, dejavnik miru, ... Kljub svoji interdisciplinarnosti pa odraža predvsem razvoj pogleda ekonomske teorije na vodenje gospodarstva in na razumevanje vloge vlade. Po eni strani usmerja vse družbene akterje v smer inkluzivnega, partnerskega in razvojno naravnane/odgovornega ravnanja/vodenja, vendar poleg vloge vlade upošteva predvsem vlogo vodenja podjetij, ostale skupine družbenih deležnikov (recimo lastniki in zaposleni) pa ostajajo nekoliko v ozadju.

Osrednjo vlogo v paradigmi konkurenčnosti države imata torej predvsem dva deležnika – vlada in menedžerji. Tako vlada kot menedžment sta v paradigmi konkurenčnosti države izpostavljena kot osrednja razvojna deležnika, ki neposredno vplivata na ostale razvojne deležnike:

- Vlada kot koordinator družbenega razvoja s pomočjo institucij, zakonov in politik vpliva na učinkovitost institucionalnega okolja, na transakcijske stroške institucionalnega okvira ter na pravice in učinkovitost vseh ostalih deležnikov. Učinkovitost vlade je zato ključen posredni pogoj ustvarjanja blaginje in

konkurenčnosti države. Razvoj paradigme konkurenčnosti države sovpada tudi z razvojem sodobne vloge vlade, dobrega vodenja in novega javnega menedžmenta.

- Menedžerji po drugi strani vodijo kreativni proces in koordinirajo sodelovanje ostalih produkcijskih dejavnikov (tudi razvojnih deležnikov). Prek vodenja podjetij in organizacij v gospodarstvu in javnem sektorju menedžerji neposredno vplivajo na ustvarjanje blaginje v družbi, hkrati pa močno določajo pravice drugih razvojnih deležnikov in družbenih deležnikov v podjetju – zaposlenih, lastnikov, okolja (vseh deležnikov, opredeljenih v sodobnih teorijah menedžmenta). Razvoj paradigme konkurenčnosti sovpada z razvojem novih filozofij vodenja oziroma upravljanja socialnega, človeškega, kreativnega, čustvenega in duhovnega kapitala, kot so na primer: modeli poslovne odličnosti in menedžmenta celovite kakovosti, menedžmenta novih kreativnih odnosov in organizacij novega tisočletja, družbeno odgovornega in globalnega vodenja, menedžmenta konfliktov, eko-zelenega menedžmenta, menedžmenta »socialnih« podjetnikov in socialnega menedžmenta, menedžmenta nevladnih organizacij in neprofitnega sektorja itd.¹⁹

Ekonomska teorija je v paradigmo vključila tudi dejavnik globalizacije oziroma globalnost dejavnikov konkurenčnosti države. Dejavnik globalnosti je dobil mesto tudi v samem imenu letopisov „globalne“ konkurenčnosti držav (WEF) oziroma „svetovne“ konkurenčnosti držav (IMD). Zagotavljanje blaginje, rasti in razvoja zgoj v nacionalnih okvirih brez vpliva na globalne dejavnike v globalnem svetu ni možno. Ekonomska, tehnološka, kulturna in politična globalizacija, njihove prednosti in njihovi izzivi vplivajo na razvoj in globalizacijo vseh družbenih deležnikov. Globalizacija večine nacionalnih družbenih deležnikov – lastnikov kapitala, podjetij, menedžmenta, zaposlenih, kupcev, politike – poteka vzporedno z globalizacijo osrednjega deležnika – globalizacijo vlad oziroma oblikovanjem globalnega vodenja za zagotovitev ključnih javnih dobrin in ciljev – ekonomske blaginje, rasti, svobode, varnosti, človekovih pravic in miru.

Konkurenčnost države je v pogojih globalnega delovanja odvisna od globalnosti deležnikov in njihove sposobnosti, da presežejo ozke okvire ekonomskih (tudi političnih in kulturnih) ter drugih »nacionalizmov« oziroma politik in razvijejo učinkovite globalne vzorce (poslovanja, politike) delovanja v globalnem svetu. Oblikovanje politik globalne konkurenčnosti države pomeni procese povezovanja, sinergije in kohezije vseh družbenih deležnikov razvoja na najvišji ravni. Tradicionalne ozke nacionalne politike, ki ne naslovijo ključnih globalnih dejavnikov, v globalnem svetu ne uspejo zagotoviti klasičnih razvojnih ciljev družbene blaginje in osrednjih družbenih vrednot (npr. visok BDP na prebivalca, gospodarska rast, ravnotežje, mir, svoboda izbire in pobude). Na konkurenčnost držav vpliva zmožnost vseh deležnikov, da izkoristijo, povzročajo ali preprečujejo globalne vidike razvojnih dejavnikov, kar pa ima lahko tako pozitivne (Bhagwati, 2005) kot tudi negativne učinke na svetovno blaginjo in svetovno ravnotežje (trošenje svetovnih virov energije, globalni vplivi na okolje – stopnja onesnaževanja planeta, klimatske spremembe, naravne katastrofe, revščina in lakota, neuravnoteženost svetovnega razvoja, pandemije, nemiri, terorizem, vojne).

Globalne vidike konkurenčnosti družbe naslavljajo pri razvoju celovitih mednarodnih in interdisciplinarnih (razvojnih) politik ter pri oblikovanju globalne mreže in globalnega poslovanja v sodelovanju vseh »prizadetih« strani oziroma razvojnih deležnikov. Države so pri tem različno uspešne. Pogosto so za povečanje globalne konkurenčnosti potrebne reforme delovanja družbe, družbenih odnosov, institucij in politik, kjer postane ključni dejavnik globalne konkurenčnosti držav sposobnost globalne preobrazbe družbenih deležnikov, institucij in

¹⁹ Gl. tudi v Lyn (2006), Conti (1999), Blanchard in drugi (2004), Bornstein (2005), Gerzon (2006), Florida (2005), Zohar in Marshal (2004), Senge (2005, 2006), Bennis (2001).

procesov (družbenih sistemov, institucij, vrednot, procesov vodenja, konkurence in sodelovanja). Sem lahko uvrstimo tudi sposobnost globalnega mreženja, ki omogoča horizontalno povezovanje in kohezijo različnih deležnikov znotraj družbe in med družbami in ki vzpostavlja pozitivne globalne eksternalije preko regionalnih in nacionalnih meja ter uspe vplivati na globalne dejavnike. Na ta način se lahko družbe prilagajajo spremembam v svetu, povečujejo koristi soodvisnosti in zmanjšujejo negativne učinke globalizacije.

Globalni (razvojni) dejavniki postajajo toliko pomembnejši, ker smo v zadnjem desetletju priča vse bolj očitnemu razvoju negativnih globalnih dejavnikov, ki močno vplivajo na konkurenčnost držav in manjšajo moč in učinek vseh ostalih dejavnikov konkurenčnosti držav, da zagotovijo družbeno blaginjo vseh razvojnih deležnikov. Tak primer je recimo pojav globalnega terorizma. V tem okviru se razvijajo različne „nove globalne politike“, pri katerih imajo vlade namen omiliti predvsem negativne posledice razvoja globalizacije. Med te vrste politik globalne konkurenčnosti spadajo humanitarne politike, politike reševanja globalnih izzivov, ki zadevajo izrabo energetskih virov, posledice onesnaževanja okolja, klimatskih sprememb in naravnih katastrof, posledice neuravnoteženih svetovnih moči, neenakosti, revščine, lakote, pandemij, posledice političnih in verskih nemirov, vojn in globalnega terorizma.

Omenjeni procesi razvoja globalnega vodenja in celovitega pojmovanja konkurenčnosti držav so posledica evolucije družbene zavesti²⁰, zavesti soodvisnosti in celovitega razvoja globalne družbe ter globalnega poslovanja.

3.2.2 Ocenjevanje temeljnih dejavnikov razvoja

Paradigma agregatne konkurenčnosti je razvila metodologijo ocenjevanja dejavnikov in agregatnih indeksov konkurenčnosti države za primerjavo strukture in vpliva dejavnikov in deležnikov razvoja v družbi in med državami. Sistemi kazalnikov vključujejo interdisciplinarni nabor kazalcev. Sprva so ekonomisti razvijali pretežno ocenjevanje ekonomskih dejavnikov razvoja, s katerimi pa je bilo mogoče analizirati le izrazito ekonomske koncepte/vidike razvoja. Iz ozadja pa so prišli tudi drugi, neekonomski razvojni dejavniki, ki imajo pomembne posledice na razvoj in konkurenčnost družbe in se jim da pripisati (absolutne oziroma normativne) učinke v smeri (večanja ali manjšanja) globalne konkurenčnosti oziroma družbenega razvoja. Prej pretežno ekonomsko področje se je soočilo s tako različnimi dejavniki razvoja in rasti, kot so sociološki, ekološki, pravni in geo-politični temelji družbene blaginje in družbenega razvoja, vidiki institucionalnega sistema, političnega sistema, procesi vodenja, pomen družbene zastopanosti, participacije in sodelovanja, pomen socialnega kapitala, vpliv enakosti, pravičnosti, miru, kreativnega kapitala itd. Čeprav v samem bistvu še vedno predvsem ekonomska, je danes paradigma dopolnjena z različnimi družbenimi neekonomskimi vrednostnimi sistemi, kar se odraža v razvoju različnih celovitejših metodologij merjenja konkurenčnosti držav.

Sistemi indikatorjev konkurenčnosti držav dajejo poudarek različnim dejavnikom, so kompleksni in neuravnoteženi. Imajo različno strukturo in število dejavnikov in kazalnikov, dajejo različno težo posameznim dejavnikom in deležnikom razvoja, kar kaže na razvoj in hkrati kaže na težave, s katerimi se sooča paradigma. Gmeiner in drugi (2001) ugotavljajo, da »kompleksnost pomeni, da istočasno ne merimo in ne presojava samo agregatnih cenovnih oziroma stroškovnih komponent konkurenčne sposobnosti, temveč tudi

²⁰ Gl. tudi: Salk, J. (1977). The Consciousness of Evolution; Katz, M., Marsh, W., P., and Thompson G., G. (1977). Explorations of Planetary Culture at the Lindisfarne Conferences. Earth's Answer.

sociološke, pravno-varnostne učinkovitosti v raznih podsistemi in ekološke razmere, kar vse določa raven socialnega blagostanja in trajnostnega razvoja«.

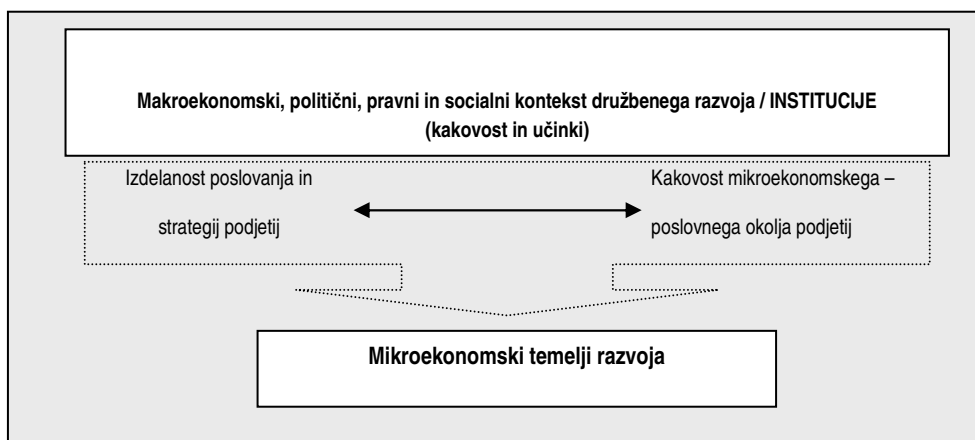
3.3 Mikroekonomski temelji konkurenčnosti države

V tretjem delu predstavljamo teorijo in temeljne koncepte mikroekonomskih dejavnikov konkurenčnosti države. Porter pojasnjuje, da je mikroekonomska konkurenčnost ključna za konkurenčnost države, osnovna koncepta mikroekonomske konkurenčnosti države pa sta poslovno okolje države in podjetniške strategije, ki se v skladu z vidiki teorije razvojnih stopenj spreminjajo. Poglavje zaključimo z omembo možnih politik pospeševanja temeljev konkurenčnosti države.

3.3.1 Mikroekonomski dejavniki konkurenčnosti države

Kot osrednje dejavnike globalne konkurenčnosti Porter (2004) izmed vseh dejavnikov rasti in razvoja izpostavlja »mikro« dejavnike. Poleg makroekonomskih, institucionalnih, družbeno političnih, pravnih, socioloških, kulturnih ter drugih okoliščin razvoja, ki, kot pravi, predstavljajo potrebne, a ne zadostne pogoje družbene blaginje in gospodarskega uspeha, so mikroekonomski temelji ključni za ustvarjanje družbene blaginje. Ti določajo produktivnost razvojnih dejavnikov²¹ ter vplivajo na blaginjo in življenjski standard v državi.

Slika 1: Mikro dejavniki konkurenčnosti in rasti produktivnosti

Vir: Prirejeno po Porter, 2004, str. 21

Po Porterju predstavljata mikroekonomski temelj globalne konkurenčnosti dve med seboj prepleteni področji (gl. sliko 1). Porter opredeljuje, da blaginjo in produktivnost določa uporaba učinkovitih proizvodnih in menjalnih procesov, kreativnost in dodelanost strategij podjetij ter kakovost poslovnega okolja, v katerem tekmujejo podjetja. Poslovno okolje je potreben pogoj za cikel vzdržnih investicij, privlačen donos kapitala in visoko raven plač. Produktivna podjetja za svoje delovanje potrebujejo več visoko usposobljenih ljudi, boljše informacije, bolj učinkovite družbene odnose, učinkovite institucije, ustrezen zakonski okvir, infrastrukturo in

²¹ V primerjavi z intuitivno percepcijo nacionalne konkurenčnosti, kjer vir družbene blaginje in cilj globalne konkurenčnosti predstavlja (neto) izvoz in produktivnost izvoznikov, pri celovitem pojmovanju konkurenčnosti države zelo pomembno mesto zaseda produktivnost vseh deležnikov razvoja – vlade, javnih institucij, lokalne industrije, lokalnih storitev, javnega sektorja in uprave, ki močno določajo povprečno raven plač zaposlenih in pomembno vplivajo na življenjske stroške in stroške poslovanja v vsej državi. Podoben vpliv na blaginjo ima tudi učinkovitost funkcije lastništva, ne glede na to, ali je to domače ali tuje.

politike ter bolj učinkovit institucionalni okvir trga z več konkurenčnega pritiska. Porter ocenjuje, da ima ključen vpliv na poslovno okolje stabilnost političnih, pravnih in socialnih institucij, ki skupaj z zdravo makroekonomsko politiko ustvarjajo potenciale za izboljšanje mikroekonomskih temeljev.

3.3.2 Poslovno okolje države in podjetniške strategije

Globalna konkurenčnost države je v temeljih povezana z razvojnimi stopnjami v gospodarstvu in spremembo mikro načinov konkuriranja na različnih stopnjah razvoja (teorija razvojnih stopenj; Porter, 2004).

Načini konkuriranja podjetij (strategij in praks) se po različnih skupinah držav (glede na raven dohodka) razlikujejo. Zaradi dinamike razvoja in globalnih sprememb se konkurenčne prednosti zgodnje faze razvoja na višji stopnji razvoja lahko spremenijo v slabosti. Slika 2 ponazarja, kako v prehodu med različnimi fazami razvoja podjetja nadgrajujejo delovanje, strategije in poglobljajo procese konkurence in sodelovanja, kar razlaga tudi teorija primerjalnih prednosti.²² Prikazan je okvir delovanja podjetij v državah z nizkim dohodkom, v državah s srednjim dohodkom in v državah z visokim dohodkom. Podjetja v državah z nizko in srednjo ravno dohodka z uvozom tehnologije in obsežnim tehnološkim licenciranjem uspešno dvigujejo nacionalno konkurenčnost. Toda za prehod na najvišjo raven morajo ob tem razvijati tudi domačo/lastno tehnologijo, kar je pogosto izziv, s katerim se srečujejo tudi uveljavljena uspešna podjetja. V teh obdobjih prehoda podjetja ob spremembi strategije pogosto naletijo na določen notranji in zunanji odpor.²³

Slika 2: Dejavniki konkurenčnosti poslovnega okolja na različnih stopnjah gospodarskega razvoja države

Države z nizkim dohodkom	Države s srednjim dohodkom	Države z visokim dohodkom
<ul style="list-style-type: none"> - konkurenčne prednosti prek poceni 'inputov' - izdelanost proizvodnega procesa - razširjenost vrednostnih verig (podjetij) - opora na profesionalni menedžment 	<ul style="list-style-type: none"> - obseg regionalne prodaje - nadzor mednarod. distribucije - obseg trgovskih znamk - sredstva podjetij za raziskave in razvoj - prevladovanje tujih tehnoloških licenc - obseg usposabljanja zaposlenih 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnost inoviranja – inovativnost - širina mednarodn. trgov - obseg kompenzacije spodbud - voljnost delegiranja oblasti in moči

Vir: Porter, 2004, str. 21.

Proces nadgrajevanja poslovnega okolja je naslednji pomemben dejavnik za uspešen gospodarski razvoj in konkurenčnost države. Spremembe v poslovnem okolju spodbudijo in omogočijo nadgrajevanje strategij podjetij v različnih fazah razvoja. Vzoredne spremembe mikroekonomskih temeljev poslovnega okolja, učinkovitosti in kakovosti institucionalnih odnosov so potrebni pogoj, ki določa možnosti, stroške in koristi razvoja v smeri vzpostavitve bolj izdelanih načinov konkuriranja podjetij (Porter, 2004).

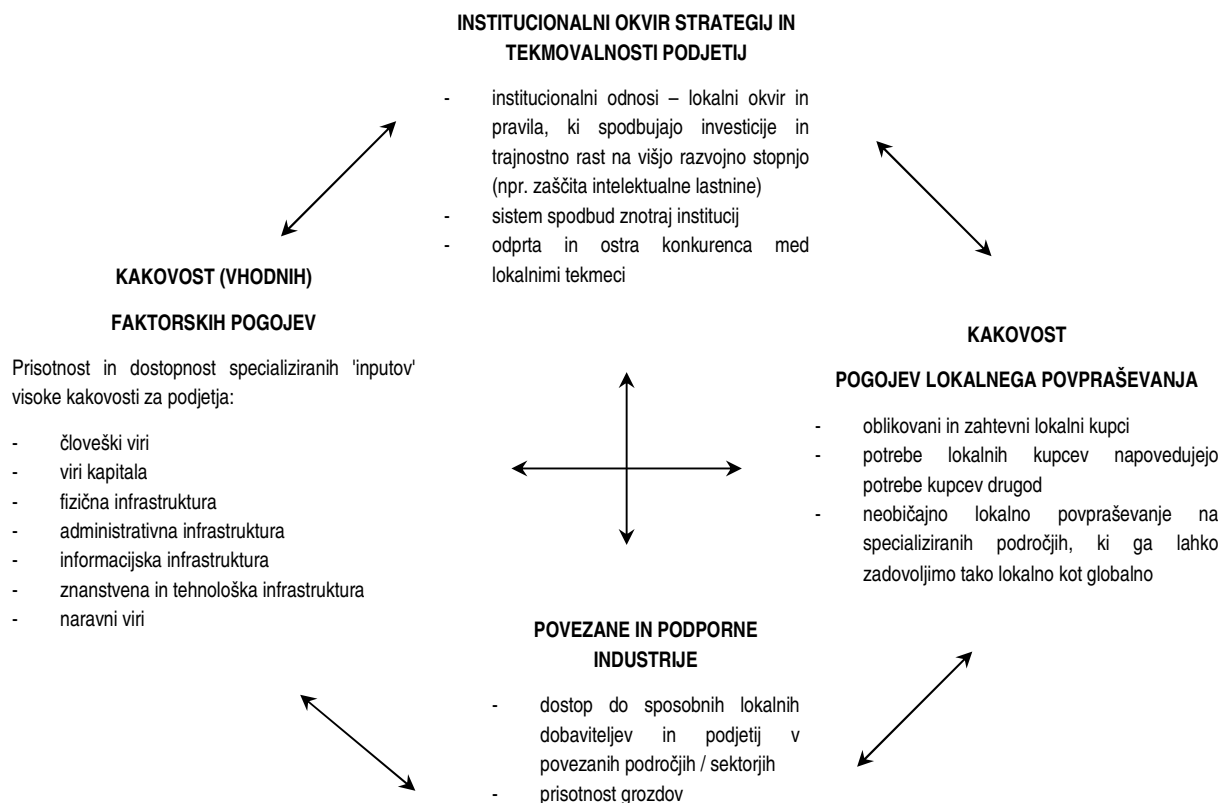
²² Razvijal jo je že eden očetov ekonomske misli David Ricardo.

²³ Eden izmed vzrokov je tudi dejstvo, da so bili pretekli pristopi podjetja uspešni in dobičkonosni, zato je ljudi težko prepričati v potrebnost sprememb; preobrazba/razvoj/rast se zdi ljudem pogosto nesmiselna in nevarna.

Na poslovno konkurenčnost družbe vpliva skoraj vse. Kakovost poslovnega okolja Porter opredeljuje v diamantu konkurenčnih prednosti s štirimi med seboj povezanimi stranicami (gl. sliko 3):

1. kakovost (vhodnih) faktorskih pogojev (»Factor (input) Conditions«)
2. institucionalni okvir strategij in tekmovalnosti podjetij (»Context for Firm Strategy and Rivalry«)
3. kakovost pogojev lokalnega povpraševanja (»Demand Conditions«)
4. povezane (sorodne) in podporne industrije (»Related and Supporting Industries«)

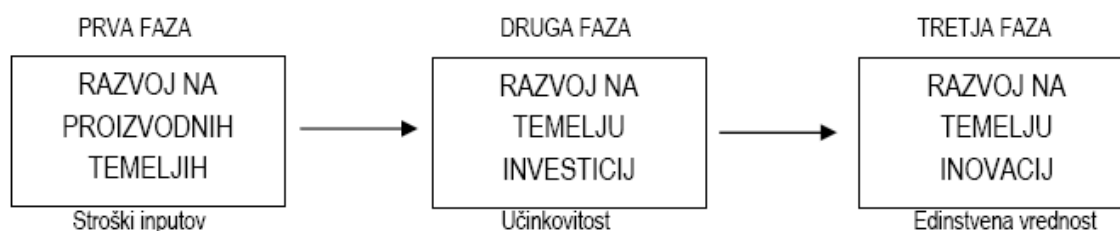
Slika 3: Poslovno okolje – mikroekonomski temelji konkurenčnosti

Vir: Porter, 2004, str. 22.

Izzivi poslovne konkurenčnosti so na različnih stopnjah razvoja konkurenčnosti različni (gl. sliko 4). Na najnižji stopnji razvoja, kjer predstavlja ključni vir konkurenčnih prednosti cenena delovna sila in bogastvo naravnih virov, je gospodarstvo nadpovprečno občutljivo na svetovne ekonomske cikle, cene blaga in nihanja menjalnega tečaja. V naslednji fazi razvoj poganjajo investicije, gospodarstvo razvije ključne konkurenčne prednosti na podlagi učinkovitosti in proizvodnje standardnih proizvodov in storitev. Tako gospodarstvo je občutljivo na finančne krize in specifične zunanje šoke povpraševanja. Tretjo razvojno fazo Porter označuje kot fazo uporabe najbolj naprednih procesov in metod, kjer so inovativni proizvodi in storitve temeljne konkurenčne prednosti gospodarstva. Ta faza ima visok delež storitev in je odporna na zunanje šoke. Štiri stranice Porterjevega diamanta prikazujejo možna področja pospeševanja mikroekonomskih temeljev globalne konkurenčnosti.

Slika 4: Stopnje razvoja konkurenčnosti gospodarstva in viri konkurenčnih prednost

Vir: Porter, 2004, str. 24.

3.3.3 Spodbujanje temeljev konkurenčnosti držav

Spodbujanje poslovne konkurenčnosti vključuje vse vrste politik, ki vplivajo na preobrazbo in razvoj dejavnikov in deležnikov konkurenčnosti, predvsem pa celotnega vladnega aparata. Poleg kompleksnosti dejavnikov poslovne konkurenčnosti obstaja več razlogov, zakaj je poslovna konkurenčnost za družbo velik izziv.²⁴

Prvi razlog je, da ne obstaja enotna politika ali ukrep, ki bi lahko sam po sebi pripomogel k izboljšanju poslovne konkurenčnosti. Namesto tega obstajajo številni mali horizontalni koraki in izhodišča za izboljšanje konkurenčnosti na več individualnih področjih, ki se med državami razlikujejo in ki učinkujejo različno. Na drugem mestu je odnos vlade, kako razume svojo vlogo pri spodbujanju konkurenčnosti, kako sprejete ukrepe izvajajo in s kakšnimi učinki. Na dejavnike poslovne konkurenčnosti vplivajo številne vladne institucije na vseh ravneh (državni, regionalni, občinski in lokalni ravni). Porter poudarja, da vlade teh politik ne morejo izvajati centralizirano, in če to poskušajo, svoje vloge ne razumejo najbolje.

Tretji razlog je, da mora vlada za učinkovito povečanje poslovne konkurenčnosti sprva ugotoviti in opredeliti, kakšno je stanje in kakšni so učinki obstoječih politik tako na lokalni kot tudi na regionalni ravni. Ali so politike, ukrepi in učinki organov transparentni (ostalim oddelkom, razvojnim deležnikom, javnosti), ali so povezani v celoto in usklajeni med sabo, ter ali pri tem organi vključujejo in povezujejo ostale deležnike. Učinke posameznih politik je potrebno videti kot skupni učinek na gospodarstvo. S tem ko vlada analizira učinke obstoječih politik, lahko izpostavi uspešnejše ukrepe in jih vključi v vizijo in strategijo razvoja (nacionalne razvojne strategije in drugi razvojni strateški dokumenti).

3.3.3.1 Horizontalne politike poslovne konkurenčnosti

Razvoj celovitega razumevanja konkurenčnosti držav je povečal transparentnost in zmanjšal vpliv aktivnih vertikalnih politik. V 80-ih in 90-ih letih preteklega stoletja se je pri spodbujanju konkurenčnosti države vloga industrijske politike in vertikalnih posegov na trg in gospodarstvo postopoma zmanjševala. Pobudo povečevanja globalne konkurenčnosti so prevzeli horizontalni programi, usmerjeni k večanju učinkovitosti vseh deležnikov razvoja ter nižanju transakcijskih stroškov poslovnega okolja. To so predvsem politike, ki so usmerjene v izgradnjo kakovostnega in učinkovitega institucionalnega okolja in načina sodobnega vodenja/reguliranja družbe. Te politike zagotavljajo ugodno okolje za inovacije in podjetniške ideje ter vplivajo na kakovost mehkih dejavnikov, ki so na različnih stopnjah razvoja različni in spodbujajo učinkovitost in sodelovanje vseh razvojnih deležnikov.

²⁴ »Izboljševanje poslovne konkurenčnosti države je bolj maraton in manj sprint« (Porter, 2005).

Sčasoma se je vzpostavila razvojna napetost med pozitivno – horizontalno – in negativno – vertikalno – industrijsko politiko. Jaklič (1994) opisuje »negativno industrijsko politiko kot tisto poseganje države, ki pospešuje ali zavira določen gospodarski sektor na račun ostalih, ter tako deformira oziroma spremeni gospodarsko strukturo, povzroči pa tudi neenakopravnost in upad interesa drugih gospodarskih subjektov. Nasprotno pozitivna industrijska politika vključuje v okvir ekonomske politike ciljno naravnano napredno strateško razmišljanje, ki presega dosege monetarne in fiskalne politike. Vlade pri tem sprejmejo vlogo, v kateri lahko trg (so)ustvarjajo ali pa ga podpirajo, pri čemer ne gre za izbiro zmagovalnih panog, temveč te panoge trg izbira sam«.

V ospredju pozitivne horizontalne politike Dmitrovičeva (1998) našteva institucionalne politike, ki so usmerjene v razvoj in reforme institucij, ki so potrebne za delovanje trga, pospeševanje privatizacije in učinkovite spremembe lastninskih odnosov. K pozitivni horizontalni politiki spadajo tudi različne politike trga delovne sile, programi za povečanje števila in fleksibilnosti delovnih mest, subvencije za spremembo delovnega mesta in prekvalifikacijo delovne sile, politike kapitalskih trgov, vladne garancije za posojila podjetjem itd.

3.3.3.2 Politika razvoja grozdov

Močan dejavnik in cilj v politiki poslovne konkurenčnosti je razvoj grozdov in premik gospodarske strukture od posameznih nepovezanih podjetij k inteligentno prepletenim organizmom različnih komplementarnih in podobnih si podjetij, ki ustvarjajo dragocene sinergije gospodarske rasti.²⁵ Obstaja več različnih grozdov z določenega področja. Narava in vrsta grozdov je odvisna od ravni razvoja gospodarstva. V manj razvitih gospodarstvih so grozdi večinoma manj poglobljeni, sodelovanje in povezave med enotami so plitke in nerazvite. Sčasoma se grozdi razvijajo in vključijo dobavitelje specializiranih proizvodov, komponent, strojev, storitev; specializirane infrastrukture in investicij, ki zagotavljajo usposabljanje in izobraževanje, informacije, raziskave in tehnološko podporo.

Grozdi na konkurenčnost vplivajo na tri načine (Porter, 2004):

- povečujejo produktivnost, učinkovitost in fleksibilnost podjetij (dostop do specializiranih dobaviteljev, zaposlenih, informacij, inputov, tehnoloških rešitev, spretnosti, znanj);
- povečujejo sposobnost inoviranja in rasti produktivnosti;
- spodbujajo nastanek novih podjetij, ki podpirajo inovacijo in širijo grozde.

Podjetja, ki sodelujejo v najnaprednejših grozdih, pogosto zasejejo ali spodbudijo rast novih grozdov na drugih lokacijah. Nekaj svojih dejavnosti razpršijo z namenom zmanjševanja tveganja, dostopa do cenejših inputov ali za boljše zadovoljevanje potreb na drugem regionalnem trgu. Poleg nastanka grozdov je izziv za družbo njihova povezava v nacionalne in mednarodne mreže, ki se obnašajo kot živa telesa, ki dopolnjujejo in nadgrajujejo dejavnosti njenih delov.

²⁵ Grozdi so geografsko povezane skupine sorodnih ali komplementarnih podjetij, dobaviteljev, ponudnikov storitev in povezanih institucij na določenem področju.

3.3.3 Institucionalna politika zagotavljanja konkurenčnosti vladnega aparata

Porter pojasnjuje, da je zagotavljanje institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti vladnega aparata zaradi vpliva javnega aparata in kakovosti osnovnih javnih storitev na vse deležnike pogosto ključen dejavnik poslovnega okolja in konkurenčnosti države.

Med politikami institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti vlade se nahaja sklop politik dobrega vodenja in reguliranja²⁶ (»good governance and better regulation«), kjer pospeševanje poslovne konkurenčnosti pomeni procese preobrazbe vloge vlade, procesov in institucij reguliranja ter vodenja javne uprave. Cilj je, da organi pri pripravi družbeno učinkovitih in dobrih razvojnih ukrepov aktivno komunicirajo in (so)delujejo tako med sabo kot tudi z drugimi družbenimi institucijami in deležniki razvoja ter s širšo javnostjo. Poleg spodbujanja udeležbe vseh razvojnih deležnikov je ključni dejavnik poslovne konkurenčnosti spremljanje možnih (ekonomskih, socialnih, ekoloških in drugih) učinkov ukrepov. Morda najbolj vidni predstavnik politike institucionalne konkurenčnosti vladnega aparata je zagotavljanje učinkovitega institucionalnega okvira in analize učinkov politik, zakonov in predpisov (»RIA – regulatory impact assessment«). Vodenje in reguliranje naj bo utemeljeno na načelih/vrednotah »dobrega vodenja in reguliranja« (»principles of good governance and regulation«), na procesih predhodne (ex-ante) in naknadne (ex-post) analize učinkov zakonov/ukrepov in konzultaciji prizadete javnosti pri pripravi politik in osnutkov zakonov (»participation and consultation«). K politiki institucionalne konkurenčnosti vladnega aparata sodijo tudi: procesi »new public management«, politika učinkovitosti in kakovosti javne uprave s standardi kakovosti, nagrada za poslovno odličnost javne uprave, razvojno usmerjanje proračuna (»performance based budgeting«), politika zmanjševanja administrativnih bremen, projekti, kot so »vse na enem mestu«, projekti e-vlade, itd.

3.4 Omejitve paradigme in slabosti agregatnega ocenjevanja konkurenčnosti držav

Osrednja pozornost tega podpoglavja so slabosti paradigme in sistemov ocenjevanja konkurenčnosti držav. Poleg slabosti, ki smo jih sproti omenili v poglavjih o značilnostih razvoja paradigme, predstavlja kvantitativno ocenjevanje konkurenčnosti države precejšen izziv. Obstoječi sistemi ocenjevanja imajo različno pojmovanje, teoretične osnove in metodologijo merjenja konkurenčnosti države, tako so sistemi in njihovi indeksi neprimerljivi, metodologije pa se stalno razvijajo – spreminjajo.

Velike metodološke omejitve so za uporabnike pogosto netransparentne, s čimer prihaja do pristranskih, hitrih in šibkih interpretacij že pri analitikih, kot tudi pri uporabnikih. Brez kritične distance in ob neupoštevanju metodoloških slabosti lahko analitiki mimogrede spregledamo nekatere netransparentne, a pomembne uvide o družbenem razvoju, določene vidike zameglimo in določene vidike pretirano poudarimo. Tako lahko prihaja do preveč sproščenih, konzervativnih ali neobjektivnih analitičnih izdelkov. Omejitve agregatne konkurenčnosti države se odražajo tudi v medijih, kadar izrazijo neuravnotežene izpostavitve, prehitre projekcije in enostranske interpretacije ocen.

To zahteva stalno dodatno pozornost, previdnost in analitično distanco. Izziv je z dovolj distance izluščiti čim bolj objektivno sliko in smiselno interpretacijo ocen, od česar je odvisna uspešna uporaba agregatnih indeksov konkurenčnosti, ki se jim bomo posvetili v naslednjih poglavjih. Od tega je odvisna tudi njihova

²⁶ Primere in smernice politik dobrega vodenja in reguliranja lahko dobimo na spletnih straneh organov OECD, EU, IMF, The World Bank, zgled pa so lahko institucije, organi in politike dobrega vodenja in boljšega reguliranja Združenega kraljestva.

dodana vrednost in komplementarna integracija med ostale kazalnike družbenega razvoja. Zaradi omejitev imajo indeksi v uradnih strokovnih publikacijah pogosto povsem postransko vlogo tudi tam, kjer mehanizmi konkurenčnosti nudijo neprecenljiv sintezni kazalec in dodaten originalni vir za vodenje horizontalnih razvojnih politik, s celovitejšim vpogledom v pomembne interdisciplinarne dejavnike družbenega razvoja.

V tem poglavju na enem mestu osvetlimo ključne slabosti paradigme. Konkretno metodološke omejitve sistemov ocenjevanja in interpretacije agregatnih indeksov konkurenčnosti držav pa so predstavljene v pogl. 4 in 5.

3.4.1 Ocenjevanje konkurenčnosti, razvojni dejavniki, politike in ime paradigme

Družba retoriko konkurenčnosti vse bolj sprejema kot splošno razumljivo in zadostno. Priča smo pogosti uporabi izrazov konkurenčnosti vseh možnih entitet in institucij – držav, družbe, poslovnega okolja, delovne sile, podjetij, inovacij, idej, blagovnih znamk, vrednot, kultur, umetniških smeri in družbenih rešitev; o konkurenčnosti govorijo vlade, vladne politike, lastniki proizvodnih virov, vodilni v podjetjih, organizacijah, zbornicah, sindikatih, javni upravi, šolah, medijih, akademiki in znanost. V konkurenčnosti se utemeljuje tako vzroke in cilje poslovnih ali vladnih politik kot tudi rezultate in učinke. Izraz konkurenčnosti je zelo širok, nedoločen in splošno prepričljiv, in obstaja nevarnost, da njegova uporaba zavaja in naredi družbene interakcije in ukrepe neučinkovite. Brez merljivega cilja lahko opravičuje nestrokovne ukrepe in neučinkovito trošenje sredstev. Trošenje sredstev za povečanje nacionalne, svetovne, globalne, razvojne konkurenčnosti v veliki večini primerov lahko pomeni netransparentno trošenje, ko zadanega cilja ni mogoče meriti in je vsak premik uspeh. Druga težava je, da izraz konkurenčnost navaja na tekmo med različnimi entitetami. Uporabnika tako zavaja, da trg razume kot bojno polje z zmagovalci in poraženci. To so težave, s katerimi se spopada paradigma konkurenčnosti države in s katero se ukvarja ekonomska teorija pri razvoju sistemov ocenjevanja.

Sistemi za ocenjevanje konkurenčnosti države preučujejo razvojne dejavnike in ne konkurenčne tekme, kar zavaja uporabnike in javnost. Ekonomska teorija je na izziv retorike o konkurenčnosti države odgovorila z razvojem celovite metodologije sistemov agregiranja dejavnikov in deležnikov razvoja. Sistemi ocenjevanja konkurenčnosti držav so zametek celovitega spremljanja različnih interdisciplinarnih razvojnih dejavnikov. Prva šibkost je, da so sistemi obdržali poimenovanje "konkurenčnost držav" in s tem prevzeli tudi vso "slabo" dediščino retorike konkurenčnosti, ki ni primerna za druge entitete in institucije, med njimi tudi državo. Logika konkurenčnosti ne ustreza namenu in vsebini ocenjevanja, kjer je „konkurenčnost“ razvoja pogojena z mnogimi razvojnimi dejavniki in univerzalnimi zakoni, zakoni obstoja in razvoja države, ki so drugačni od tistih za podjetja z zakoni trga. Sistemi ocenjevanja konkurenčnosti so odgovor ekonomske paradigme na posplošeno in razširjeno intuitivno razumevanje ekonomskega razvoja držav v odvisnosti od mednarodne trgovine in cenovne konkurenčnosti v tekmi za svetovne trge. Sistemi agregatnih indeksov konkurenčnosti držav so se razvili z namenom primerjave interdisciplinarnih razvojnih dejavnikov v določeni državi, njihovih razlik v enem letu in primerjave strukture razvojnih dejavnikov med različnimi državami, kot pomemben uvid v različne razvojne vzorce. Čeprav ime konkurenčnost države odraža izvor paradigme in željo določiti vsebino splošni retoriki konkurenčnosti, pa vsebinsko ni usklajeno in konsistentno z vsebino sistemov celovitega spremljanja razvojnih dejavnikov, zaradi česar vnaša zmedo in zavaja. Zato predstavlja ime prvo vidno slabost sistemov agregatne konkurenčnosti države.

Cilj in namen celovitega spremljanja dejavnika razvoja je s tem zamegljen, pozornost pa je preusmerjena na spremljanje sprememb uvrstitev med državami, medtem ko kakovostni in relativni vplivi na gospodarstvo ter

pomembne vsebinske opredelitve razvojnih dejavnikov glede na strukturo znotraj države v primerjavi s preteklim letom ostajajo ob strani. Slabosti se kažejo v šibki interpretaciji rezultatov razvrščenosti držav od zmagovalke do poraženke, kar uporabniki dojemajo kot tekmo med državami na mednarodnih trgih, v medijsko odmevnih pristranskih analizah, ki favorizirajo določene razvojne deležnike pred drugimi, ter v opredeljevanju različnih letnih nihanj rezultatov (zaradi neažurnih kazalnikov – gl. spodaj) kot posledice letnih nihanj razvojnih dejavnikov, s čimer se odgovornost za kratkoročna nihanja rezultatov pripiše deležnikom – vse to pa seveda niso značilnosti analize kompleksne ekonomske realnosti, kot jo vidi ekonomska teorija. To je morda lahko cilj politike (intuitivnega razumevanja konkurenčnosti države) ali nacionalnih strateških (industrijskih, trgovinskih) politik, kar pa vnaša veliko zmedo v razumevanje agregatnih indeksov konkurenčnosti.

3.4.2 Primernost agregatnega indeksa konkurenčnosti kot kazalca »razvoja« družbe

»Konkurenčnost države« je nadomestni kazalec razvoja (t. i. »proxy«). Sistemi agregatnih indeksov so s svojo širino in celovitejšim spremljanjem razvojnih dejavnikov blizu nadomestni spremenljivki kompleksnega fenomena rasti in razvoja. Paradigma agregatne konkurenčnosti držav poskuša ocenjevati razvoj, stanje strukture in odnosov v družbi ter družbenih razvojnih možnosti ter s tem preseči osredotočenost le na gospodarske aktivnosti in ekonomske rezultate, izražene z rastjo BDP. V tem je njena dodana vrednost in prednost. Vendar pa ostaja temeljno vprašanje, ali je agregiranje tako širokega pojma, kot je družbeni razvoj, pod enim agregatnim kazalcem možno in smiselno. Ocenjevanje razvoja z »nadomestno spremenljivko«, kot je krovni agregatni indeks konkurenčnosti države, je vse prej kot neproblematično, enostavno ali enoznačno.

3.4.3 Vrednotenje interdisciplinarnega razvoja skozi ekonomski vrednostni sistem

Konkurenčnost države v opredeljevanju in vrednotenju razvojnih dejavnikov uporablja ekonomistični vrednostni sistem presoje kazalnikov. Naslednja omejitev, s katero se srečujejo avtorji sistemov ocenjevanja konkurenčnosti države, analitiki in uporabniki, izvira iz pristranskosti in ne celovitosti vrednotenja vpliva razvojnih dejavnikov na sintezo konkurenčnosti države z neuravnoveženim (ekonomskim) vrednotenjem vseh razvojnih dejavnikov. Različne vede (ekonomija, sociologija, ekologija, antropologija, agronomija, itd.) pripisujejo istim dejavnikom rasti in razvoja različno težo in različne (pozitivne, negativne) učinke/vplive na družbeno rast in razvoj. Ocena konkurenčnosti držav je predvsem ekonomska paradigma, pri kateri prevladuje ekonomska interpretacija učinkov razvojnih dejavnikov oziroma razvoja, kljub temu, da vsebuje celovitejši interdisciplinarni izbor razvojnih dejavnikov in kljub potrebni kritični distanci analitika.

3.4.4 Metodološke omejitve in slabosti sistemov ocenjevanja agregatne konkurenčnosti držav

Obstoječi sistemi spremljanja agregatne konkurenčnosti imajo številne podobne metodološke slabosti in omejitve. Problemi so v neažurnosti podatkov/kazalnikov, anketni metodologiji ter pristranskosti rezultatov zaradi sistematične pristranskosti vzorca, spreminjanja metodologije, števila opazovanih držav, medletne (ne)primerljivosti indeksov, problemov rangiranja in interpretacije agregatnih indeksov.

Neažurnost podatkov / kazalnikov

Sistemi ocenjevanja zbirajo veliko število kazalnikov in jih na letni ravni objavljajo skupaj s preračunom agregatnih indeksov v letopisih. Vendar se letopisi soočajo z različno dostopnostjo in aktualnostjo podatkov.

Letopis, izdan maja 2007, za kazalnike na primer uporablja podatke iz leta 2003, 2004, 2005 in 2006. To vzbuja dvome v ocene in letne spremembe konkurenčnosti.

Anketna metodologija – objektivnost anketnega ocenjevanja

Anketna metodologija zbiranja mehkih podatkov ima velike probleme. Osnovna omejitev dometa mehkih podatkov z anketami je, da te praviloma izražajo osebne preference in mnenja, ne toliko objektivnega stanja in realnosti odločanja, ekonomija pa preučuje odločitve pod omejitvami v realnem svetu. Zato ekonomisti v resnih akademskih analizah anket praviloma ne uporabljajo. Anketa se sooča tudi s problemom mednarodne primerljivosti rezultatov, saj so nacionalni vzorci objektivnosti/pristranskosti subjektivnega ocenjevanja družbenih dejavnikov za različne narode različni, kar lahko pomeni, da bodo ocene neprimerljive in manj uravnotežene, saj so nekateri narodi bolj optimistično/pesimistično naravnani kot drugi pri ocenjevanju vprašanj. Težavo predstavlja že celo prevod anketnih vprašanj v različne jezike in enako razumevanje vprašanj, kulturni kontekst in različna specifična razmerja (npr.: odgovor na vprašanje „Ali so razlike v plačah v vaši državi previsoke“ je odvisen od kulturnega odnosa do omenjenih vsebin). Anketna metodologija se sooča z rigidnostjo odgovorov ter (ne)stabilnostjo zgoraj omenjenih mentalitet; prihaja tudi do medsebojne krepitve odgovorov in „percepcije percepcije“ namesto „percepcije realnosti“ – ko anketiranec ne odgovori, da so „v državi ovire za podjetništvo visoke“ zaradi lastne izkušnje, temveč ker je bral, da je to pokazala neka druga študija, ki temelji na neki drugi anketi. To seveda sproža tudi vprašanje medsebojne neodvisnosti posamičnih anketnih rezultatov. Težava je tudi vpliv nepomembnih, nepovezanih ali enkratnih dogodkov na nepristranskost odgovora anketirancev glede osebne izkušnje (npr. anketa o korupciji, ki poteka dva dni po medijskem izbruhu informacije o primeru korupcije).

Anketna metodologija – (ne)pristranskost vzorca mehkih podatkov, (ne)proporcionalnost in (ne)reprezentativnost vzorčenja po državah

Poleg omenjenih splošnih omejitev anketne metodologije anketna metodologija ocenjevanja konkurenčnosti držav nosi v sebi izvorno neravnotežje, sistematično pristranskost in nereprezentativnost vzorca. Podatki mehkih kazalcev so zbrani z anketiranjem le ene izmed pomembnih skupin razvojnih deležnikov (zaposleni, delodajalci, menedžment, lastniki kapitala, vlada, itd.), kar pomeni resen problem. Ankete v oceni konkurenčnosti države lahko vključujejo le mnenja menedžerjev, čeprav paradigma kot partnerje v procesu družbene rasti in razvoja vključuje vse družbene akterje. Sistem še posebej izpostavlja vlogo vlade in menedžmenta podjetij, ki imata velik vpliv na ostale družbene deležnike in s svojimi ravnanji posegata v pravice in razvoj družbenih skupin, kot so volivci, zaposleni in lastniki. Za celovitejše spremljanje razvoja bi sistemi ocenjevanja konkurenčnosti države morali vključiti tudi mnenja drugih deležnikov razvoja, ne le menedžmenta. Anketiranje zgolj menedžmenta oziroma poslovnih delavcev zbuja nezaupanje v celotno paradigmo agregatne konkurenčnosti in njeno vlogo v ekonomski teoriji, ki je razvila celovito opredelitev interdisciplinarnih deležnikov in dejavnikov razvoja. Hkrati je število anketiranih menedžerjev neproporcionalno razporejeno po državah glede na njihovo velikost. Število anketnih odgovorov, ki je v izračunu agregatnega indeksa vsake države različno, ni sorazmerno z velikostjo države, in število vrnjenih anket se skozi leta nekontrolirano spreminja oziroma niha. Tako se dogaja, da ima kakšna izmed majhnih držav tudi do dvakrat več vrnjenih anketnih odgovorov kot država s 100-krat več prebivalci. To postavlja dvom v reprezentativnost vzorca ter v zaupanje v ocene agregatnih indeksov.

Druga omejitev anketne metodologije je sestava vzorca anketiranih podjetij, ki se spreminja in je v različnih letih in sistemih merjenja različna. Velikost in sestava vzorca (panoga anketiranih podjetij) močno vpliva na naravnost odgovorov.

Statistične omejitve metodologije agregiranja indeksov – normaliziranje vrednosti na letni ravni

Kakovost in stabilnost produkcije indeksov agregatnih indeksov ni zagotovljena. Metodologije izračuna indeksov in število kazalnikov v indeksu se z leti spreminjajo. Avtorji metodologije sistemov ocenjevanja pogosto menjajo nabor držav in kazalnikov ter način njihove agregacije. Spremembe vplivajo na primerljivost vrednosti na medletni ravni. Vrednosti indeksov so normalizirane in primerljive le na letni ravni. Sistemi imajo problem z določanjem uteži dejavnikov in kazalnikov, zato je njihova ponderacija različna (konkurenčnost države torej ocenjujejo sistemi, v katerih imajo vsi kazalniki enako utež, ali pa sistemi, kjer je utež izbrana precej arbitrarno), tako da rezultati niso primerljivi. Težava metodologije je še problem različnih interpretacij ranga/vrednosti indeksa. Prihaja do velikega nihanja in različnosti uvrstitev. To je problematično, saj najvišja absolutna vrednost indeksa (najvišje uvrščena država) in najnižja vrednost indeksa vsako leto določata relativno velikost indeksa posamezne države in velikost njegove letne spremembe, glede na druge države. Tako so enake absolutne vrednosti indeksa in relativne spremembe indeksov glede na predhodna leta vsako leto različne.

Metodologija in statistične omejitve agregiranja indeksov – rangiranje

Zaradi normalizacije indeksov na letni ravni in šibke primerljivosti medletnih gibanj vrednosti indeksov na ravni držav in dejavnikov imajo v sistemih ocenjevanja agregatne konkurenčnosti osrednjo vlogo uvrstitve. Kvantitativno razvrščanje držav po lestvici od najvišje do najnižje uvrščene oziroma razvrščanje držav od prve do zadnje zabriše dejanske, kvalitativne razlike in preusmerja pozornost od vsebinske analize dejavnikov k umetni kvantitativni razliki uvrstitev in navidezni tekmi družb, deležnikov oziroma vlad, kar privede do projekcije tekme za mesta med državami brez posebnega odnosa do ekonomske realnosti. Zaradi usmerjanja na uvrstitve uporabniki lahko rezultate interpretirajo kot poraz ali zmago med zmagovalci in poraženci mednarodne scene. To vzbuja vsebinske pomisleke in dvome ekonomske teorije, saj navaja k intuitivnemu razumevanju konkurenčnosti države, ki je ekonomsko teorijo spodbudilo k razvoju sistemov merjenja dejavnikov globalne konkurenčnosti. Razvrščanje je zato neželena šibkost ekonomske paradigme in njena dediščina, preden je prerasla svoje začetne okvire. Paradigma in sistemi merjenja konkurenčnosti (oziroma kazalniki) so zaradi tega pogosto orodje javnosti in politike. Rangiranje vpliva na kakovost in stabilnost interpretacij, predvsem pa na njihovo objektivnost.

Vrednost, teža in vzročnost kazalnikov za interpretacijo agregatnih indeksov – agregacija kazalnikov, analize indeksov dejavnikov ter objektivizacija rezultatov

Interpretacija agregatnih indeksov konkurenčnosti države je izziv ekonomske analize, pa tudi uporabnikov in javnosti. Zaradi metodoloških značilnosti agregacije in gornjih omejitev indeksi niso kazalnik tekočih gibanj in politik, temveč vsebujejo oceno o večletnem vplivu na dejavnike razvoja in percepcije stanja ene izmed skupin razvojnih deležnikov. Ocene odvisne spremenljivke niso agregirane s pojasnjevalnimi spremenljivkami s trdimi vzročnimi povezavami ter nimajo informacije o velikosti odnosa odvisne/pojasnjevalne spremenljivke in o teži posameznih kazalnikov za nacionalno konkurenčnost. Agregatne ocene so sintezne informacije o srednjeročni smeri razvoja dejavnikov konkurenčnosti, o percepciji anketirane skupine glede ex-post učinkov preteklih politik, o ex-ante pričakovanjih učinkov tekočih politik in o tekoči percepciji o potrebnih spremembah.

Na podlagi agregatnih indeksov so možna začetna ugibanja o vzrokih tekočih gibanj, kar je gotovo pomembno in daje agregatni konkurenčnosti vlogo. Indeksi lahko spodbudijo resno ekonomsko analizo vzrokov in učinkov ukrepov tekočih politik, vendar tega sami ne omogočajo. Na podlagi agregatnih indeksov konkurenčnosti resno sklepanje in argumentiranje pomena trenutnih ciljev politik v primerjavi s preteklimi cilji ni smiselno, kot tudi ni smiselno preverjanje učinkov ukrepov obstoječih politik, njihova ex-ante ali ex-post analiza ali pa ugotavljanje, kje in ali so potrebne spremembe ter ali je vztrajanje pri zavzetih spremembah ključnega pomena. Ocena o slabih ali dobrih rezultatih se sicer lahko sreča z obstoječo ekonomsko intuicijo glede gornjih vprašanj, vendar to lahko analitike in uporabnike zavede k neutemeljeni interpretaciji in sklepom. Te značilnosti zahtevajo dodatno zavest, distanco in samodisciplino, tako od analitika kot tudi od uporabnika. To je podlaga za kritično distanco, ki omogoča objektivizacijo informacij o ocenah konkurenčnosti države. Objektivizirana analiza lahko agregate uvrsti med razvojne kazalnike kot pomemben „whistleblower“ z možnostjo začetne kvantifikacije za vrzeli, ki jih drugi kazalniki tekočih dogajanj ne pokrijejo.

Primer omejitve interpretacije ocen konkurenčnosti države

Vzemimo za primer, da je država letos po krovnem agregatu konkurenčnosti države uvrščena²⁷ enako kot lansko leto, na 30. mesto. Najvišjo uvrstitev znotraj krovnega agregata je dosegel indeks uspešnosti gospodarstva z enakim, npr. 13. mestom (vrednost indeksa je 50). Najnižje, npr. 55. mesto, pa je uvrščen indeks učinkovitosti podjetij, ki je letos uvrstitev znižal še za eno mesto (vrednost 70). Ker so vrednosti indeksov normalizirane le na letni ravni in na medletni ravni niso povsem primerljive, za primerjavo gibanj med leti služijo rangi. Običajna analiza agregatne konkurenčnosti države se glasi: »Država z najvišjim 13. mestom izkazuje najvišjo konkurenčnost na področju dejavnikov uspešnosti gospodarstva (višje kot krovni agregat), kjer je država ohranila svojo primerjalno prednost. Najnižjo konkurenčnost in primerjalno slabost država izkazuje na področju uspešnosti podjetij, kjer je država uvrstitev še poslabšala. Razlog za nizko/visoko uvrstitev države po agregatih lahko iščemo v podindeksih, ki izkazujejo slabosti/prednosti oziroma poslabšanja/izboljšanja. Podindeksi, ki izkazujejo vidne slabosti/prednosti so ... Podindeksi, ki izkazujejo vidna izboljšanja/poslabšanja so ... Za izboljšanje indeksov bi država morala posvetiti pozornost sledečim kazalnikom: ... Znotraj podindeksov sledeči kazalniki izkazujejo najvidnejše slabosti: ... (tukaj so najnižji uvrščeni kazalniki ...) ...«

Izziv interpretacije te analize pri uporabnikih je velik. Običajno se uporabnik nagiba k sklepanju o trenutnih izzivih države, kjer lahko vidimo izboljšanje nacionalne konkurenčnosti, in poskuša na podlagi ocen nekako takole sklepati o potrebnih nadaljnjih ukrepih oziroma spremembah politik: »Država ima probleme konkurenčnosti na področju uspešnosti podjetij, kjer obstoječe politike niso uspešne in učinkovite oziroma so stanje še poslabšale, s tem pa povzročajo nižanje konkurenčnosti podjetij. Vso pozornost je smiselno usmeriti na to področje, na podlagi informacije o posameznih najslabših kazalnikih pa lahko presodimo učinkovitost obstoječih politik in dobimo informacije o potrebnih novih ukrepih.«

Problemov v gornjem primeru analize in interpretacije je več.

Prvi izziv izhaja iz interpretacije rezultatov ocene agregatne konkurenčnosti in sklepanja na podlagi ocene. Metodologija računanja rangov je pretežno univerzalna in ni razvita do te mere, da bi vključevala (statistično

²⁷ Primer uvrstitev in izbrani agregati so simbolični in ne ustrezajo realnim podatkom. Izbrani so naključno za ponazoritev analitične situacije in ne realne slike določene države ali obstoječega rezultata sistemov merjenja.

značilne) skalarje kazalnikov, ki različno prispevajo v izračun indeksov posameznih razvojnih dejavnikov, za vsako obdobje in državo različno. Uporabniki na podlagi ocen agregatne konkurenčnosti težko sklepajo o vzrokih in učinkih nacionalne konkurenčnosti ter tekočih gibanjih ali se opredeljujejo o potrebnih ukrepih za izboljšanje (konkurenčnosti poslovnega okolja podjetij). Izračun indeksov ni metodološko opredeljen na podlagi vzročnosti, teže in multiplikacijskega učinka kazalnikov – odvisna/neodvisna spremenljivka. Njihov vpliv, odnos in vzročnost vpliva na dejavnike konkurenčnosti in na konkurenčnost države so neopredeljeni. Prav tako ni uteži za razvojne dejavnike, ki bi upoštevale različnost držav, specifičnost njihovih potencialov in razvojnih vzorcev in ki bi povzemale pomen področja za posamezno državo glede na individualne potenciale konkurenčnosti in vrednost posameznih dejavnikov za konkurenčnost te države v posameznem obdobju. Prav tako tudi metodologija agregiranja konkurenčnosti držav nima odgovora na vprašanje, kakšen je relativni pomen posameznih ne vključenih dejavnikov družbenega razvoja. Metodologija dovoljuje le mehko oceno (prednosti, slabosti) razvojnih dejavnikov v primerjavi z drugimi državami, ker se metodološke slabosti nanašajo na rezultate vseh držav, kar do neke mere nevtralizira njihov vpliv na posamezne ocene.

Drugi izziv izhaja iz metodologije razvrščanja držav in iz rangov sklepanja o stanju razvojnih dejavnikov in konkurenčnosti države. Podatek o rangju ne vsebuje informacij o relativni velikosti in spremembi razvojnih dejavnikov, spremembi razvojne strukture glede na potencial konkurenčnosti države in o uspešnosti razvoja države. Vprašanje je, ali lahko na podlagi uvrstitev ocenimo, da je država bolj konkurenčna na področju uspešnosti gospodarstva in manj na področju učinkovitosti podjetij. Sam podatek o rangju nam ne da informacij o relativni velikosti razkoraka med uvrščenimi državami in relativni spremembi na letni ravni ter o relativni velikosti problema obeh področij.

V gornjem primeru lahko analizo podkrepimo z enostavnimi statističnimi pomagali. Nujno je primerjati range z višino agregatnih indeksov, kar na letni ravni zadošča. Če je najvišja vrednost indeksa uspešnosti države nizka (v primeru, ko ima najvišje uvrščena država relativno nizko vrednostjo indeksa – 60) bo indeks 50 imel drugačen pomen, kot kadar bo razlika večja. Oceno tudi spremeni informacija o razkorakih med državami, ali so majhni in so države skupaj, ali pa so veliki in so države porazdeljene. Če vzamemo, da je najvišja vrednost pri učinkovitosti gospodarstva 60 in da so razkoraki med državami veliki, lahko to pomeni, da je država s 13. mestom in indeksom 50 pravzaprav slabo uvrščena. V primeru, ko je razporeditev držav neenakomerna, mediana indeksov pomaknjena v spodnjo ali gornjo polovico, razkoraki pa naraščajo ali padajo, je ocena uvrstitve zopet lahko povsem drugačna. Obratno je lahko z uvrstitvijo pri učinkovitosti podjetij, kjer država dosega vrednost 70. Recimo, da je začetni indeks najvišje uvrščene države 100, od najvišje uvrščene do zadnje države je le majhen interval, razkoraki med državami so zanemarljivo majhni in države so tesno skupaj. V obeh primerih nam uvrstitve na 13. in 55. mestu ne povesta kaj dosti in nas lahko zavedeta v napačno sklepanje.

Izziv izhaja tudi iz težavnosti ocene realne velikosti spremembe dejavnika konkurenčnosti na medletni ravni. Indeksi na medletni ravni niso povsem primerljivi, saj so normalizirani le na letni ravni. Zato je spremljanje kakovosti uvrstitve na medletni ravni s primerjavo velikosti indeksov omejeno in je potrebno spremembo ranga in indeksa na letni ravni objektivizirati drugače. Če uvrstitev ostaja nespremenjena in se indeks države poveča, o kakovosti ne moremo sklepati le v primerjavi z lanskim indeksom, temveč v primerjavi z gibanji drugih agregatov in drugih držav na letni ravni. Ti podatki nam lahko dajo informacijo o kakovosti spremembe. Če se indeksi povprečja držav povečajo manj ali se celo zmanjšajo, lahko sklepamo, da je država kljub ohranjanju uvrstitve na enakem mestu izboljšala oceno. To je samo eno pomagalo in način sklepanja, podobnih statističnih orodij pa je še več.

Kljub mnogim vsebinskim pomislekom je paradigma konkurenčnosti države vedno bolj razširjena, in države spremljajo rezultate indeksov agregatne konkurenčnosti, ki jih predstavljamo v naslednjem poglavju. Vendar so agregatni indeksi konkurenčnosti zaradi svojih omejitev le redko uporabljeni kot sintezni parameter, s katerim družbe spremljajo in postavljajo cilje razvoja (v znanstvenih študijah, javnih strateških dokumentih in uradnih poročilih). Prav zaradi njihove metodološke šibkosti imajo v osrednjih uradnih poročilih razvoja Evropske unije in tudi Slovenije postransko vlogo.²⁸

²⁸ Gl. npr. Poročila o razvoju držav članic EU. Slovenija objavlja svojo Strategijo razvoja Slovenije in Poročilo o razvoju na spletni strani UMAR <http://www.gov.si/umar>.

4 METODOLOGIJA OCENJEVANJA AGREGATNE KONKURENČNOSTI DRŽAV

Ocenjevanje konkurenčnosti držav ima v svetu več kot dvajsetletno tradicijo, in izoblikovalo se je več različnih sistemov merjenja, ki smo jih v obliki delovnega zvezka že analizirali.²⁹ V tem poglavju prikazujemo metodologiji ocenjevanja konkurenčnosti držav, ki sta ju razvila Inštitut za razvoj menedžmenta (Institute for Management Development, Luzana v Švici; v nadaljevanju IMD) in Svetovni ekonomski forum (World Economic Forum, Ženeva v Švici; v nadaljevanju WEF). Predstavljamo metodologijo v obdobju 2004–2006.

Poleg WEF in IMD se z ocenjevanjem in primerjavo nacionalnih konkurenčnih prednosti in slabosti ukvarjajo tudi druge mednarodne institucije. Različna mednarodna sintezna poročila prikazujejo in sintetizirajo stanje družbenega razvoja s specifičnega zornega kota (sociološkega, ekonomskega, pravnega, upravnega, političnega itd.). Med temi poročili naj omenimo naslednje:

- poročila in kazalci Svetovne banke (npr. World Development Reports, World Development Indicators, Worldwide Governance Indicators, World Business Report);
- poročila mednarodne mreže International Network of Social Scientist (npr. World Values Survey, European Values Survey, Value System Study Group);
- poročila IMF;
- poročila Združenih narodov (npr. Poročilo o človekovem razvoju);
- poročila OECD (npr. SIGMA Reports);
- poročila EBRD (npr. Transition Report);
- poročila o globalizaciji (npr. AT Kearney Globalization Index, The 2005 Global Retail Development Index);
- poročila o trajnostnem razvoju in okolju (npr. CIESIN and YCELP Environmental Performance Index in Environmental Sustainability Index).

Različne vidike človekovega razvoja predstavljajo:

- poročila institutov o človekovi svobodi (npr. The Frazer Institute Economic Freedom of the World, The Heritage Foundation Index of Economic Freedom);
- poročila o sreči (npr. Erasmus University of Rotterdam World Database of Happiness – Happiness Index);
- poročila o človekovi kreativnosti (npr. Creative Class Creativity Indeks) ter mnoga druga.

4.1 Ocenjevanje globalne konkurenčnosti držav – sistem WEF

Svetovni ekonomski forum WEF spremlja globalno konkurenčnost držav. Definicija sistema ocenjevanja WEF izhaja iz mikroekonomskih temeljev rasti. WEF v skladu s teorijo rasti spremlja dinamično sliko konkurenčnosti države s tremi osrednjimi dejavniki razvoja, ki imajo različno težo za izračun globalne konkurenčnosti. V novi teoriji rasti se družbe razvijajo od nizkih stopenj razvoja in dohodka (gospodarski razvoj na temelju lastnih proizvodnih faktorjev) prek srednjih (na podlagi investicij in tuje tehnologije) do visokih (razvoj na podlagi

²⁹ V že omenjenem delovnem zvezku (Gmeiner in drugi, 2001) je podan opis razvoja analize konkurenčnosti držav pred vključitvijo Slovenije v oba osrednja sistema merjenja. Predstavljeni sta metodologiji IMD in WEF v obdobju 1997–2001 oziroma 1996–2002.

lastnih inovacij) (Porter, 2004; gl. tudi sliko 4 na str. 18). WEF ocenjuje, da se hkrati s stopnjo razvitosti države spreminjajo strukturni temelji konkurenčnosti okolja in podjetij, način proizvodnje v regiji, način konkuriranja ter »konkurenčna« vloga vlade. Teža dejavnikov globalne konkurenčnosti se spreminja glede na fazo razvoja države, ki se od drugih razlikuje po ključnem gonilu razvoja (obseg proizvodnih dejavnikov, učinkovitost, inovacije).

Globalno konkurenčnost držav WEF opredeljuje kot pretežno ekonomski fenomen, ki ga določajo tako makro- kot tudi mikroekonomski dejavniki, z leti pa vključuje vedno širši spekter interdisciplinarnih (neekonomskih) spremenljivk. Poročilo globalne konkurenčnosti WEF podaja oceno konkurenčnosti velikega vzorca držav z makro in mikro agregati konkurenčnosti držav.

Tako sta Sachs in McArthur v Letopisu globalne konkurenčnosti WEF (2002) kot osnovno kategorijo opazovanja globalne konkurenčnosti uveljavila pojem in agregat sposobnosti rasti oziroma konkurenčnosti sposobnosti rasti (growth competitiveness index, GCI). Definirala sta jo kot zmožnost svetovnih gospodarstev, da na srednji in dolgi rok ohranijo vzdržno gospodarsko rast. Blanke in drugi (2004) pojasnjujejo, da je vključevanje dognanj ekonomike rasti o osrednjih dejavnikih rasti v globalno konkurenčnost vodilo k razširitvi pojma globalne konkurenčnosti.

Zaradi makro in mikro zasnovanega koncepta globalne konkurenčnosti so pri WEF opredelili tudi komplementaren vidik konkurenčnosti rasti. Oblikovali so pojem in agregat mikroekonomske ali poslovne konkurenčnosti države (Business Competitiveness Index, BCI), s katerim ocenjujejo mikroekonomske temelje konkurenčnosti rasti in sestavljajo vzročno sliko pogojev globalne konkurenčnosti države. Poslovna konkurenčnost poskuša opredeliti konkurenčnost rasti v odnosu do pogojev za nacionalni življenjski standard (PKM – Pariteta kupne moči; WEF (2004)).

Vendar pa je zaradi potrebe po enotnosti in preglednosti WEF v poročilu 2004–2005 prvič predstavil tudi krovni agregatni indeks globalne konkurenčnosti (Indeks of Global Competitiveness, IGC), ki povzema skupaj oba omenjena indeksa. Sestavljajo ga dejavniki obeh WEF-ovih indeksov GCI in BCI, skupaj z nekaterimi novimi dejavniki. Novi krovni agregat je WEF v poročilu 2005–2006 dodatno spremenil in razvil, v poročilu 2006–2007 pa je postal osrednji WEF-ov agregat in je zamenjal prej osrednji indeks sposobnosti rasti.³⁰

4.1.1 Dejavniki sposobnosti rasti in dejavniki poslovne konkurenčnosti

V poročilu 2006–2007 je bilo opazovanih 125 držav³¹ s 137 kazalniki (v poročilu 2005–2006 je WEF spremljal stanje v 117 državah, v 2004–2005 pa v 104 državah). WEF poudarja, da so s proučevanimi kazalniki v oceno vključena ključna merila, ki so pogoj za izgradnjo zdravega poslovnega okolja, ki podpira razvoj uspešne in produktivne gospodarske aktivnosti.

Kazalnike je WEF razvrstil med 10 ključnih dejavnikov konkurenčnosti, ki jih kombinira za izračun svojega agregata in indeksov (gl. tabelo 3).

³⁰ Gl. Lopez-Claros in drugi (2006).

³¹ Nove države so Barbados, Burkina Faso, Burundi, Lesoto, Mavretanija, Nepal in Surinam; ponovno sta vključeni Angola in Zambija.

Tabela 3: Dejavniki konkurenčnosti držav po WEF in število vključenih kazalnikov

DEJAVNIK KONKURENČNOSTI	ŠTEVILO KAZALNIKOV
Osnovni kazalniki	3 kazalniki
I. Institucije	29 kazalnikov
II. Infrastruktura	8 kazalnikov
III. Makroekonomija	8 kazalnikov
IV. Zdravje in osnovna izobrazba	9 kazalnikov
V. Višja izobrazba in usposabljanje	8 kazalnikov
VI. Učinkovitost trga	32 kazalnikov
VII. Tehnološka pripravljenost	15 kazalnikov
VIII. Poslovna izdelanost	12 kazalnikov
IX. Inovacije	8 kazalnikov
X. Okolje	5 kazalnikov

Vir: WEF, The Global Competitiveness Report 2006-2007 (2006).

4.1.1.1 Sistem merjenja in podatki

WEF povzema dostopne trde podatke in podatke iz ankete (Executive Opinion Survey; v nadaljevanju EOS), ki jo izvede po vseh državah v prvi polovici tekočega leta. Kot merila WEF uporablja:

- povprečje anketnih odgovorov menedžerjev na anketno vprašanje v anketi EOS;
- trde podatke z različnih nacionalnih in mednarodnih virov.

Anketa EOS je oblikovana posebej za pridobivanje mnenj vodilnih menedžerjev in podjetnikov o tekočem stanju okolja, v katerem podjetje deluje. Anketa ima 12 sekcij, odgovori pa imajo vrednosti od 1 do 7. Izvedena je v prvih petih mesecih leta v podjetjih različnih velikosti – od malih s 50 zaposlenimi prek srednjih podjetij do velikih globalnih podjetij s preko 20.000 zaposlenimi. Vzorec podjetij, povabljenih k anketi, pokriva različne sektorje in je sestavljen s presekom domačih zasebnih podjetij, podjetij v tuji lasti in podjetij v državni lasti oziroma solastništvu.³²

Po izključitvi odgovorov, ki jih izpolnijo kar ministrstva in ostale nacionalne institucije, WEF v letopisih zbere vedno večje število odgovorov. V zadnjem letopisu 2006–2007 je zbral 11.232 odgovorov (v poročilu 2005–2006 skupaj 10.993, v 2004–2005 8.729). To predstavlja v povprečju 90 odgovorov na državo (v poročilu 2005–2006 95 in v 2004–2005 84 odgovorov na državo). Nizko oziroma neproporcionalno število odgovorov po državah po merilih WEF ne predstavlja večje metodološke hibe. Slovenija je v poročilu 2006–2007 z 88 odgovori pod povprečjem poslanih odgovorov, v poročilu 2005–2006 je s 128 zbranimi odgovori preseгла povprečje, v poročilu 2004–2005 pa je bila s 66 zbranimi odgovori podpovprečna. Število odgovorov, ki jih v določenem letu zberejo posamezne države, iz leta v leto nekoliko niha, npr.: ZDA – 235 odgovorov v poročilu 2006–2007, 158 v 2005–2006 in 85 v 2004–2005; Brazilija – 194, 212, 69; Velika Britanija – 72, 97, 47; Finska – 51, 36!, 63; in Francija – 136, 163, 83.

V Sloveniji se razporeditev odgovorov po velikosti podjetij spreminja in delež manjših podjetij narašča. V letopisu 2006–2007 je 42 % odgovorov prišlo iz podjetij z manj kot 101 zaposlenimi (2005–2006 37 %, 2004–2005 26 %), 31 % odgovorov so poslala podjetja s številom zaposlenih med 101 in 500 (2005–2006 le 34 %,

³² Vendar WEF ne objavlja podatka o tem, koliko enih in drugih podjetij je vključenih v vsakokratni vzorec; če se vzorci med seboj razlikujejo, so podatki namreč neprimerljivi.

2004–2005 41 %), podjetja z od 501 do 5.000 zaposlenimi so prispevala 25 % odgovorov (v 2005–2006 24 %, 2004–2005 27 %), podjetja s 5.001 do 20.000 zaposlenimi pa 0 % (v obdobju 2005–2006 2 %, enako v 2004–2005). Odgovorilo je največ podjetij v večinski domači lasti (52 %; v 2005–2006 61 %; v 2004–2005 62 %), sledijo podjetja v večinski tuji lasti (33 %; v 2005–2006 23 %, v 2004–2005 29 %) in podjetja z večinskim deležem države (9 %; v 2005–2006 9 %, v 2004–2005 6 %).

S kombinacijo izbranih mehkih in trdih meril WEF vsako leto izračunava indekse globalne konkurenčnosti, na podlagi katerih nato razvršča države od najvišjega do najnižjega mesta. Za primerjavo med leti najboljše služijo uvrstitve. Zaradi metodologije vrednosti indeksov med leti niso povsem primerljive in služijo predvsem primerjavi relativnih razlik med dejavniki in državami v posameznem letu.

4.1.2 Agregati WEF

Osnovni agregatni indeksi, ki jih je WEF z uporabo različnih kombinacij dejavnikov konkurenčnosti zgradil na ekonomski logiki teorije rasti, so že omenjeni agregatni indeks konkurenčnosti rasti GCI, agregatni indeks poslovne konkurenčnosti BCI in agregatni indeks globalne konkurenčnosti IGC. Indeksi so namenjeni merjenju različnih komplementarnih vidikov globalne konkurenčnosti in so izračunani z različnimi metodologijami. Skupaj ocenjujejo konkurenčne sposobnosti države za trajno doseganje visokih letnih rasti BDP na prebivalca.

Indeks sposobnosti rasti GCI³³ poskuša oceniti in primerjati zmožnosti različnih svetovnih gospodarstev, da dosegajo vzdržno gospodarsko rast na srednji in dolgi rok. Sestavljen je tipično ekonomsko in ocenjuje predvsem dejavnike, ki jih je kot kritične za rast prepoznala ekonomska teorija, potrdili pa so se tudi v izkušnjah snovalcev ekonomskih politik v več regijah. Usmerjen je na elemente makroekonomskega okolja ali pa odražajo zadnje uvide ekonomske literature, vključuje pa tudi dejavnike, ki merijo kakovost institucionalnega okolja (prisotnost korupcije, transparentnost procesov javnega naročanja, ...) in so usmerjeni na institucionalne in nekatere interdisciplinarne dejavnike.

Indeks poslovne konkurenčnosti BCI je mišljen kot komplement indeksu GCI s posebnim poudarkom na vrsti specifičnih dejavnikov, ki vplivajo na produktivnosti podjetij. V tabeli 4 je prikazan WEF-ov sistem analize globalne konkurenčnosti držav Evropske unije in ZDA z agregatnimi indeksi in podindeksi za obdobje 2004–2005.

Med obema indeksoma obstaja visoka stopnja korelacije (95,4 %). To je eden izmed razlogov, da je WEF v poročilu 2004–2005 oba indeksa sestavil v razvojno razširjeni in konsolidirani krovni indeks globalne konkurenčnosti (Global Competitiveness index, IGC) in ga v poročilu 2006–2007 predstavil kot osrednji WEF-ov agregat (gl. tudi tabelo 5 na str. 41 in tabelo 9 na str. 51). Martin in Artadijeva (2004) pojasnjujeta, da soodvisnost makroekonomskega in mikroekonomskega okolja narekuje združitev vseh dejavnikov konkurenčnosti v en indeks. Medtem ko BCI zaobjema statične ali nivojske dejavnike produktivnosti države, in je GCI zajemal dinamične dejavnike rasti, novi indeks konkurenčnosti države ambiciozno »vključuje vse dejavnike, ki določajo produktivnost narodov«.

³³ Prvič je bil predstavljen leta 2001 v Globalnem poročilu o konkurenčnosti 2001–2002 v sodelovanju z Jeffreyem Sachsom in Johnom McArthurjem.

Izbor 10 dejavnikov – stebrov konkurenčnosti (prej 12 stebrov) je razdeljen med osnovne dejavnike, pospeševalce učinkovitosti in dejavnike inovativnosti in izdelanosti. Vključen je tudi človeški kapital, učinkovitost trga dela in finančnih trgov, odprtost in velikost trga, kakovost infrastrukture itd.

Tabela 4: Razvrščanje držav glede na agregatna indeksa sposobnosti rasti in poslovne konkurenčnosti in njune podindekse, primer za leto 2004*

Poročilo WEF ¹ 2004–2005	Agregatna indeksa WEF		Komponente GCI			Komponente BCI	
	Sposobnost rasti (GCI)	Poslovna konkurenčnost (BCI)	Tehnološki indeks	Javne institucije	Makroekonom. okolje	Poslovanje in strateg. podjetij	Kakovost nac. poslov. okolja
	r/v	r	r/v	r/v	r/v	r	r
Finska	1 / 5,95	2	1 / 6,24	3 / 6,48	3 / 5,47	7	1
Švedska	3 / 5,72	4	4 / 5,80	6 / 6,31	17 / 4,99	5	6
Danska	5 / 5,66	7	6 / 5,34	1 / 6,59	4 / 5,36	9	3
Vel. Britanija	11 / 5,30	6	18 / 4,92	7 / 6,23	8 / 5,11	8	4
Nizozemska	12 / 5,30	9	16 / 4,98	13 / 6,08	7 / 5,13	6	9
Nemčija	13 / 5,28	3	12 / 5,08	11 / 6,21	26 / 4,77	1	5
Avstrija	17 / 5,20	16	22 / 4,85	15 / 5,99	10 / 5,11	14	17
Estonija	20 / 5,08	27	15 / 5,01	26 / 5,59	30 / 4,65	33	24
Španija	23 / 5,00	26	20 / 4,86	34 / 5,16	16 / 4,99	25	26
Portugalska	24 / 4,96	33	23 / 4,78	23 / 5,69	34 / 4,42	46	33
Belgija	25 / 4,95	14	31 / 4,59	22 / 5,71	19 / 4,92	11	19
Luksemburg	26 / 4,95	n/p	41 / 4,28	14 / 5,99	6 / 5,23	n	n
Francija	27 / 4,92	12	30 / 4,65	25 / 5,62	25 / 4,78	10	16
Irska	30 / 4,90	22	37 / 4,43	17 / 5,87	21 / 4,85	22	22
Malta	32 / 4,79	50	21 / 4,85	30 / 5,39	47 / 4,11	57	47
Slovenija	33 / 4,75	31	26 / 4,71	31 / 5,28	39 / 4,26	27	32
Litva	36 / 4,57	36	33 / 4,51	43 / 4,75	33 / 4,46	36	33
Madžarska	39 / 4,56	42	29 / 4,66	37 / 5,07	55 / 3,95	47	36
Grčija	37 / 4,56	41	38 / 4,42	44 / 4,74	31 / 4,52	39	40
Ciper	38 / 4,56	45	39 / 4,36	33 / 5,18	45 / 4,14	56	39
Češka	40 / 4,55	35	19 / 4,88	51 / 4,56	41 / 4,22	31	35
Slovaška	43 / 4,43	39	28 / 4,67	49 / 4,64	54 / 3,98	40	37
Latvija	44 / 4,43	49	36 / 4,46	52 / 4,55	37 / 4,27	50	46
Italija	47 / 4,27	34	50 / 4,08	48 / 4,64	38 / 4,27	26	41
Poljska	60 / 3,98	57	45 / 4,19	80 / 3,70	51 / 4,05	46	62
EU-25	27,4 / 4,90	27	26 / 4,78	29 / 4,90	28 / 4,64	27	26
EU-10	38,5 / 4,57	41	29 / 4,63	43 / 4,87	43 / 4,21	42	39
EU-15	20 / 5,13	15	23 / 4,89	19 / 5,82	18 / 4,93	15	16
ZDA	2 / 5,82	1	3 / 5,92	21 / 5,74	15 / 5,04	2	2

Opombe: Za leti 2005 in 2006 gl. pogl. 5 o Sloveniji. ¹ WEF, The Global Competitiveness Report 2004–2005. ² WEF je v letu 2004 dodal dve novi državi, število vrnjenih anket pa se je povečalo za 11 % (vseh odgovorov anketirancev je bilo v povprečju 84 na državo); v skupino referenčnih držav smo za preglednost vključili le države EU in ZDA. r – rang; v – vrednost indeksa.

Vir: WEF, The Global Competitiveness Report 2004–2005 (2004); <http://www.weforum.org>, lastni preračuni.

Izbor kazalnikov, ki jih spremlja WEF, lahko služi tudi za ocenjevanje drugih področij oziroma dejavnikov, ki jih WEF ne spremlja, pa bi jih mi želeli spremljati z oblikovanjem svoje nadomestne spremljivke oziroma »ad-hoc indeksa«. Vključimo tiste kazalnike objavljene v Letopisu, za katere presodimo, da najboljše služijo

spremljanju področja, ki je za določen namen opazovanja pomembno (npr. indeks demokracije, indeks regulacije, indeks učinkovitosti trga³⁴, indeks globalne konkurenčnosti, ...).

4.1.3 Indeks sposobnosti rasti (Growth Competitiveness Index, GCI)

Indeks sposobnosti rasti GCI so razvili Sachs, Warner in McArthur (Sachs in drugi, 2002) in je bil do Poročila 2004–2005 osrednji agregat WEF. To mesto je nato prevzel novo oblikovani agregat globalne konkurenčnosti (IGC). Indeks sposobnosti rasti GCI vsebuje časovno komponento in ocenjuje osnovne pogoje za rast opazovane enote (države, gospodarstva, regije) v naslednjih petih do osmih letih.

Indeks GCI je agregiran iz treh za ekonomsko rast kritičnih mehanizmov rasti, ki imajo različno težo glede na razvojno stopnjo regije:

- kakovost makroekonomskega okolja,
- stanje javnih institucij in
- pomen tehnološke pripravljenosti.

Z uporabo trdih in mehkih kazalnikov, ki so vsako leto pridobljeni z anketo, GCI sestavljajo trije indeksi in njihovi podindeksi:

1. indeks makroekonomskega okolja,
podindeksi makroekonomske stabilnosti;
2. indeks javnih institucij,
podindeksi pogodb in prava,
podindeksi korupcije;
3. indeks tehnologije,
podindeksi inovacij,
podindeksi informacijsko-komunikacijske tehnologije,
podindeksi tehnološkega transferja.

Pri izračunu GCI so države v grobem razdeljene v dve skupini. WEF razlikuje osrednje inovativna gospodarstva in tehnološko periferna gospodarstva.³⁵ Avtorji na podlagi neoklasične teorije rasti³⁶ poudarjajo, da je tehnološki napredek osnovni vir dolgoročne ekonomske rasti. Razlog za to so nujno padajoči donosi ostalih potencialnih determinant rasti. Institucije in makroekonomsko okolje imajo pomemben učinek na rast v slabo razvitih državah. Kadar se oba faktorja vzpostavita, ima njuno nadaljnje izboljševanje najverjetneje majhen učinek na gospodarsko rast. Za tehnološki napredek pa to ne drži, saj zanj ne obstajajo padajoči donosi »dobrih idej«. ³⁷ Tehnologija je v sistemu WEF tisti faktor, ki odraža ključno razliko med različnimi gospodarstvi in ima glede na stopnjo razvoja gospodarstva različno težo.

Izračun indeksa tehnologije je različen glede na stopnjo inovativnosti in razvoja gospodarstva. V okviru tehnološkega indeksa osrednje inovativnih gospodarstev ima podindeks inovacij večjo težo, kot ga ima podindeks inovacij v tehnološko perifernih gospodarstvih. Hkrati pa je teža podindeksa tehnološkega transfera

³⁴ Gl. oblikovanje indeksa institucionalne učinkovitosti trga v Chiaietta, A. A. (2002).

³⁵ Kot cenilka velja število prijavljenih patentov v ZDA (meja je 15 na mio. prebivalcev).

³⁶ Sala-i-Martin in drugi (2004), Blanke in drugi (2003).

³⁷ Za ideje naj bi veljalo celo obratno.

večja za tehnološko periferna gospodarstva in enaka nič za inovativno osrednja gospodarstva. Glede na omenjeno teorijo rasti se razlikujejo tudi osnovne uteži osrednjih treh stebrov GCI: pri osrednje inovativnih gospodarstvih ima v indeksu GCI tehnološki indeks večjo težo, kot jo imata indeksa makroekonomskega okolja in javnih institucij. Za inovativno periferna gospodarstva pa so vsi trije ponderji enaki. Razlika v teži indeksa tehnologije je v skladu s Porterjevo opredelitvijo razvojne stopnje posamičnih gospodarstev.

Osrednji položaj tehnologije v teoriji rasti in arbitrarna opredelitev uteži predstavljata osrednjo inovativno prednost in dodano vrednost WEF-ovega sistema globalne konkurenčnosti držav, hkrati pa je to tudi njegova osrednja slabost, saj tehnologija ni edini ponder celovite opredelitve rasti, potenciali držav so si različni (ne gre za enake celice, in tehnologija ni enako pomemben dejavnik za vse potenciale), in meje prehodov med državami so lahko povsem različne.

4.1.3.1 Izračun indeksa sposobnosti rasti

GCI je izračunan na podlagi izbora kazalnikov in njihovega tehtanja glede na razvojno stopnjo države. Izračun GCI za osrednje inovatorke daje večjo težo tehnologiji, medtem ko je za inovativno periferne države teža vseh treh komponent GCI enaka:

- GCI za osrednje inovativne države = (1/2 tehnološkega indeksa) + (1/4 indeksa javnih institucij) + (1/4 indeksa makroekonomskega okolja).
- GCI za periferno inovativne periferne države = (1/3 tehnološkega indeksa) + (1/3 indeksa javnih institucij) + (1/3 indeksa makroekonomskega okolja).

Za preračunan kazalnikov na standardizirane vrednosti se uporablja standardna formula za preračun vsake trde spremenljivke na lestvico od 1 do 7, ki jo uporabljajo vsi mehki kazalniki:

$$6 * \frac{(vrednost.drzave - minimum.vzorca)}{(maximum.vzorca - minimum.vzorca)} + 1$$

V nadaljevanju predstavljamo kazalnike vseh treh komponent indeksa GCI, kot so bili zasnovani v poročilu 2004–2005 pred »zatonom« GCI.

a. Tehnološki indeks

Za izračun tehnološkega indeksa za osrednje inovatorke veljajo naslednje uteži: 1/2 podindeksa inovacij in 1/2 indeksa informacijsko-komunikacijske tehnologije. Za inovativno periferne države pa so uteži naslednje: 1/8 podindeksa inovacij, 3/8 podindeksa tehnološkega transferja ter 1/2 podindeksa informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Podindeks inovacij

Inovacijski podindeks sestavljajo anketni podatki (utež 1/4) in trdi podatki (3/4).

Anketna vprašanja:

- Kakšen je tehnološki položaj vaše države glede na vodilne tehnološke države v svetu?
- Ali podjetja v državi niso zainteresirana/agresivna pri absorpciji novih tehnologij?
- Koliko podjetja v državi porabijo za R&R glede na ostale države?

- Kakšen je obseg poslovnega sodelovanja v R&R med podjetji in lokalno univerzo?

Trdi podatki, uporabljeni v izračunu inovacijskega podindeksa:

- patenti za inovacije na mio. prebivalcev, prijavljeni v ZDA leta 2003;
- stopnja vpisa na visoke šole v 2001 oziroma zadnji podatek.

Podindeks prenosa tehnologije

Podindeks prenosa tehnologije je izračunan kot netehtano povprečje dveh anketnih vprašanj:

- Ali neposredne tuje investicije v državi predstavljajo pomemben vid nove tehnologije?
- Ali predstavlja tehnološko licenciranje v državi splošno uporabljeno sredstvo za pridobivanje novih tehnologij?

Podindeks informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT)

Za izračun se uporabljajo sledeča anketna vprašanja (utež 1/3):

- Kako razširjen je dostop do interneta v šolah?
- Ali je stopnja konkurence med ponudniki internetnih storitev v državi dovolj visoka, da zagotovi kakovost, nizko število prekinitev in nizkih cen?
- Ali je IKT vladna prioriteta?
- Ali vladni programi uspešno promovirajo uporabo internetnih storitev?
- Ali je zakonodaja IKT (elektronsko poslovanje, digitalni podpisi, zaščita potrošnikov) dobro razvita in uveljavljena?

Trdi podatki, uporabljeni v izračunu inovacijskega podindeksa (utež 2/3):

- število imetnikov mobilnih telefonov na 100 prebivalcev, 2003;
- število uporabnikov internetnih storitev na 10.000 prebivalcev, 2003;
- število gostiteljev internetnih storitev na 10.000 prebivalcev, 2003;
- stacionarne telefonske linije na 100 prebivalcev, 2001;
- osebni računalniki na 100 prebivalcev, 2003.

b. Indeks javnih institucij

Pri izračunu indeksa javnih institucij je za vse države obema podindeksoma (pogodb in prava ter korupcije) pripisana enaka teža (1/2).

Podindeks pogodb in prava

Podindeks pogodb in prava sestavljajo sledeči (mehki) kazalci:

- Ali je sodstvo v državi neodvisno od političnega vpliva članov vlade, državljanov ali podjetij?
- Ali zakonodaja jasno določa in ščiti lastniške pravice, vključno s finančnimi sredstvi?

- Ali vlada nevtravno izbira med ponudniki, ko razdeljuje javne pogodbe?
- Ali predstavlja organiziran kriminal pomemben strošek podjetij?

Podindeks korupcije

Podindeks korupcije sestavljajo (mehki) kazalci:

- Kako razširjeno je plačevanje podkupnin v povezavi z uvoznimi in izvoznimi dovoljenji?
- Kako razširjeno je plačevanje podkupnin za pridobitev priključkov javne infrastrukture?
- Kako razširjeno je plačevanje podkupnin v povezavi z letnimi plačili davščin?

c. Indeks makroekonomskega okolja

Indeks makroekonomskega okolja je sestavljen iz podindeksov makroekonomske stabilnosti (utež 1/2), kreditnega ratinga (1/4) in vladnega trošenja (1/4).

Podindeks makroekonomske stabilnosti je sestavljen iz dveh anketnih in petih trdih podatkov.

Anketni vprašanji:

- Ali je verjetno, da bo gospodarstvo naslednje leto zašlo v recesijo?
- Ali je pridobivanje kredita v zadnjem letu za vaše podjetje postalo težje ali lažje?

Trdi podatki:

- Proračunski presežek/deficit v letu 2003.
- Nacionalna stopnja varčevanja v 2003.
- Inflacija v 2003.
- Realni efektivni menjalni tečaj v 2003.
- Razpon med prodajno in nakupno obrestno mero v 2003.

Za kreditni rating služi:

- Institutional Investor – »kreditni rating države«, marec 2004.

Za spremenljivko vladnega trošenja služi anketno vprašanje:

- Ali je javno trošenje v državi potratno, ali pa zagotavlja potrebne dobrine in storitve, katerih trg ne zadovolji?

4.1.4 Indeks poslovne konkurenčnosti (Business Competitiveness Index, BCI)

Indeks poslovne konkurenčnosti BCI (Porter, 2005) je komplementarni vidik in temelj GCI. Globalno konkurenčnost države po WEF določa produktivnost njenih organizacijskih celic – predvsem podjetij, ki medsebojno konkurirajo na domačem in mednarodnem trgu ter tako pospešujejo ali zavirajo razvoj konkurenčnih prednosti.

WEF-ova teorija globalne konkurenčnosti temelji na predpostavki, da so za doseženo raven produktivnosti in vzdržno gospodarsko rast ključni mikroekonomski pogoji. Makroekonomski in institucionalni dejavniki predstavljajo potreben pogoj za narodno konkurenčnost, nujni pogoj ustvarjanja blaginje in narodne konkurenčnosti pa predstavlja produktivnost podjetij na mikro ravni. Zato je indeks poslovne konkurenčnosti zasnovan s ciljem razumevanja mikroekonomskih dejavnikov razvoja in rasti.

Indeks BCI je bil prvič uporabljen v poročilu 2004–2005 kjer je nadomestil indeks mikroekonomske konkurenčnosti (MICI – Microeconomic Competitiveness Index, v poročilu 2003–2004 so ga preimenovali v indeks tekoče konkurenčnosti (CCI – Current Competitiveness Index)).

BCI sestavljata:

- izdelanost in profesionalnost poslovanja, ekonomskih praks ter strategij podjetij;
- kakovost mikroekonomskega poslovnega okolja, v katerem podjetja med sabo tekmujejo.

Obe področji po Porterju (1990) zajemata mikroekonomske dejavnike konkurenčnosti:

- stanje proizvodnih faktorjev,
- stanje povpraševanja,
- povezanost domače industrije ter
- struktura domačih podjetij.

Porter navaja še dodatna faktorja, ki dejavnike konkurenčnosti dvigneta na makro nivo:

- naključni dogodki (ki jih opredeljuje »ekonomika qwerty«) in
- vpliv vlade na ostale dejavnike.

Na podlagi divergence rangov indeksa BCI in ranga BDP na prebivalca WEF ocenjuje, ali je regija »overperformer« ali »underperformer« oziroma ali dosega previsok ali prenizek BDP glede na svoje temelje. Nivo (rang) dejanskega BDP na prebivalca regije nad rangom poslovne konkurenčnosti BCI te regije pomeni, da regija potroši več, kot ji to dovoljujejo njeni mikroekonomski temelji (»overachiever«), v nasprotnem primeru pa je regija »underperformer«. Slovenija je »overperformer«: glede na mikroekonomske pogoje poslovanja imamo (pre)visok BDP, merjen s PKM .

WEF na podlagi Porterjeve teorije poslovne konkurenčnosti poudarja, da so za povečanje poslovne konkurenčnosti ključnega pomena dobro vodenje, dinamični način odločanja in t. i. vlada konsenza, ki gradi prihodnje korake na analizi učinkov korakov v preteklosti in z vključevanjem/participacijo razvojnih deležnikov (zainteresirane javnosti).

4.1.4.1 Izračun indeksa poslovne konkurenčnosti

BCI ocenjuje osnovne pogoje, ki vplivajo na doseženo stopnjo produktivnosti na ravni države. Za izračun modela BCI je WEF uporabil faktorsko analizo. V bivariantni regresiji je ocenjeno statistično razmerje med širokim izborom kazalnikov mikroekonomske konkurenčnosti in BDP na prebivalca v PKM. Na podlagi regresijskih koeficientov so izbrane pojasnjevalne spremenljivke in določene njihove uteži.

Na osnovi regresije odvisne spremenljivke produktivnosti poskuša v indeks vključiti tisti izbor pojasnjevalnih mikroekonomskih kazalnikov, ki pojasnijo največji delež variance BDP na prebivalca po izbranih državah. BDP na prebivalca igra vlogo najširšega merila narodne produktivnosti, ki je močno povezan z življenjskim standardom. WEF predpostavlja, da je BDP na prebivalca najboljši kazalnik mikroekonomske konkurenčnosti, ki omogoča najlažjo primerjavo med državami. Pri analizi so kot odvisno spremenljivko v regresiji uporabili BDP na prebivalca v PKM.

Države so pragmatično razdeljene v tri dohodkovne skupine (z nizkim, srednjim in visokim dohodkom) s pomočjo dveh kriterijev. Rezultat je izračun povprečja odgovorov pri izbranih spremenljivkah za vse države skupaj ter po skupinah. Za razdelitev držav v dohodkovne skupine je uporabljena dohodkovna prekinitev (države do določene dohodkovne meje), ki še dopolnjuje razdelitev držav glede na njihova prizadevanja/značilnosti in konkurenčni položaj. Drugi kriterij pa je, da mora biti v vsaki skupini tako število držav, da zadošča kriterijem za izvedbo statističnih testov. WEF na podlagi primerjav povprečnih vrednosti, naklona in statistične značilnosti indikatorjev med posameznimi skupinami držav analizira vzorce gibanja treh skupin.

Za obdobje 2006–2007 je bilo v izračun parametrov BCI vključenih 110 držav/gospodarstev od skupaj 121 opazovanih enot (brez treh držav, za katere ni podatkov) (2004–2005 93 od 103, 2005–2006 110 od 116); 110 jih je namreč prestalo test konsistentnosti podatkov. Zaradi dodanih držav z nizkim dohodkom (v letopisu 2003–2004) se je dohodkovna meja med državami z nizkim in državami s srednjim dohodkom spustila na 4.000 USD (v PKM) BDP na prebivalca. Spustila se je tudi meja med srednjo in visoko dohodkovno skupino, na 17.000 USD (v PKM). To je pomenilo premik Izraela, Portugalske, Grčije in Slovenije v skupino držav z visokim dohodkom.

BCI 2006–2007 pojasni 80 odstotkov spremembe BDP na prebivalca (v PKM) primerjanih držav. Zanimiv je delež spremembe BDP na prebivalca po državah, ki se ga da razložiti z različnimi mikroekonomskimi temelji. Čeprav na srednji in dolgi rok odraža strukturne temelje, je na kratki rok ta delež pod vplivom kratkoročnih (mikroekonomskih) in posebnih (idiosinkratičnih) spremenljivk (naravne katastrofe, makroekonomski šoki, cenovna nihanja še posebej v izvoznih industrijah).

Število opazovanih držav predstavlja skoraj 98 odstotkov svetovnega BDP. Čeprav so v WEF zapisali, da delež z leti z izboljšavo modela raste, se je v poročilih 2004–2005, 2005–2006 in 2006–2007 z vključitvijo večjega števila držav z manjšim BDP in nepopolnostmi v nacionalnih podatkih malenkost znižal.

Delež variacije odgovorov, pripisan razliki med državami, je za vsa merila statistično značilen. Bilateralna statistična korelacija z BDP na prebivalca (v PKM) sicer ne pomeni nujno vzročnosti med spremenljivko in BDP, vendar, po prepričanju WEF, rezultati izračunov indeksa BCI spodbijajo hipotezo, da mikroekonomski dejavniki nimajo pomembnega vpliva na blaginjo v državi. Državna povprečja odgovorov pri spremenljivki zajemajo pomembne razlike med državami v konkurenčnih okoliščinah in omejujejo značilno/idiosinkratično "nagnjenost" rezultatov, ki bi bila problem v primeru premajhnega števila odgovorov pri posameznem merilu. Pri večini meril je specifičnim posebnostim države pri določenem merilu pripisana tretjina do polovica skupne variacije notranjih odgovorov za posamezno merilo. Soglasje odgovorov je po pričakovanih višje pri vseh splošnih preglednih indikatorjih poslovnega okolja (»cross-cutting«) – na primer pri kakovosti infrastrukture – in nižje pri specifičnih merilih, npr. stanje razvoja grozdov.

Za izbor ustreznih pojasnjevalnih spremenljivk BCI je uporabljen naklon regresijskega razmerja z odvisno spremenljivko. Regresijski koeficient predstavlja osnovni test, ali je spremenljivka v razmerju s povprečno ravniyo BDP na prebivalca izbranih držav (v PKM). Kot merilo statistične značilnosti razmerja je uporabljen popravljeni R^2 (delež variance BDP na prebivalca, ki ga pojasni spremenljivka, popravljen za stopinje prostosti).

Tako izbrane pojasnjevalne spremenljivke BCI pojasnjujejo dva večja sklopa podindeksov – zahtevnost poslovnih operacij in strategij podjetij ter kakovost nacionalnega poslovnega okolja.

Oba podindeksa sta izračunana kot povprečje odgovorov izbranih držav. Na podlagi tehtanih povprečij z regresijskimi koeficienti WEF izračuna oceno celotnega BCI. Uteži so določene na podlagi koeficientov multiple regresije obeh podindeksov z odvisno spremenljivko BDP na prebivalca z uporabo podatkov od leta 2001 do leta 2005 (za zgladitev letnih variacij). Teža podindeksa kakovosti nacionalnega poslovnega okolja je 0,8, podindeksa zahtevnosti poslovnih operacij in strategij podjetij pa 0,16 (2006–2007).

V obdobju od 2004 do 2007 je kazalnik narave splošnih konkurenčnih prednosti («Ali konkurenčne prednosti temeljijo na poceni inputih vs. unikatnih proizvodih in procesih?») pojasnil kar 70 odstotkov variance BDP na prebivalca (v PKM). Pomembna makroekonomska indikatorja, kot sta stopnja varčevanja in delež investicij v BDP, pa v bilateralni regresiji BCI ne izkazujejo statistične povezanosti z ravniyo BDP na prebivalca, ali pa se po državah nanašata le na zanemarljiv delež njegove spremembe. WEF pojasnjuje, da gre v tem primeru najverjetneje za zamik in dolgoročnejshe posledice. Najmočnejšo bilateralno povezavo z BDP na prebivalca (v PKM) so izkazovale še sledeče spremenljivke: (i) zahtevnost proizvodnega procesa, (ii) narava konkurenčnih prednosti, (iii) razpon usposabljanja zaposlenih, (iv) pripravljenost za delegiranje pristojnosti in odgovornosti, (v) obseg označevanja tržnih znamk in (vi) zmožnost za inoviranje.

Vsi štirje dejavniki nacionalnega poslovnega okolja (kakovost (vhodnih) faktorskih pogojev, institucionalni okvir strategij in tekmovalnosti, kakovost pogojev lokalnega povpraševanja, povezane (sorodne) in podperne industrije) izkazujejo visok vpliv na BDP. Porter (2004) poudarja, da so ti rezultati v nasprotju s siceršnjim splošnim prepričanjem, da razmere lokalnega povpraševanja in lokalnega trga niso pomembne za globalno ekonomijo.

Med faktorskimi pogoji velja kot ključne izpostaviti (i) dostop do telekomunikacijskih storitev, (ii) kakovost javnih šol, (iii) kakovost infrastrukture, (iv) kakovost ponudbe elektrike, (v) sodelovanje med univerzo in industrijo na področju raziskav, (vi) izdelanost finančnih trgov in (vii) učinkovitost pravnega trga. Med indikatorji pogojev lokalnega povpraševanja še posebej močno (statistično značilno) usklajeno gibanje z BDP izkazujejo: (i) prisotnost zahtevnih standardov, (ii) ostra okoljska regulacija in (iii) specializiranost kupca.

Medtem ko se splošna raven nacionalnih poslovnih okolij v globalnem gospodarstvu izboljšuje, pa prepad med tremi skupinami držav raste. Veliko držav je izboljšalo posamezne elemente svojega poslovnega okolja, vendar pa so bile države z visokim dohodkom sposobne izboljšati svoja poslovna okolja bolj kot države s srednjim dohodkom in te bolj kot države z nizkim dohodkom. To vzbuja dvom v sposobnost držav v razvoju, da dohitijo svoje razvite partnerice (gl. Porter, 2004, str. 31–32).

4.1.5 Indeks globalne konkurenčnosti (Global competitiveness Index, IGC)

WEF je v poročilu 2004–2005 prvič predstavil novi agregat – indeks globalne konkurenčnosti IGC, ki ga je v poročilih 2005–2006 in 2006–2007 dodatno spremenil, v poročilu 2006–2007 pa je postal osrednji krovni WEF-ov agregat. Sestavljajo ga dejavniki obeh WEF-ovih indeksov GCI in BCI, skupaj s še nekaterimi novimi dejavniki.

4.1.5.1 Izračun IGC

Izračun IGC na podlagi 91 kazalnikov je WEF utemeljil na treh osnovnih principih.

Z novim indeksom WEF poskuša razviti bolj celovito in interdisciplinarno uravnoteženo pojmovanje razvoja in razumevanje globalne konkurenčnosti. WEF pojmuje globalno konkurenčnost kot kompleksen interdisciplinaren pojem, katerega agregat odraža širok splet dejavnikov družbenega razvoja; tempa in moči sprememb razvoja globalnega sveta ni moč dosledno opredeliti s klasičnim (makro)ekonomskim instrumentarijem. Da države ohranijo in večajo svojo blaginjo, je potrebno vse večje povezovanje, sodelovanje in kreativnost vseh razvojnih deležnikov. Neto učinek omenjenih trendov so vse bolj kompleksna ekonomska, socialna in politična okolja, s katerim se soočajo snovalci politik in vodilni poslovneži. Ob tem se spreminja tudi razumevanje, kateri dejavniki so ključni pri določanju gospodarske uspešnosti in rasti.

Vedno bolj je vidna vloga številnih »drugih« neekonomskih dejavnikov pri določanju sposobnosti rasti gospodarstva.³⁸ Prvič so vključeni dejavniki varnosti, miru in vpletenosti v mednarodne konflikte, še vedno pa nova različica med človeškimi faktorji ne opredeljuje na primer socialnega kapitala. Avtorji so sprva razvili 12 stebrov dejavnikov konkurenčnosti, med katere so razporedili 119 kazalnikov (gl. tabelo 5), v poročilu 2005–2006 pa so zmanjšali tako število stebrov (na 9) kot tudi število kazalnikov (na 90):

1. institucije (15 kazalnikov),
2. infrastruktura (6 kazalnikov),
3. makroekonomija (6 kazalnikov),
4. zdravje in osnovna izobrazba (9 kazalnikov),
5. višja izobrazba in usposabljanje (7 kazalnikov),
6. učinkovitost trga (24 kazalnikov),
7. tehnološka razvitost in opremljenost (7 kazalnikov),
8. poslovna izdelanost (8 kazalnikov) in
9. inovacije (8 kazalnikov).

Drugi princip v celoten agregat integrira teorije razvojnih stopenj. Avtorji so v krovni agregat IGC dosledno integrirali razvojne stopnje (gl. npr. Sala-I-Martin in Atardi (2004)), ki jih je prej znotraj indeksa sposobnosti rasti M. E. Porter uporabil le pri podindeksu tehnologije. Medtem ko je zgodovinar Rostov v svoji teoriji razvoja industrijske družbe predlagal pet stopenj in je Porter razpoznal štiri stopnje razvoja, sta WEF-ova ekonomista

³⁸ »Hiter tempo inovacij na področju informacijske in komunikacijske tehnologije in spremljajoč padec stroškov komunikacije vodi k pospeševanju tempa integracije svetovnega gospodarstva. Podjetja širijo lastno delovanje v globalnem smislu in ta vidik vključujejo v poslovne strategije. Globalno poslovno odločanje, ki odraža globalno dimenzijo pri iskanju novih trgov in virov ponudbe, se je sedaj razširilo tudi h globalni izbiri lokacije proizvodnje in k vse bolj mednarodno mešani delovni sili tipične multinacionalke. Inovacije v transportu so tudi omogočile znižanje stroškov prevoza in tako postaja lokacija čedalje manj pomemben dejavnik.« Lopez-Claros v The Global Competitiveness Report 2004–2005.

Sala-I-Martin in Artadi v model IGC implementirala tri stopnje razvoja s tremi skupinami dejavnikov, ki predstavljajo 3 agregatne indekse, ki sestavljajo IGC:

- osnovne zahteve,
- pospeševalci učinkovitosti ter
- dejavniki inoviranja in izdelanosti.

Posameznim dejavnikom GCI so na različnih razvojnih stopnjah v različnih skupinah pripisali različno težo.

Tabela 5: Začetnih 12 stebrov dejavnikov globalne konkurenčnosti WEF

	12 STEBROV KONKURENČNOSTI IGC 2004–2005	DEJAVNIKI
1.	Institucije – institucionalno okolje je okvir, v katerem posamezniki, podjetja in vlade delujejo med sabo in ustvarjajo prihodke in blaginjo.	Primer: intelektualna lastnina, lastninske pravice, javne institucije, pravni okvir, nagnjenost – odnos vlade do trga in svobod, birokracija, regulacije, korupcija.
2.	Fizična infrastruktura	Primer: investicije v prometno infrastrukturo, komunikacijske in informacijske sisteme.
3.	Makro stabilnost	Primer: inflacija, proračunski saldo, dolg države.
4.	Varnost	Primer: osebna varnost, vojaški konflikti, terorizem, organizirani kriminal.
5.	Človeški kapital (dva nivoja)	Primer: - osnovni človeški kapital: zdravje, osnovna izobrazba; - napredni človeški kapital: srednja in terciarna izobrazba, dinamične spretnosti in talenti, usposabljanja, raziskovanje.
6.	Učinkovitost trga dobrin (trije nivoji)	Primer: - čim manj moteče javne intervencije: presežni in neučinkoviti davki, breme politik državnih pomoči in subvencij, netransparentni pravni sistem; - poslovna konkurenca: učinkovitost trga in procesov konkurence, prevladujoč položaj, monopolistična konkurenca, omejitve konkurence; - pogoji povpraševanja: izdelanost–zahtevnost kupcev.
7.	Učinkovitost trga dela (dva nivoja)	Primer: - na ravni države: fleksibilnost trga dela, učinkovit davčni sistem, spodbude sistema transferjev, učinkovita delovna zakonodaja in regulacija poslovnega okolja; - na ravni podjetij: odnosi zaposleni – delodajalci, načini napredovanja, spodbujanje produktivnosti zaposlenih, diskriminacija po veri, rasi, spolu itd.
8.	Učinkovitost finančnega trga	Primer: učinkovita alokacija virov, tvegani kapital, tuje financiranje, NTI.
9.	Tehnološka razvitost in opremljenost	Primer: kompleksen proizvodni proces in tehnološki temelji, dostop do naprednih proizvodov, invencij.
10.	Odprtost in velikost trga (vpliva na produktivnost)	Primer: mednarodna trgovina, velikost trga.
11.	Poslovna izdelanost	Primer: oblikovanje grozdov, kompleksnost operacij podjetij in poslovnih strategij.
12.	Inovacije ³⁹	Primer: tehnološke inovacije.

Vir: Sala-I-Martin in Atardi, 2004, str. 51–57.

³⁹ Inovacije so v neoklasični teoriji rasti na dolgi rok edini vzdržni vir ekonomske blaginje in tehnološkega napredka.

Tabela 6: Stopnje razvoja gospodarstev IGC 2006–2007, razporejenih v tri sklope – indekse, glede na težo svojega vpliva na razvoj

RAZVOJNA STOPNJA	KLJUČNI DEJAVNIKI ZA RAZVOJNO STOPNJO – TRIJE INDEKSI	TEŽE TREH INDEKSOV ZA STOPNJO RAZVOJA		
		O.Z.	P.U.	D.I.I.
<p>1. Razvoj gospodarstva temelji na osnovnih proizvodnih dejavnikih oziroma »factor driven stage«.</p> <p>Podjetja tekmujejo na podlagi cen. Na to razvojno stopnjo se uvrščajo, države katerih BDP na preb. znaša manj kot 2.000 USD ali delež izvoza primarnih dobrin v celotnem izvozu presega 70 % (47 držav v poročilu 2006–2007).</p>	<p>I. OSNOVNE ZAHTEVE (O.Z.)</p> <p>1. INSTITUCIJE 2. INFRASTRUKTURA 3. MAKROEKONOMIJA 4. ZDRAVJE IN OSNOVNA IZOBRAZBA</p>	50 %	40 %	10 %
<p>2. Razvoj temelji na dejavnih učinkovitosti oziroma »efficiency-driven stage«.</p> <p>Učinkovitost proizvodnih načinov in procesov postaja ključni dejavnik konkurenčnosti. Sem spadajo države, katerih BDP na preb. je med 3.000 in 9.000 USD in njihov delež izvoza primarnih dobrin v celotnem izvozu ne presega 70 % (26 držav).</p>	<p>II. POSPEŠEVALCI UČINKOVITOSTI (P.U.)</p> <p>5. VIŠJA IZOBRAZBA IN USPOSABLJANJE 6. UČINKOVITOST TRGA (DOBRIN, DELA, FINANC) 7. TEHNOLOŠKA RAZVITOST IN OPREMLJENOST</p>	40 %	50 %	10 %
<p>3. Razvoj gospodarstva temelji na inovativnosti oziroma »innovation-driven stage«.</p> <p>Uspešna gospodarstva ne morejo več ohranjati konkurenčnih prednosti le na podlagi cen ali kakovosti istovrstnih proizvodov. Razvijati morajo nove proizvode.</p> <p>Države z več kot 17.000 USD na preb. in deležem izvoza primarnih dobrin v celotnem izvozu, manjšim od 70 % (31 držav).</p>	<p>III. DEJAVNIKI INOVIRANJA IN IZDELANOSTI (D.I.I.)</p> <p>8. POSLOVNA IZDELANOST 9. INOVACIJE</p>	30 %	40 %	30 %

Opombe: O.Z. – podindeks osnovnih zahtev, P.U. – podindeks pospeševalcev učinkovitosti, D.I.I. – podindeks dejavnikov inoviranja in izdelanosti.
Vir: Lopez-Claros in drugi, 2006, str. 12.

Tretji princip, na katerem je WEF zasnoval IGC, pomeni upoštevanje postopnega razvoja držav med razvojnimi stopnjami (tranzicija). Avtorji so v izračun IGC poleg treh razvojnih stopenj, ki so prikazane v tabeli 6, vnesli še dve vmesni – tranzicijski fazi razvoja (intervali BDP), v katere so uvrščene države na prehodu. Tako so vse države pravzaprav razdeljene v pet skupin. V tranzicijskih skupinah so države, ki se premikajo iz prve skupine v drugo (v poročilu 2006–2007 12 držav) ali iz druge skupine v tretjo (9 držav). Podindeksi IGC imajo na posamezni stopnji razvoja države različno težo. Državi, ki ni pripravljena na tranzicijo v bolj napredne faze razvoja (in ni izboljšala ključnih dejavnikov za naslednjo fazo), se z rastjo BDP uvrstitev celo zniža.

Zaradi tega izključna rast BDP brez strukturnih sprememb oziroma razvoja posameznih področij pomeni postopno izgubo konkurenčnosti države.

Vrednosti IGC niso nujno v korelaciji s preteklimi stopnjami gospodarske rasti države. IGC ni namenjen opazovanju kratkoročnih gospodarskih ciklov, zato je nizka vrednost indeksa IGC lahko konsistentna z visokimi stopnjami rasti države v preteklosti.

4.2 Ocenjevanje svetovne konkurenčnosti držav – sistem IMD

Sistem ocenjevanja svetovne konkurenčnosti držav po metodi Instituta za menedžment (IMD) predstavlja statični vidik konkurenčnosti držav. IMD-jev sistem indikatorjev je manj teoretično »utemeljen« in sistematičen, kot to velja za WEF. IMD ocenjuje svetovno konkurenčnost na temeljih teorije specializacije in mednarodne trgovine. Eden glavnih utemeljiteljev te teorije je bil David Ricardo. Njena bolj sodobna različica pa je strategija »outsourcinga« ali »off-shoringa«, ki ji sledi veliko globalnih podjetij. IMD spremlja svetovno konkurenčnost držav s štirimi kardinalnimi dejavniki svetovne konkurenčnosti, ki imajo enako težo pri izračunu agregata. IMD nima razvitega teoretično opredeljenega specifičnega sistema uteži posameznih meril po posameznih razvojnih stopnjah držav in temelji na širšem izboru mehkih in trdih indikatorjev. Tak širok in odprt pristop lahko pušča analitiku več svobodne interpretacije in omogoča jasnejšo primerjavo gibanj, po drugi strani pa je ocena agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti bolj arbitrarna in manj utemeljena.

IMD v Letopisu svetovne konkurenčnosti (2006) ocenjuje razmerja med nacionalnim okoljem in procesom ustvarjanja bogastva. Osnovna kategorija opazovanja in agregat IMD je svetovna konkurenčnost, v okviru katere IMD »analizira in razvršča gospodarstva po zmožnosti (narodov), da ustvarijo in trajno razvijajo okolje, ki vzdržuje konkurenčnost podjetij« in »upravljajo s svojo prihodnostjo«. Garelli (2005) povzema dve lastnosti svetovne konkurenčnosti, na katerih sloni sistem ocenjevanja IMD: (i) Koncept svetovne konkurenčnosti držav odraža spreminjanje in izginjanje mej med narodi, idejami, vrednotami, znanjem itd. Osrednja lastnost koncepta je njegova celovitost, implicitno namreč razvija holistični in hkrati globalni pogled na narode in podjetja. (ii) Druga pomembna lastnost svetovne konkurenčnosti so „kompetence“, kakor avtor imenuje sposobnosti družbenih akterjev za doseganje blaginje in dobička. IMD opozarja predvsem na sposobnost narodov in podjetij, da uspešno upravljajo izbor teh kompetenc družbenih akterjev, organizacij in posameznikov. Definicija svetovne konkurenčnosti IMD temelji na obeh lastnostih: »Svetovna konkurenčnost analizira, kako celovito narodi in podjetja za doseganje dobička in blaginje upravljajo s svojimi „kompetencami (za doseganje blaginje in dobička)“...«

Dodaten vidik ocenjevanja svetovne konkurenčnosti je »stretching« ali raztegovanje nacionalnih sposobnosti doseganja blaginje in dobička. »Primerjava uvrstitev spodbuja vlade, narode, podjetja in posameznike, da se razvijejo preko svojih meja in presežejo oziroma nadgradijo svoje trenutne zmožnosti.« Zaradi tega Garelli v razvrščanju vidi pozitivni razvojni vidik, kar pa je v nasprotju z mnenjem nekaterih ekonomistov.

Naslednjo definicijo svetovne konkurenčnosti IMD imenuje akademska definicija, s katero želi zaobjeti vse vidike konkurenčnosti: »Konkurenčnost narodov je področje ekonomske teorije, ki analizira dejstva in politike, ki oblikujejo sposobnost naroda, da ustvari in trajno razvija okolje, ki vzdržuje ustvarjanje večje vrednosti za podjetja in blaginje za svoje prebivalce.«

Razliko med konkurenčnostjo držav in podjetij IMD opisuje z vlogo ustvarjanja ekonomske vrednosti v družbi. Gradi na predpostavki, da ekonomsko vrednost v družbi ustvarjajo le podjetja, pri čemer vrsti lastništva ne

pripisuje ključnega pomena. Država oblikuje okolje, ki zavira ali pospešuje aktivnosti podjetij, vendar država sama neposredno ne generira ekonomske dodane vrednosti.

Osrednjo teorijo Garelli opredeljuje s štirimi dimenzijami, s katerimi lahko države upravljajo konkurenčnost svojega okolja:

- (pasivna) privlačnost nasproti (aktivni) agresivnosti,
- neposredna bližina nasproti globalnosti,
- premoženje – sredstva nasproti procesom,
- individualno tveganje nasproti socialni koheziji.

IMD za ocenjevanje navedenih štirih dimenzij konkurenčnosti opazuje štiri temeljne dejavnike konkurenčnosti:

- uspešnost gospodarstva,
- učinkovitost vlade,
- učinkovitost podjetij,
- infrastruktura.

4.2.1 Dejavniki svetovne konkurenčnosti, sistem merjenja in podatki

Izračun indeksa WCI in njegovih komponent temelji na mnogo širšem izboru kazalcev kot v primeru indeksa WEF tj. IGC. IMD 2006 spremlja stanje 312 kazalcev v 61 državah oziroma regionalnih gospodarstvih (8), s sodelovanjem 58 partnerskih inštitutov.⁴⁰ Kriteriji za izbiro indikatorjev temeljijo na ekonomski teoriji, mednarodnih virih in mnenju poslovnih skupnosti, vladnih agencij in akademikov.

Vsakega od štirih temeljnih dejavnikov konkurenčnosti določa pet poddejavnikov, vsak od teh pa se ocenjuje z večjim številom indikatorjev (gl. tabelo 7). Tako se kazalci razvrščajo med 20 ključnih dejavnikov konkurenčnosti. IMD ne tehta kazalcev glede na teoretične predpostavke in razvojno stopnjo države, kar lahko predstavlja prednost ali pomanjkljivost, odvisno od namena uporabe.

IMD izračunava indeks svetovne konkurenčnosti s kombinacijo izbranih mehkih in trdih kazalnikov:

- 199 trdih podatkov iz različnih virov, ki jih IMD navaja v letopisu, od katerih je:
 - 126 trdih podatkov uporabljenih za izračun agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti;
 - 73 trdih podatkov pa namenjenih dodatni informaciji v ozadju (»background information«);
- 113 mehkih podatkov – povprečje odgovorov managerjev na anketno vprašanje v anketi IMD Executive Opinion Survey (EOS).

Trda merila imajo približno 2/3 teže v izračunu agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti, medtem ko na mehka merila odpade okoli 1/3. IMD povzema mehke podatke iz ankete EOS, ki jo izvede po vseh državah v prvi polovici leta.

⁴⁰ V Sloveniji je to Inštitut za ekonomska raziskovanja (IER).

Anketa EOS je oblikovana posebej za oceno percepcij vodilnega in srednjega menedžmenta o konkurenčnosti države, v kateri podjetje deluje. Vključuje ocene o tistih vidikih, ki jih je težko oceniti s trdimi merili, in tistih, za katere je časovni zamik podatkov večji oziroma podatki kažejo sliko preteklosti. Distribucija ankete ustreza preseku gospodarstva na agrarni sektor, proizvodnjo in storitve.⁴¹ Za zagotovitev statistične reprezentativnosti vzorca je število podjetij, ki jih IMD anketira v posamezni državi, odvisno od višine BDP, vendar ni razvidno, ali IMD poskrbi tudi za enakomerno razporeditev ankete po različnih velikostih podjetij, od malih, srednjih in velikih do globalnih podjetij. IMD je v letopisu 2006 zbral 4055 odgovorov (v 2005 4000 odgovorov).

Tabela 7: Sestava agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti – dejavniki svetovne konkurenčnosti držav po IMD

TEMELJNI DEJAVNIKI (agregatni indeksi)	DEJAVNIKI KONKURENČNOSTI (podindeksi)	ŠTEVILO KAZALNIKOV
USPEŠNOST GOSPODARSTVA	I. Domače gospodarstvo	28 kazalnikov
	II. Mednarodna trgovina	20 kazalnikov
	III. Mednarodne investicije	17 kazalnikov
	IV. Zaposlenost	8 kazalnikov
	V. Cene	4 kazalniki
UČINKOVITOST VLADE	VI. Javne finance	11 kazalnikov
	VII. Fiskalna politika	15 kazalnikov
	VIII. Institucionalno okolje	16 kazalnikov
	IX. Poslovna zakonodaja	20 kazalnikov
	X. Socialni okvir	11 kazalnikov
USPEŠNOST PODJETIJ	XI. Produktivnost in učinkovitost	9 kazalnikov
	XII. Trg dela	21 kazalnikov
	XIII. Finance	21 kazalnikov
	XIV. Prakse upravljanja	11 kazalnikov
	XV. Odnos in vrednote	7 kazalnikov
INFRASTRUKTURA	XVI. Osnovna infrastruktura	22 kazalnikov
	XVII. Tehnološka infrastruktura	20 kazalnikov
	XVIII. Znanstvena infrastruktura	22 kazalnikov
	XIX. Zdravje in okolje	17 kazalnikov
	XX. Izobraževanje	14 kazalnikov

Vir: IMD, World Competitiveness Yearbook 2006 (2006).

4.2.2 Agregatni indeks svetovne konkurenčnosti (World competitiveness Index – WCI)

Agregatni indeks WCI sestavljajo 4 indeksi temeljnih dejavnikov konkurenčnosti, od katerih vsakega sestavlja po pet podindeksov, ki nimajo enakega števila kazalcev (gl. tabelo 7 in tabelo 10 na str. 53), vendar imajo ne glede na število kazalcev enako težo pri izračunu agregata (5 %). IMD vsako leto sproti izračuna rezultate za preteklih pet let, s čimer želijo primerjati vpliv spremembe kazalcev na končni izračun. S tem želijo zagotoviti stopnjo primerljivosti rezultatov med posameznimi leti (ob spreminjanju števila meril). »Osnova za razvrščanje in mednarodno primerjavo je izračun standardiziranih vrednosti vseh kazalcev (STD) vseh držav z metodo standardnih odklonov. Prvi korak za ugotovitev ranga države je izračun STD vrednosti vseh kazalcev iz podatkov vseh držav. Nato se rezultati kazalcev držav, ki so uporabljeni pri izračunu agregatnega indeksa, razvrstijo po velikosti. Država z najvišjo standardizirano vrednostjo je uvrščena prva, z najnižjo pa zadnja,

⁴¹ Anketa je razposlana meseca decembra, odgovori so zbrani v mesecu marcu.

vendar lahko za posamezne kazalce drži ravno obratno. Državne statistike se nato uporabijo za izračun agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti.«⁴²

4.3 Različnost in omejitve metodologij merjenja konkurenčnosti držav po IMD in WEF

Ocena metodologij ocenjevanja konkurenčnosti držav po IMD in WEF v smislu boljšega ali slabšega zagotavljanja ocen konkurenčnosti držav ni smiselna. Sistema sta različna in ponujata različne možnosti. Sistema ocenjevanja konkurenčnosti držav sta v agregiranje vključila različne neekonomske interdisciplinarne dejavnike. Metodologiji se razlikujeta, imata različne teoretične osnove, sistem kazalnikov, sestavo vzorca anketiranja in agregiranja indeksov konkurenčnosti države. Ob ocenjevanju konkurenčnosti države po obeh sistemih lahko pričakujemo različne rezultate. Primeri, ko sistema za isto državo ugotavljata nasprotna gibanja, niso redki (gl. pogl. 5), kar kaže na omejitve strokovnosti konkurenčnosti držav. Sistema vsak po svoje integrirata teorije o pomenu posameznih dejavnikov konkurenčnosti na različnih stopnjah razvoja države (WEF s ponderiranjem dejavnikov glede na teorijo rasti) ter glede na specifične značilnosti in izkoristek specifičnih razvojnih potencialov držav (IMD z velikim številom kazalnikov, ki imajo enako težo). Razvoj celovitega ocenjevanja razvoja, dejavnikov in deležnikov pa je še na začetku. Iz značilnosti, prikazanih v tem poglavju, lahko vsak uporabnik razbere, kateri sistem je najbližji namenu njegovega raziskovanja.

Prvi sistem ponuja dodatno možnost sistematičnega spremljanja razvojnih vzorcev držav in testiranje teorije rasti s poudarkom na tehnologiji in inovacijah. Je nekoliko bolj makroekonomsko naravnano in namenjen bolj spremljanju sinteznih indeksov kot zagotavljanju primerljivosti posameznih kazalnikov po državah. WEF ima vgrajen sistem uteži za dejavnike konkurenčnosti glede na teorijo razvojnih stopenj držav in države arbitrarno razporeja po razvoju glede na intervale BDP in število patentov na prebivalca. S tem WEF poskuša narediti dinamične okvire za spremljanje konkurenčnosti na različnih stopnjah razvoja. WEF zato ponuja bolj izdelan sistem z močno usmerjenim orodjem, seveda pa je ta doda(t)na vrednost WEF-a lahko prednost, če se zavedamo njenih omejitev, arbitrarnega razporejanja in teoretične rigidnosti ter posledic stalnega spreminjanja metodologije. Integracija novejših dognanj ekonomske teorije pomeni stalen razvoj več krovnih agregatov, njihovo preimenovanje, spreminjanje in s tem posledično manjšo sledljivost in nekonsistentnost po letih. Sistem ponuja manj informacij o posameznih kazalnikih, ki so lahko pogosto razlog za uporabo drugih sistemov ocenjevanja.

Drugi sistem ima poudarek na neponderiranih kazalnikih, širšem izboru kazalnikov in na enem krovnem agregatu. IMD je izbral »jekleni okvir« (bolj ekonomskih kot ne) dejavnikov, katerega se drži na podlagi nekaterih dognanj paradigme konkurenčnosti držav, nasprotno pa se izogiba rigidnemu teoretičnemu okviru ponderiranja posameznih dejavnikov konkurenčnosti v skladu s teorijo. Izbor dejavnikov je do neke mere arbitraren, čeprav lahko sklepamo, da IMD do neke mere targetira kazalnike, zanimive za mednarodne investitorje, in je morda s tega vidika pristranski in bolj pisan na kožo liberalnim ekonomskim tokovom in lastnikom kapitala. Izračun njegovih krovnih indeksov je predvsem matematična funkcija, z namenom enotne letne številke, primerljive med vsemi državami, kjer imajo vsi dejavniki enako težo. S tem se sistem ogiba makroekonomskemu izzivu spreminjanja krovnih agregatov v skladu z razvojno teorijo in zagotavlja sledljivost krovne agregata po letih. Po drugi strani pa je krovni agregat le statistični izračun in številka, brez poskusa realne ocene vpliva posameznega dejavnika na razvoj države.

⁴² Rosselet-McCauley (IMD, 2005).

Obe metodologiji sta podvrženi ključnim slabostim ocenjevanja agregatne konkurenčnosti držav, ki so podane v pogl. 3.4. S tega vidika izbira metodologij ni nič lažja, in uporaba obeh metodologij zahteva analitično distanco, objektivizacijo rezultatov s statističnimi pomagali in stalno pozornost na omejitvah metodologije. Le na praktičnem primeru lahko ocenimo strokovnost sistemov ocenjevanja, strokovnost analize, interpretacije, kakšne so preostale možnosti uporabe indeksov, koliko pozornosti je smiselno pripisovati ugotovitvam, kako realno ugotovitve potrjujejo stanje tekočih kazalcev države, koliko so ocene odraz preteklih politik in koliko že sedanjih ter kako ilustrativne oziroma uporabne so interpretacije za sklepanja o potrebnih nadaljnjih ukrepih. Ob analizi konkurenčnosti države se uporabniki odločajo, ali so rezultati razlog za nadaljnje analize in ukrepanje, ali pa analitik ni namenil dovolj pozornosti objektivizaciji in analitični distanci in so zato ocene zgolj odraz metodoloških slabosti.

V 5. poglavju prikazujemo možno analizo konkurenčnosti držav z uporabo sistemov WEF in IMD na primeru Slovenije za leto 2006. Različnost ocen konkurenčnosti iste države po dveh sistemih in spremembe uvrstitev držav znotraj posamezne metodologije predstavlja pomembno omejitev paradigme konkurenčnosti držav. Poleg osnovnih metodoloških razlik, pojasnenih v 4. poglavju, poimenovanja indeksov IMD in WEF niso skladna, kar otežuje primerjave »podobnih indeksov« po različnih sistemih. Podobni indeksi zajemajo kazalnike z različnih področij (npr. institucije WEF in institucionalni okvir IMD), zato uvrstitve pri podobno poimenovanih področjih ni smiselno neposredno primerjati (gl. tabelo 9 na str. 51). S spremljanjem ocen v skupini referenčnih držav (EU-27) in s primerjanjem povprečij se nekateri metodološki problemi sicer omilijo oziroma nevtralizirajo, saj se nekatere omejitve ocen nanašajo na vse države, kar nam omogoča dokaj suvereno opazovanje nekaterih vsebinskih razlik med njimi. Seveda pa to ne poveča strokovnosti same metodologije in ne odpravlja drugih težav, ki so omenjene v poglavju.

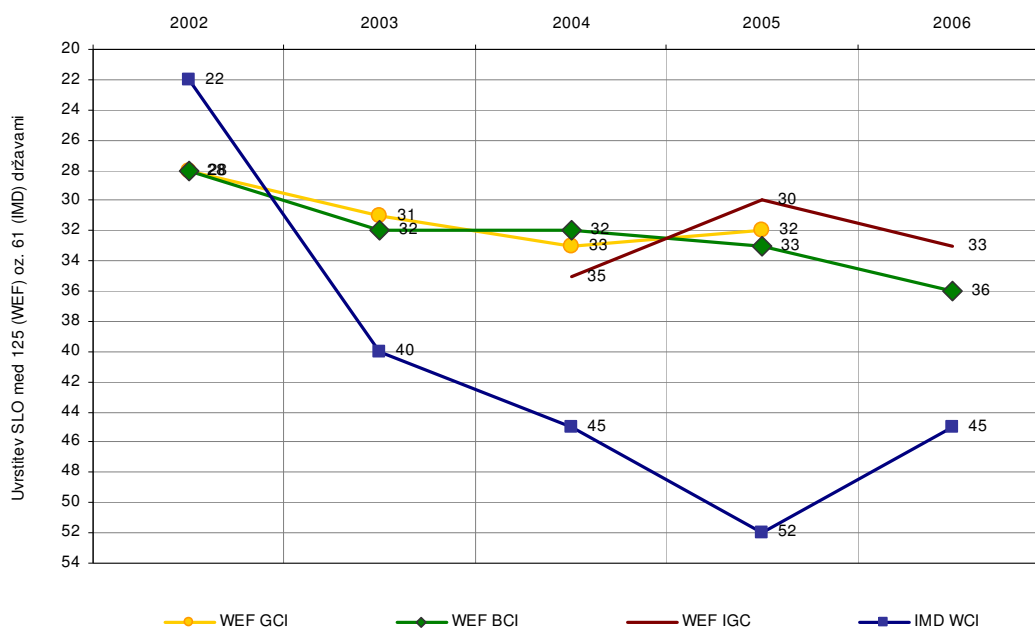
5 ANALIZA AGREGATNE KONKURENČNOSTI SLOVENIJE

Analiza agregatne konkurenčnosti Slovenije je narejena v okviru skupine Sloveniji referenčnih držav – držav članic EU in ZDA. Oba sistema ne objavljata ocen vseh držav iz omenjene skupine – IMD namreč za 4 nove države članice (Ciper, Latvija, Litva, Malta) do 2007 ni objavjal podatkov (tako imamo do 2006 na voljo podatke za EU-21, od 2007 pa za EU-24 z vključenimi Litvo, Romunijo in Bolgarijo).

5.1 Gibanje konkurenčnosti Slovenije in primerjava agregatov leta 2006 v okviru EU-25

Slovenija se po sistemih konkurenčnosti uvršča zelo različno. V obdobju zadnjih nekaj let obe osrednji metodologiji ocenjevanja konkurenčnosti držav (IMD in WEF) kažeta na stagnacijo konkurenčnosti Slovenije. Od leta 2002 se v jesenskih Poročilih globalne konkurenčnosti WEF v skupini do 125 gospodarstev giblje okoli 30. mesta. V spomladanskih Poročilih svetovne konkurenčnosti IMD se je v skupini do 60 gospodarstev vse do leta 2006 gibala okoli slabšega 45. mesta (gl. sliko 5), ob novem preračunu po IMD 2007 za pet let nazaj pa so se, zaradi zmanjšanja števila opazovanih držav na 55, uvrstitve Sloveniji v povprečju povišale za pet mest in se tako trenutno giblje okoli 40. mesta (45. mesto poročila 2006 je sedaj preračunano na 39. mesto). V skupini EU-25 (WEF) in EU-21 (IMD) se Slovenija uvršča na 15. oziroma 19. mesto (gl. tabelo 8 na str. 50). V zadnjem poročilu se je slovenska uvrstitev po konkurenčnosti znižala tako v letopisu WEF 2006–2007 kot tudi v IMD 2007.

Slika 5: Gibanje uvrstitev agregatnih indeksov konkurenčnosti Slovenije 2003–2006

Opombe: Uvrstitev Slovenije med 125 (WEF) oziroma 60 (IMD) državami; IMD indeks svetovne konkurenčnosti (WCI) in WEF-ovi indeksi globalne konkurenčnosti (IGC), poslovne konkurenčnosti (BCI) in sposobnosti rasti (GCI); leto izida poročila IMD – spomladi, WEF – jeseni.

Vir: WEF, Global Competitiveness Report 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006–2007; IMD, World Competitiveness Yearbook 2002, 2003, 2004, 2005, 2006.

Obe zadnji poročili ocenjujeta, da ostaja uvrstitev Slovenije po konkurenčnosti v skupini držav EU-25 nespremenjena. Pomembno je poudariti, da so agregatni indeksi konkurenčnosti IMD 2007 in WEF 2006–2007 v omenjenih letopisih izračunani na podlagi podatkov iz leta 2003, 2004, 2005 in 2006 ter na podlagi anketiranja poslovnih delavcev, izvedenega na začetku leta 2007 oziroma 2006. Uvrstitev Slovenije leta

2006 se je v poročilu WEF 2006–2007 vidno⁴³ znižala, medtem ko se je v pomladanskem poročilu IMD 2006 vidno izboljšala (gl. sliko 5). Zadnje poročilo IMD 2007 Slovenijo v letu 2007 zopet uvršča za mesto niže (gl. sliko 7 na str. 45). Leta 2006 Slovenija v primerjavi z državami EU-25 ostaja po obeh sistemih na enaki ravni (gl. tabelo 8). Leta 2006 je Slovenija v poročilu WEF poslabšala uvrstitev tako pri indeksu globalne konkurenčnosti (IGC) (za tri mesta na 33. mesto) kot pri indeksu poslovne konkurenčnosti (BCI) (s 33. na 36. mesto), medtem ko konkurenčnost v skupini držav EU-25 ni spremenjena (15. mesto). V poročilu IMD 2006 je Slovenija izboljšala svetovno konkurenčnost (WCI) (za 7 mest na 45. mesto), kljub temu pa konkurenčnost v skupini držav EU-25 ostaja nespremenjena (19. mesto). To pomeni, da spreminjanje konkurenčnosti Slovenije 2006 sledi povprečnim gibanjem ostalih članic EU. Spremembe v poročilu IMD 2007 so pojasnjene v pogl. 5.4, v nadaljevanju se osredotočamo na analizo poročila IMD 2006.

Vrednosti⁴⁴ agregatnih indeksov konkurenčnosti sta se v obeh poročilih povečali. Vrednost agregata globalne konkurenčnosti IGC WEF se je malenkost povečala, na 4,64 (za 0,02 – 0,43 %), vrednost agregata svetovne konkurenčnosti WCI IMD pa se je povečala na 51,64 (za 2,34 – 4,7 %) (gl. tabelo 10 na str. 53 in 11 na str. 56).

Z vidika dinamične konkurenčnosti so največje prednosti na področju makroekonomije, izobraževanja in zdravja, največje slabosti pa na področju učinkovitosti trga in inovacij. Dinamičen⁴⁵ pogled po metodologiji WEF kaže na stagnacijo globalne in poslovne konkurenčnosti Slovenije znotraj držav EU. Slovenija leta 2006 beleži poslabšanje najpomembnejših dejavnikov sedanje razvojne faze Slovenije – dejavnikov inoviranja in izdelanosti proizvodov in poslovnih procesov (16. mesto; za Slovenijo so uvrščene Portugalska, Madžarska, Slovaška, Litva, Grčija, Ciper, Poljska, Malta in Latvija). Slovenija, ki po WEF vstopa v fazo razvoja na podlagi lastnih inovacij, beleži poslabšanje poslovne izdelanosti znotraj *dejavnikov inoviranja in izdelanosti proizvodov in poslovnih procesov*⁴⁶, ki leta 2006 prehajajo v relativno nacionalno šibkost⁴⁷ (to je skladno z znižanjem IMD indeksov praks upravljanja ter naravnosti in vrednot). *Pospesevalci učinkovitosti* ne beležijo večjih sprememb (15. mesto). Slovenija je nekoliko izboljšala tehnološko pripravljenost, vendar pa se znotraj te skupine nahaja tudi največja nacionalna šibkost, in sicer učinkovitost trga, ki izstopa s 23. mestom (delna vsebinska skladnost z indeksi IMD, ki pa največje nacionalne šibkosti razporedi po treh dejavnikih svetovne konkurenčnosti – mednarodne investicije (21. mesto), poslovna zakonodaja (20. mesto) ter naravnost in vrednote (20. mesto)). Prav tako ne beležijo spremembe uvrstitve *osnovni pogoji konkurenčnosti* (15. mesto), kjer Slovenija izkazuje primerjalne konkurenčne prednosti in je preseгла povprečje starih držav članic (makroekonomija 9. mesto, zdravje in osnovna izobrazba 12. mesto) (podobnost z indeksom uspešnosti gospodarstva IMD). Nekoliko je izboljšala šibak dejavnik institucij (18. mesto) (delna skladnost z IMD – indeksa institucionalnega okvira in družbenega okvira kažeta na zvišanje uvrstitev, na znižanje uvrstitev institucij pa kažeta indeksa praks upravljanja in naravnosti in vrednot) in poslabšala konkurenčnost infrastrukture (16. mesto) (skladnost z znižanjem konkurenčnosti uvrstitev osnovne infrastrukture in tehnološke infrastrukture po IMD).

⁴³ Gre za spremembo uvrstitve za tri ali več mest.

⁴⁴ Kot smo pojasnili v poglavju o sistemih ocenjevanja konkurenčnosti držav z agregatnimi indeksi (4. pogl.), za primerjavo med leti najboljše služijo uvrstitve. Zaradi sprememb metodologije vrednosti indeksov med leti niso povsem primerljive in služijo predvsem primerjavi relativnih razlik med dejavniki in državami v posameznem letu.

⁴⁵ Gl. pogl. 4.1.

⁴⁶ S poševnim tiskom tu zapisujemo agregatne podindekse.

⁴⁷ Gre za nižjo uvrstitev od uvrstitve pri agregatnem indeksu konkurenčnosti.

Tabela 8: Indeksi agregatne konkurenčnosti Slovenije po WEF 2006–2007 in IMD 2006 z uvrstitvami Slovenije preračunanimi znotraj EU-25

	2005 ¹				2006 ¹			
	Vrednost ^{5, 6, 7}			rang v EU-25 (21) ⁴	Vrednost ^{5, 6, 7}			Rang v EU-25 (21) ⁴
	SLO	EU-15	EU-10 (6) ⁵		SLO	SLO	EU-15	
WEF Poročilo globalne konkurenčnosti 2006–2007¹								
Indeks globalne konkurenčnosti – IGC ^{1,3}	4,6	5,2	4,5	15	4,6	5,2	4,6	15
Osnovni pogoji konkurenčnosti	5,1	5,6	4,9	15	5,2	5,6	4,9	15
1. Institucije	4,1	5,0	4,1	19	4,3	5,1	4,2	18
2. Infrastruktura	4,7	5,5	4,3	14	4,5	5,5	4,3	16
3. Makroekonomija	4,8	4,8	4,5	10	5,1	4,8	4,6	9
4. Zdravje in osnovna izobrazba	6,9	6,9	6,8	13	6,8	6,8	6,5	12
Pospeševalci učinkovitosti	4,5	5,0	4,5	15	4,6	5,1	4,6	15
5. Visoka izobrazba in usposabljanje	5,1	5,3	4,8	12	5,1	5,4	4,8	12
6. Učinkovitost trga	4,1	4,9	4,3	23	4,2	4,9	4,4	23
7. Tehnološka pripravljenost	4,4	4,9	4,2	16	4,5	8,3	4,4	15
Dejavniki inoviranja in izdelanosti ²	4,2	5,0	3,9	15	4,2	5,0	4,0	16
8. Poslovna izdelanost	4,7	5,5	4,4	15	4,6	10,	4,5	16
9. Inovacije	3,6	4,5	3,4	16	3,7	4,6	3,5	16
Indeks poslovne konkurenčnosti – BCI (r) ⁶	33	16	38	15	36	17	40	15
Poslovanje in strategije podjetij (r) ⁶	33	17	38	15	36	18	40	16
Kakovost nacionalnega poslovnega okolja (r) ⁶	29	16	42	13	34	17	45	14
IMD Poročilo svetovne konkurenčnosti 2006								
Indeks svetovne konkurenčnosti – WCI	49,3	68,5	55,6	19	51,6	69,3	56,8	19
Uspešnost gospodarstva	43,3	52,7	42,0	16	42,9	47,7	42,4	14
1. Domače gospodarstvo (r) ⁷	52	25,1	43,8	20	39	28,0	33,7	17
2. Mednarodna trgovina (r) ⁷	19	20,1	23,2	9	23	25,7	24,8	10
3. Mednarodne investicije (r) ⁷	59	23,6	30,2	21	59	28,3	23,7	21
4. Zaposlenost (r) ⁷	35	33,7	46,7	8	37	31,0	46,7	11
5. Cene (r) ⁷	15	32,4	33,8	2	11	34,7	32,0	1
Učinkovitost vlade	33,3	51,7	44,4	18	31,5	49,6	41,5	19
6. Javne finance (r) ⁷	17	31,8	28,8	6	26	35,5	28,3	8
7. Fiskalna politika (r) ⁷	52	42,6	40,0	16	55	43,8	39,5	16
8. Institucionalni okvir (r) ⁷	47	25,8	37,0	18	43	22,1	35,5	18
9. Poslovna zakonodaja (r) ⁷	55	25,5	33,7	20	53	23,7	34,3	20
10. Družbeni okvir (r) ⁷	36	22,5	33,0	18	33	21,1	30,8	18
Učinkovitost podjetij	21,8	52,5	36,9	19	21,2	52,5	33,9	19
11. Produktivnost & učinkovitost (r) ⁸	53	21,9	33,8	20	37	21,2	29,0	18
12. Trg dela (r) ⁷	47	38,1	35,0	15	45	35,1	34,7	15
13. Financiranje (r) ⁷	48	20,2	41,8	20	47	20,8	42,8	19
14. Prakse upravljanja (r) ⁷	47	27,5	44,8	16	47	25,5	43,5	17
15. Naravnosti in vrednote (r) ⁷	54	34,3	35,0	20	58	31,7	43,0	20
Infrastruktura	41,0	59,2	41,3	18	41,0	57,5	39,0	18
16. Osnovna infrastruktura (r) ⁷	32	23,1	31,5	14	31	22,7	31,5	15
17. tehnološka infrastruktura (r) ⁷	40	24,5	38,7	17	39	21,7	39,2	19
18. znanstvena infrastruktura (r) ⁷	41	21,7	42,8	19	40	22,0	43,7	15
19. Zdravje in okolje (r) ⁷	41	18,1	43,2	18	41	17,2	42,0	17
20. Izobraževanje (r) ⁷	38	21,8	31,3	18	29	20,2	30,7	13

Opombe: ¹ WEF, v The Global Competitiveness Report 2006–2007 (2006) ocenjuje 125 držav. Za primerjavo med leti najbolje služijo uvrstitve. Zaradi metodologije vrednosti indeksov med leti niso povsem primerljive in služijo predvsem primerjavi relativnih razlik med dejavniki in državami v posameznem letu. Za leto 2005 je WEF preračunal range obeh indeksov po metodologiji za leto 2006. IMD (2006) ocenjuje 61 držav. ² Dejavniki inoviranja in izdelanosti proizvodov in proizvodnih procesov. ³ Spremenjena metodologija spremljanja globalne konkurenčnosti in WEF ne objavlja več agregatnega indeksa sposobnosti rasti (gl. Chiautta, 2006). ⁴ IMD ne objavlja podatkov za Ciper, Latvijo, Litvo in Malto. ⁵ Vrednosti indeksov WEF so od 1 do 7. ⁶ Za BCI WEF objavlja le range med 124 državami. ⁷ IMD za 20 podindeksov objavlja le uvrstitve med 61 državami. r – rang; v – vrednost indeksa.

Vir: WEF, The Global Competitiveness Report 2006–2007 (2006); IMD, World Competitiveness Yearbook 2006 (2006); lastni preračuni.

Tabela 9: Skladnost indeksov WEF 2006–2007 in IMD 2006

WEF 2006–2007	IMD 2006
OSNOVNI POGOJI KONKURENČNOSTI	
1. INSTITUCIJE	
a. JAVNE INSTITUCIJE 1. Lastninske pravice 2. Etika in korupcija 3. Neprimeren vpliv 4. Vladna učinkovitost 5. Varnost	10. DRUŽBENI OKVIR 8. INSTITUCIONALNI OKVIR (le podindikator učinkovitosti države; brez centralne banke)
b. PRIVATNE INSTITUCIJE 1. Korporativna, podjetniška etika 2. Odgovornost	15. NARAVNANOSTI IN VREDNOTE (x) 14. PRAKSE UPRAVLJANJA (x)
2. INFRASTRUKTURA	16. OSNOVNA INFRASTRUKTURA 17. TEHNOLOŠKA INFRASTRUKTURA (x)
3. MAKROEKONOMIJA	1. DOMAČE GOSPODARSTVO 5. CENE 6. JAVNE FINANCE
4. ZDRAVJE IN OSNOVNA IZOBRAZBA a. ZDRAVJE b. OSNOVNA IZOBRAZBA	19. ZDRAVJE IN OKOLJE 20. IZOBRAŽEVANJE (x)
POSPEŠEVALCI UČINKOVITOSTI	
5. VISOKA IZOBRAZBA IN USPOSABLJANJE a. KOLIČINA IZOBRAZBE b. KAKOVOST IZOBRAZBE c. USPOSABLJANJE NA DELU	20. IZOBRAŽEVANJE (x) 12. TRG DELA (x)
6. UČINKOVITOST TRGA a. TRGI DOBRIN 1. Nepravilnosti (distorzije) 2. Konkurenca 3. Velikost b. TRGI DELA 1. Fleksibilnost 2. Učinkovitost c. FINANČNI TRGI	9. POSLOVNA ZAKONODAJA (x) 7. FISKALNA POLITIKA 2. MEDNARODNA TRGOVINA 12. TRG DELA (x) 9. POSLOVNA ZAKONODAJA (x) 14. PRAKSE UPRAVLJANJA (x) 13. FINANCIRANJE
7. TEHNOLOŠKA PRIPRAVLJENOST	17. TEHNOLOŠKA INFRASTRUKTURA (x) 3. MEDNARODNE INVESTICIJE 9. POSLOVNA ZAKONODAJA (x)
DEJAVNIKI INOVIRANJA IN IZDELANOSTI	
8. POSLOVNA IZDELANOST a. OMREŽJA IN PODPORNE INDUSTRIJE b. IZDELANOST OPERACIJ PODJETIJ IN STRATEGIJ	14. PRAKSE UPRAVLJANJA (x) 11. PRODUKTIVNOST IN UČINKOVITOST(x) 15. NARAVNANOST IN VREDNOTE (x)
9. INOVACIJE	18. ZNANSTVENA INFRASTRUKTURA 17. TEHNOLOŠKA INFRASTRUKTURA (x)

Opombe: Tabela je rezultat poizkusa primerjave indeksov dveh povsem različnih sistemov. Poleg osnovnih metodoloških razlik tudi poimenovanja indeksov IMD in WEF niso skladna. Podobni indeksi zajemajo kazalnike z različnih področij (npr. Institucije WEF in Institucionalni okvir IMD), zato uvrstitve pri podobno poimenovanih področjih ni smiselno neposredno primerjati. Tako recimo podindeks IMD prakse upravljanja (14.) vsebuje kazalnike, ki se nahajajo v vsaj treh WEF-ovih podindeksih (8. poslovna izdelanost, 6. učinkovitost trga in 1. institucije), le ti pa vsebujejo tudi druge kazalnike, ki jih IMD razvršča drugje. Kazalnike indeksa učinkovitosti trga WEF (6.) IMD recimo razvršča v vsaj 8 indeksov: 11. produktivnost in učinkovitost, 9. poslovna zakonodaja, 7. fiskalna politika, 2. mednarodna trgovina, 12. trg dela, 9. poslovna zakonodaja, 14. prakse upravljanja, 13. financiranje. x – IMD indeks vsebuje kazalnike več različnih WEF indeksov.

Vir: WEF, The Global Competitiveness Report 2006–2007 (2006); IMD World Competitiveness Yearbook 2006 (2006).

Tudi s statičnega vidika so največje prednosti na področju makroekonomije in zaposlenosti, največje slabosti pa na področju poslovne zakonodaje ter splošne naravnosti in vrednot. Tudi IMD-jev statični vidik svetovne konkurenčnosti⁴⁸ kaže na stagnacijo svetovne konkurenčnosti Slovenije, vendar z izboljšanjem dejavnikov uspešnosti gospodarstva (14. mesto; pred Finsko, Madžarsko, Portugalsko, Grčijo, Italijo, Poljsko in Slovaško) ter ob poslabšanju dejavnikov učinkovitosti vlade (19. mesto; pred Poljsko in Italijo). Po IMD je Slovenija pri dejavnikih učinkovitosti podjetij že tretje leto zapored izkazala največjo konkurenčno šibkost (19. mesto), predvsem po zaslugi naravnosti in vrednot, praks upravljanja in financiranja ter kljub izboljšanju produktivnosti in učinkovitosti ter trga dela. V okviru EU se med konkurenčne šibkosti Slovenije zaradi nižje uvrstitve sicer ugodnega indeksa javnih financ uvrščajo tudi dejavniki učinkovitosti vlade. Dejavniki uspešnosti gospodarstva so (tudi) po IMD primerjalna konkurenčna prednost, ki jo je Slovenija še izboljšala, predvsem po zaslugi med enaindvajseterico najvišje konkurenčnosti indeksa cen (1. mesto) in domačega gospodarstva (17. mesto). Indeksi tega področja svetovne konkurenčnosti Slovenije izkazujejo največjo skladnost z globalno konkurenčnostjo Slovenije po WEF (osnovni pogoji konkurenčnosti: makroekonomija). Dejavniki infrastrukture kljub izboljšanju uvrstitev znanstvene infrastrukture, zdravja in okolja ter izobraževanja Slovenijo uvrščajo na enako 18. mesto, zaradi znižanja uvrstitve osnovne in tehnološke infrastrukture.

5.2 Analiza globalne konkurenčnosti Slovenije po poročilu WEF 2006–2007

Položaj Slovenije v jesenskem poročilu WEF 2006–2007, merjen z agregatoma in (pod)indeksi dejavnikov globalne (IGC) in poslovne (BCI) konkurenčnosti, se je leta 2006 v globalnem merilu poslabšal (gl. tabelo 10). Poslabšanje uvrstitve Slovenije je bilo pri obeh agregatih večje kot v povprečju držav EU-25. Povprečna uvrstitev novih članic (EU-10) se je pri IGC poslabšala za eno, pri BCI pa za dve mesti. ZDA so močno poslabšale uvrstitev po indeksu IGC, kjer beležijo tudi zmanjšanje vrednosti podindeksov, medtem ko pri BCI ostajajo prvouvrščene (najvišje uvrščena pri IGC je v WEF 2005–2006 četrta Švica, drugi mesti pripadata članicama EU: Finski pri IGC in Nemčiji pri BCI). Države EU-25, ki so vidno izboljšale položaj vsaj enega od obeh agregatov, so Estonija, Latvija, Malta, Nizozemska, Slovaška in Švedska. Vidno poslabšanje poleg Slovenije beležijo še Ciper, Češka, Francija, Grčija, Italija, Litva, Madžarska, Poljska, Portugalska, Španija in Združeno kraljestvo.

Slovenija dosega 33. mesto po IGC in 36. mesto po BCI (gl. tabelo 10). Znotraj obeh agregatnih indeksov največje prednosti izkazuje na področju makroekonomije, izobraževanja in zdravja, največje slabosti pa na področju učinkovitosti trga, poslovne izdelanosti in inovacij, po WEF najpomembnejših dejavnikov sedanje razvojne faze Slovenije. Slovenija ne dosega povprečja EU-25, hkrati pa je pri vseh indeksih bolj konkurenčna od povprečja EU-10. Vrednost indeksa globalne konkurenčnosti (IGC) ostaja 4,6. Kljub temu se je uvrstitev med 125 državami v zadnjem poročilu poslabšala za tri mesta. Najbolje se uvršča pri *pospeševalcih učinkovitosti* (30. mesto), najnižje pa pri *osnovnih pogojih konkurenčnosti* (36. mesto). Med EU-25 je po IGC bolj globalno konkurenčna od Portugalske, Latvije, Slovaške, Malte, Litve, Madžarske, Italije, Cipra, Grčije in Poljske. Po indeksu poslovne konkurenčnosti (BCI) se je poslabšala že četrto leto zapored, tokrat še za tri mesta. Nižanje mikroekonomske konkurenčnosti ne podpira uvrstitve Slovenije po BDP na prebivalca, kjer je uvrščena mesto višje (29.). Med članicami EU-25 je bolj poslovno konkurenčna od Italije, Madžarske, Slovaške, Malte, Litve, Cipra, Latvije, Grčije in Poljske.

⁴⁸ Gl. pogl. 4.2.

Tabela 10: Globalna konkurenčnost Slovenije, ostalih članic EU in ZDA po indeksih v poročilu WEF 2006–2007

Poročilo WEF 2006–2007 (06)	Agregatna indeksa WEF				Podindeksi dejavnikov IGC						Podindeksi BCI			
	IGC ⁴ indeks globalne konkurenčnosti		BCI poslovna konkur.		Osnovni pogoji konkurenčnosti: institucije, infrastruktura, makroekonomija, zdravje in osnovna izobrazba		Pospeševalci učinkovitosti: visoka izobrazba in usposabljanje, učinkovitost trga, tehnološka pripravljenost		Dejavniki inoviranja in izdelanosti ² : poslovna izdelanost, inovacije		Poslov. in strateg. podjetij		Kakovost nac. poslov. okolja	
	05	06	05	06	05	06	05	06	05	06	05	06	05	06
Države ¹	r/v	r/v	r	r	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r	r	r	r
Avstrija	15/ 5,3	17/ 5,3	12	12	14/ 5,7	18/ 5,6	21/ 5,2	20/ 5,2	13/ 5,3	12/ 5,3	11	14	11	10
Belgija	20/ 5,2	20/ 5,3	18	17	21/ 5,5	17/ 5,6	23/ 5,0	23/ 5,1	15/ 5,2	14/ 5,2	20	17	13	13
Ciper	41/ 4,4	46/ 4,4	34	45	36/ 5,1	37/ 5,0	40/ 4,3	44/ 4,3	41/ 3,9	49/ 3,8	34	43	47	67
Češka	29/ 4,8	29/ 4,7	26	32	37/ 5,0	42/ 4,9	28/ 4,6	27/ 4,7	27/ 4,4	27/ 4,5	28	32	27	28
Danska	3/ 5,7	4/ 5,7	4	5	1/ 6,2	1/ 6,2	3/ 5,6	6/ 5,6	7/ 5,5	7/ 5,4	4	6	5	6
Estonija	26/ 5,0	25/ 5,1	27	24	29/ 5,3	30/ 5,3	24/ 5,0	19/ 5,2	34/ 4,1	32/ 4,2	25	24	32	35
Finska	2/ 5,7	2/ 5,8	3	3	2/ 6,1	3/ 6,1	5/ 5,5	4/ 5,6	5/ 5,7	6/ 5,7	2	3	8	8
Francija	12/ 5,4	18/ 5,3	10	16	16/ 5,7	15/ 5,7	18/ 5,2	22/ 5,1	9/ 5,4	13/ 5,3	12	18	10	11
Grčija	47/ 4,3	47/ 4,3	45	49	42/ 4,8	40/ 5,0	42/ 4,2	47/ 4,2	47/ 3,8	45/ 3,9	47	47	46	53
Irska	21/ 5,2	21/ 5,2	21	22	22/ 5,5	23/ 5,5	14/ 5,2	18/ 5,2	19/ 4,9	19/ 5,0	21	23	16	17
Italija	38/ 4,5	42/ 4,5	37	38	44/ 4,8	48/ 4,7	36/ 4,4	40/ 4,4	30/ 4,3	31/ 4,3	38	42	30	32
Latvija	39/ 4,5	36/ 4,6	48	47	41/ 4,8	41/ 4,9	37/ 4,3	36/ 4,5	62/ 3,6	58/ 3,7	48	48	50	47
Litva	34/ 4,5	40/ 4,5	39	43	43/ 4,8	45/ 4,8	35/ 4,4	38/ 4,4	40/ 3,9	44/ 4,0	41	45	42	37
Luksemburg	24/ 5,0	22/ 5,2	n. p.	n. p.	10/ 5,8	10/ 5,7	26/ 4,8	24/ 5,0	24/ 4,7	23/ 4,8	n. p.	n. p.	n. p.	n. p.
Madžarska	35/ 4,5	41/ 4,5	38	39	49/ 4,7	52/ 4,6	30/ 4,5	32/ 4,6	39/ 4,0	39/ 4,1	37	35	43	43
Malta	44/ 4,3	39/ 4,5	46	41	39/ 4,9	39/ 5,0	39/ 4,3	33/ 4,6	70/ 3,5	53/ 3,8	44	40	59	63
Nemčija	6/ 5,6	8/ 5,6	2	2	8/ 5,8	9/ 5,8	19/ 5,2	17/ 5,2	3/ 5,9	3/ 5,9	3	2	2	2
Nizozemska	11/ 5,4	9/ 5,6	7	6	9/ 5,8	8/ 5,9	16/ 5,2	9/ 5,5	12/ 5,3	11/ 5,4	7	5	9	7
Poljska	43/ 4,4	48/ 4,3	44	53	57/ 4,6	57/ 4,6	38/ 4,3	48/ 4,2	45/ 3,9	51/ 3,8	46	53	40	49
Portugalska	31/ 4,6	34/ 4,6	28	28	30/ 5,3	34/ 5,2	32/ 4,5	37/ 4,5	35/ 4,0	37/ 4,1	27	26	41	40
Slovaška	36/ 4,5	37/ 4,6	43	40	47/ 4,7	47/ 4,7	34/ 4,4	34/ 4,6	43/ 3,9	43/ 4,0	43	39	54	45
Slovenija	30/ 4,6	33/ 4,6	33	36	32/ 5,1	36/ 5,2	29/ 4,5	30/ 4,6	31/ 4,2	34/ 4,2	33	36	29	34
Španija	28/ 4,8	28/ 4,8	25	30	28/ 5,3	25/ 5,4	27/ 4,7	28/ 4,6	28/ 4,4	30/ 4,3	26	31	24	31
Švedska	7/ 5,6	3/ 5,7	11	7	7/ 5,8	7/ 6,0	9/ 5,4	2/ 5,7	6/ 5,5	5/ 5,7	13	8	7	3
Zdr.kraljestvo	9/ 5,5	10/ 5,5	5	8	17/ 5,6	14/ 5,7	4/ 5,6	7/ 5,6	11/ 5,3	10/ 5,4	6	7	4	9
EU-25	25/ 4,9	26/ 5,0	25	27	27/ 5,3	28/ 5,3	25/ 4,8	26/ 4,9	28/ 4,6	28/ 4,6	26	27	29	27
EU-10 ³	36/ 4,5	37/ 4,6	38	40	41/ 4,9	43/ 4,9	33/ 4,5	34/ 4,6	43/ 3,9	43/ 4,0	38	39,5	42	45
EU-15	18/ 5,2	19/ 5,2	16	17	18/ 5,6	18/ 5,6	20/ 5,0	20/ 5,1	18/ 5,0	18/ 5,0	17	18	16	17
ZDA	1/ 5,9	6/ 5,6	1	1	18/ 5,6	27/ 5,4	1/ 5,9	1/ 5,7	1/ 6,1	4/ 5,8	1	1	1	1

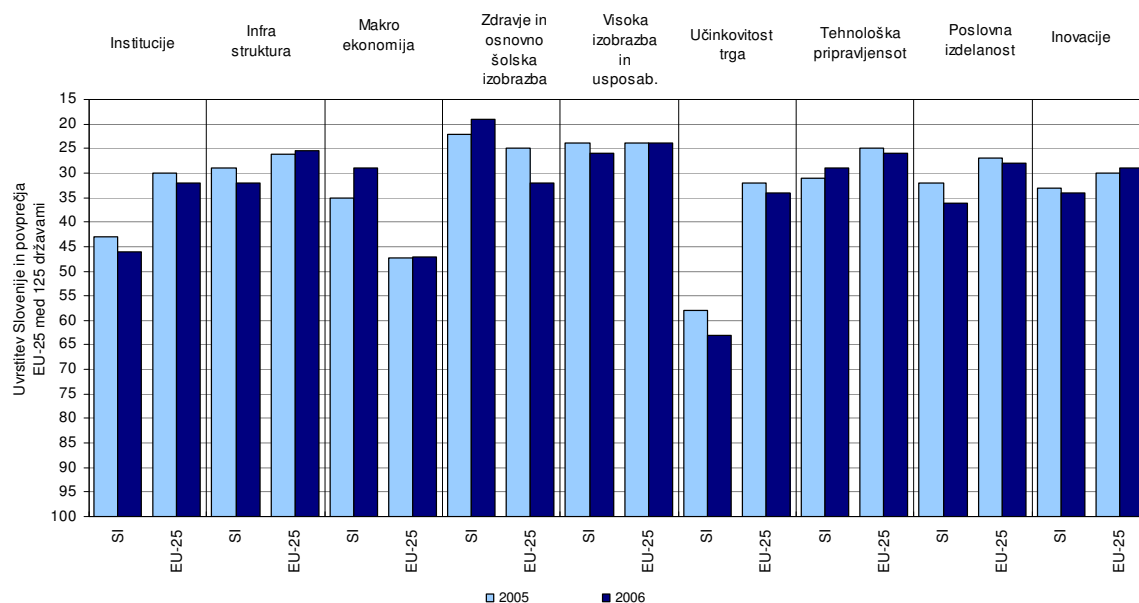
Opombe: WEF za leto 2006 uporablja podatke iz leta 2004 in 2005 ter ankete med poslovnimi delavci, izvedene na začetku leta 2006. Za primerjavo med leti najboljše služijo uvrstitve. Zaradi metodologije vrednosti indeksov med leti niso povsem primerljive in služijo predvsem primerjavi relativnih razlik med dejavniki in državami v posameznem letu. Za leto 2005 je WEF preračunal range obeh indeksov po metodologiji za leto 2006. ¹ V skupino referenčnih držav smo vključili države EU-25 in ZDA. ² Dejavniki inoviranja in izdelanosti proizvodov in proizvodnih procesov. ³ Nove države članice. ⁴ Spremenjena je metodologija spremljanja globalne konkurenčnosti in WEF sedaj namesto agregatnega indeksa sposobnosti rasti (gl. Chiaietta, A. A., 2006) meri indeks globalne konkurenčnosti IGC. r – rang; v – vrednost; krepki poudarki – dvig konkurenčnosti vsaj za tri mesta (vidno izboljšanje); osenčene celice – padec vsaj za tri mesta – vidno poslabšanje; n. p. – ni podatka.

Vir: WEF, The Global Competitiveness Report 2006–2007 (2006); <http://www.weforum.org>; lastni preračuni.

Poslabšanje uvrstitve Slovenije po indeksu globalne konkurenčnosti (IGC) je posledica nižjih uvrstitev vseh treh indeksov dejavnikov, medtem ko se je vrednost indeksov osnovnih pogojev in pospeševalcev učinkovitosti povečala. Največji pozitivni premik v okviru agregatnega indeksa globalne konkurenčnosti je bil dosežen pri *podindeksu makroekonomije* (osnovni pogoji konkurenčnosti), največji negativni premik pa je bil zabeležen pri *podindeksu učinkovitosti trga* (pospeševalci učinkovitosti) (gl. sliko 6). V nadaljevanju posebej

navajamo predvsem tista področja, kjer se Slovenija uvršča najnižje, saj so to tista področja, na katerih bi z izboljšavami dosegli dvig uvrstitve po IGC.

Slika 6: Uvrstitve podindeksov globalne konkurenčnosti WEF za leti 2005 in 2006 za Slovenijo in EU-25

Vir: WEF, The Global Competitiveness Report 2006–2007 (2006); <http://www.weforum.org>; lastni preračuni.

V okviru osnovnih pogojev konkurenčnosti se Slovenija najslabše uvršča pri *podindeksu institucij*, ki letos kaže vidno izboljšanje (43. mesto, indeks 4,27; 2005: 46. mesto, indeks 4,13). Primerjalne prednosti izraža *podindeks infrastrukture*, ki beleži vidno poslabšanje (32. mesto, indeks 4,51; 2005: 29. mesto, indeks 4,69), *podindeks makroekonomije*, kjer Slovenija beleži največje izboljšanje (29. mesto, indeks 5,08; 2005: 35. mesto, indeks 4,84) ter *zdravstvo in osnovnošolska izobrazba*, ki Slovenijo uvršča najvišje in kaže na vidno izboljšanje (19. mesto, indeks 6,82; 2005: 22. mesto, indeks 6,92). Najnižje uvrstitve *osnovnih pogojev konkurenčnosti* izkazujejo naslednji indikatorji. Na področju *institucij*: zaščita interesov manjšinskih delničarjev (108. mesto), administrativno breme upoštevanja vladnih regulacij (71. mesto), moč nadzornih in računovodskih standardov (59. mesto), ekonomičnost vladnega trošenja (56. mesto), učinkovitost upravnih odborov (52. mesto), zanesljivost policije (51. mesto). Na področju *infrastrukture*: razvoj železniške infrastrukture (41. mesto). Na področju makroekonomije: realni efektivni devizni tečaj (67. mesto), proračunski deficit (56. mesto). Pri pospeševalcih učinkovitosti izkazuje najnižjo konkurenčnost *podindeks tržne učinkovitosti*, kjer Slovenija beleži tudi največje poslabšanje uvrstitve (63. mesto, indeks 4,17; 2005: 58. mesto, indeks 4,11). Primerjalno konkurenčno prednost predstavljata *višje izobraževanje in usposabljanje*, ki letos beleži poslabšanje (26. mesto, indeks 5,07; 2005: 24. mesto, indeks 5,08), ter *podindeks tehnološke pripravljenosti*, ki beleži izboljšanje (29. mesto, indeks 4,51; 2005: 31. mesto, indeks 4,38).

Najnižje uvrstitve pospeševalcev učinkovitosti izkazujejo naslednji indikatorji. Na področju *višjega izobraževanja in usposabljanja*: kakovost izobraževalnega sistema (52. mesto). Na področju učinkovitosti trga: prakse zaposlovanja in odpuščanja (110. mesto), omejitve tuje lastnine (105. mesto), fleksibilnost določanja plač (103. mesto), širina in učinek obdavčevanja (102. mesto), čas za ustanovitev novega podjetja – d. o. o. (94. mesto), stroški kmetijske politike (92. mesto), sodelovanje v odnosih zaposleni – delodajalci (87. mesto), dostop na lokalne finančne trge (73. mesto), solventnost lokalnih bank (68. mesto), uveljavljanje profesionalnega menedžmenta (60. mesto), izdelanost finančnega trga (52. mesto), dostopnost do tveganega

kapitala (51. mesto), učinkovitost pravnega okvira (46. mesto), intenzivnost lokalne konkurence (46. mesto), uspešnost politike konkurence (43. mesto). Pri *tehnološki pripravljenosti*: NTI v državo prinesejo malo nove tehnologije (108. mesto), absorpcija tehnologije na nivoju podjetij (66. mesto), tehnološka pripravljenost (45. mesto).

Dejavniki inoviranja in izdelanosti izkazujejo primerjalne konkurenčne slabosti. Najnižje se uvršča *podindeks poslovne izdelanosti*, ki beleži tudi vidno poslabšanje (36. mesto, indeks 4,64; 2005: 32. mesto, indeks 4,74). Poslabšanje uvrstitve beleži tudi *podindeks inovacij* (34. mesto, indeks 3,71; 2005: 33. mesto, indeks 3,65). Najnižje uvrstitve izkazujejo naslednji indikatorji. Pri poslovni izdelanosti: število lokalnih dobaviteljev (60. mesto), izdelanost in širina marketinga (47. mesto). Pri inovacijah: dostopnost znanstvenikov in inženirjev (94. mesto), javni razpisi za tehnološke proizvode (81. mesto), kakovost znanstvenih raziskovalnih institucij (41. mesto).

Uvrstitev Slovenije po indeksu poslovne konkurenčnosti (indeks BCI) se je že četrto leto zapored znižala, tokrat še za tri mesta. Po *indeksu poslovanja* in strategij podjetij se je uvrstitev Slovenije znižala za tri mesta (36. mesto). Uvrstitev po *indeksu kakovosti poslovnega okolja* pa je iz relativno ugodnega 29. mesta padla na 34. mesto.

5.3 Analiza svetovne konkurenčnosti Slovenije po poročilu IMD 2006

Uvrstitev Slovenije po indeksu svetovne konkurenčnosti (WCI) se je po treh letih drsenja po lestvici svetovne konkurenčnosti v letu 2006 izboljšala za sedem mest, tako da se je Slovenija ponovno uvrstila na 45. mesto, ki ga je zasedala že leta 2004 (gl. tabelo 11). To izboljšanje je prvo po letu 2002, ko je Slovenije izboljšala uvrstitev z 38. na 35. mesto. Ob tem se je vrednost indeksa WCI Slovenije za razliko od uvrstitve v letu 2005 (padec za dobrih 6 točk) povečala (za 2,3), kar je več v primerjavi s porastom indeksov EU-21 (0,9) in novih držav članic EU (1,2). Nadpovprečno izboljšanje agregatnega indeksa in nadpovprečno izboljšanje uvrstitve Slovenije (EU-21 za 0,7 mesta, EU-6 za 2,3 mesta) kaže na to, da je Slovenija uspela nadpovprečno izboljšati svetovno konkurenčnost. Kljub temu pa Slovenija po svetovni konkurenčnosti zaostaja za vsemi tremi evropskimi povprečji. Po vrednosti WCI je uvrščena le pred Italijo, med novimi članicami EU pa le pred Poljsko. Med članicami EU, ki so v zadnjem letu najbolj izboljšale konkurenčnost, so Grčija, Avstrija, Estonija in Češka ter tudi Slovenija.

Po lanskem poslabšanju uvrstitev treh dejavnikov konkurenčnosti WCI (od štirih) (indeksa uspešnosti gospodarstva, indeksa učinkovitosti vlade in učinkovitosti podjetij) je letošnje izboljšanje uvrstitve WCI Slovenije posledica izboljšanja uspešnosti gospodarstva in infrastrukture, medtem ko je uvrstitev po učinkovitosti vlade in učinkovitosti podjetij ostala nespremenjena. Ob tem je Slovenija pri vseh štirih dejavniki svetovne konkurenčnosti zabeležila zmanjšanje vrednosti indeksov ocene konkurenčnosti, znižanja vrednosti vseh štirih dejavnikov konkurenčnosti Slovenije pa so v povprečju manjša od povprečnega znižanja vrednosti teh indeksov treh skupin držav (EU-21, NDČ-6 in EU-15). Izzivi Slovenije v letu 2006 so bili po IMD povezani z i) uvedbo evra, ii) internacionalizacijo malih in srednjih podjetij, iii) s potrebo po povečani fleksibilnosti trga dela, iv) potrebo po podpori inovacijskih in raziskovalnih dejavnosti podjetniškega sektorja ter iv) z davčno reformo.

Relativno najboljšo uvrstitev v okviru agregata svetovne konkurenčnosti je Slovenija v poročilu 2006 dosegla na področju uspešnosti gospodarstva, kjer smo bili 35., kar je za 4 mesta više kot v poročilu 2005, in blizu uvrstitvi v poročilu 2004 (33. mesto). Ob tem je vrednost indeksa uspešnosti gospodarstva Slovenije rahlo

padla (za -0,42), kar je v primerjavi s padcem povprečja EU-21 (-3,4) in EU-15 (-5,0) sicer vseeno pomenilo izboljšanje konkurenčnosti uspešnosti gospodarstva, vendar je v primerjavi s povprečnim izboljšanjem indeksa NDČ-6 (0,4) Slovenija izgubila primerjalno prednost pred novimi članicami in pristala na njihovem povprečju.

Tabela 11: Prikaz vrednosti agregatnih indeksov svetovne konkurenčnosti Slovenije, ostalih članic EU in ZDA po IMD 2005 in 2006

Poročilo IMD 2006	Agregatni indeks (WCI)		Uspešnost gospodarstva		Učinkovitost vlade		Učinkovitost podjetij		Infrastruktura	
	05 ¹	06	05 ¹	06	05 ¹	06	05 ¹	06	05 ¹	06
Države ²	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v
Avstrija	17/74,33	13/79,30	26/50,79	29/45,08	20/58,88	15/60,25	12/68,94	5/75,90	21/60,86	13/65,74
Belgija	24/67,46	27/68,09	20/54,06	23/47,88	42/41,88	38/41,55	24/51,28	29/48,20	16/64,77	15/64,51
Češka	36/60,13	31/63,00	36/45,2	25/46,76	44/40,33	34/44,67	32/47,69	34/43,99	30/49,46	29/46,36
Danska	7/82,55	5/86,03	31/6,96	31/4,63	4/74,33	3/76,58	7/77,07	3/80,84	5/73,98	3/71,84
Estonija	26/66,71	20/71,42	16/54,42	12/56,22	13/65,25	11/64,96	29/49,27	22/53,18	39/40,07	35/41,11
Finska	6/82,63	10/80,89	32/46,07	38/41,04	3/75,86	5/73,00	9/75,65	10/68,89	4/75,09	7/70,41
Francija	30/64,20	35/60,81	9/58,93	17/50,66	45/38,63	48/31,63	45/37,46	48/30,59	17/63,96	21/60,14
Grčija	50/50,33	42/54,15	49/40,18	49/36,35	52/31,11	46/35,61	49/31,07	47/32,75	37/41,13	33/41,66
Irska	12/77,85	11/80,65	6/61,81	9/57,01	10/68,91	7/71,75	10/73,43	6/74,84	31/49,39	27/48,76
Italija	53/45,82	56/43,53	37/44,16	50/36,13	58/18,05	60/13,67	53/21,63	55/15,67	36/41,6	39/38,42
Luksemburg	10/80,31	9/81,51	2/77,22	2/74,40	12/66,5	16/59,57	19/60,83	17/64,36	24/58,86	22/57,48
Madžarska	37/59,87	41/57,32	50/39,82	42/38,98	38/44,84	41/39,74	33/47,36	40/37,36	29/49,6	32/42,95
Nemčija	23/67,84	26/68,64	23/52,45	22/8,33	35/45,9	33/45,31	36/44,73	31/44,18	11/70,44	10/66,50
Nizozemska	13/77,40	15/75,93	10/58,4	18/50,48	23/56,22	18/54,28	15/67,92	15/65,94	13/69,22	18/62,79
Poljska	57/39,02	58/39,96	55/35,48	53/35,14	56/21,22	58/16,15	58/11,46	60/7,62	50/30,06	44/30,68
Portugalska	45/52,43	43/52,81	44/42,39	48/36,47	41/42,2	42/39,28	51/25,12	50/23,97	35/42,16	34/41,27
Slovaška	40/58,62	39/57,44	56/33,77	54/34,59	17/61,43	23/52,25	37/44,06	37/40,25	41/37,39	42/32,42
Slovenija	52/49,30	45/51,64	39/43,29	35/42,87	49/33,32	49/31,48	52/21,8	52/21,24	38/40,98	36/40,75
Španija	38/59,43	36/58,38	25/50,81	34/43,12	30/47,81	40/40,19	48/34,31	43/34,61	33/46,96	30/45,39
Švedska	14/76,26	14/76,99	30/49,2	28/5,71	22/57,94	22/53,61	16/67,61	12/67,47	8/72,46	6/70,95
V. Britanija	22/68,52	21/71,39	14/56,49	8/58,15	27/51,02	26/48,29	26/51	24/52,38	25/57,71	23/56,53
EU-21 ³	29,1/64,8	28,4/65,7	29/49,6	29,9/46,2	30,5/49,6	30,2/47,32	31,5/48,1	30,2/47,23	25,9/54,1	24,7/52,2
NDČ-6 ³	41,3/55,6	39,0/56,8	42/42,0	36,8/42,4	36,2/44,4	36,0/41,54	40,2/36,9	40,8/33,94	37,8/41,3	36,3/39,0
EU-15	24,3/68,5	24,2/69,3	23,9/52,7	27,1/47,7	28,3/51,7	27,9/49,64	28,0/52,5	25,9/52,55	21,1/59,2	20,1/57,5
ZDA	1/100,00	1/100,00	1/100,00	1/97,00	16/62,72	14/61,47	3/84	4/76,56	1/95,45	1/94,85

Opombe: IMD za leto 2006 uporablja podatke iz leta 2004 in 2005 ter ankete med poslovnimi delavci, izvedene na koncu leta 2005 in začetku 2006. Za primerjavo med leti najboljše služijo uvrstitve. Zaradi metodologije vrednosti indeksov med leti niso povsem primerljive in služijo predvsem primerjavi relativnih razlik med dejavniki in državami v posameznem letu. ¹ IMD, World Competitiveness Yearbook 2005. ² V skupino referenčnih držav smo vključili članice EU in ZDA. ³ IMD za 4 nove države članice EU (NDČ) ne objavlja podatkov (Ciper, Latvija, Litva, Malta). r – rang, v – vrednost indeksa. Krepko poudarjena števila pomenijo dvig konkurenčnosti države vsaj za tri mesta – vidno izboljšanje. Osenčene celice pomenijo padec vsaj za tri mesta – vidno poslabšanje.

Vir: IMD, World Competitiveness Yearbook 2005, 2006; lastni preračuni.

V okviru ekonomske uspešnosti gospodarstva smo največje izboljšanje zaznali pri podindeksu domačega gospodarstva (z 52. na 39. mesto) (gl. tabelo 11). Znotraj ekonomske uspešnosti gospodarstva ima Slovenija dve skrajnosti: podindeks mednarodnih investicij ostaja največja nacionalna šibkost (59. mesto), podindeks cen, ki smo ga zopet izboljšali (za 4 mesta, lani za 12), pa je postal največja nacionalna prednost. Za dve mesti oziroma za štiri mesta se je poslabšala uvrstitev pri podindeksu zaposlenosti in podindeksu mednarodne trgovine (na 37. in 23. mesto). Najbolj vidne prednosti tega dejavnika so: izvoz blaga (13. mesto, kazalec 1.2.08), delež dohodka iz turizma v BDP (14., 1.2.20), delež trgovine v BDP (16., 1.2.18), indeks življenjskih stroškov (17., 1.5.02) ter realna rast BDP na prebivalca (21., 1.1.13). Slovenija je uspela vidno izboljšati višino portfolio investicij v USD (1.3.16), stanje tekoče plačilne bilance kot delež BDP (1.3.17),

inflacijo (1.5.01) in stanje neposrednih domačih investicij v tujino (1.3.03). Najvidnejše slabosti so: izselitev razvojnih zmogljivosti predstavlja grožnjo prihodnosti gospodarstva (61., 1.3.14), izselitev storitev predstavlja grožnjo prihodnosti gospodarstva (59., 1.3.15), stanje neposrednih investicij v Slovenijo v USD (58., 1.3.07), izvoz tržnih storitev (55., 1.2.10) in izvoz blaga v USD (53., 1.2.07). Slovenija je vidno poslabšala kazalca, ki kažeta, ali državi grozi relokacija storitev (1.3.15) in razvojnih zmogljivosti (1.3.14).

Agregatni indeks učinkovitosti vlade uvršča Slovenijo v poročilu 2006 na 49. mesto, kar je enaka uvrstitev kot v predhodnem letu ter za sedem mest slabša kot leta 2002. Ob tem se je vrednost indeksa učinkovitosti vlade tudi letos znižala in med vsemi dejavniki konkurenčnosti zabeležila največji padec (za -1,84; lani za -5,98), kar je v primerjavi z malenkost višjimi padci indeksov EU-21 (-2,3), NDČ-6 (-2,9) in EU-15 (-2,0) omogočilo ohranitev relativno slabe (podpovprečne) konkurenčnosti v primerjavi z vsemi tremi skupinami. Vzroke za slabo uvrstitev gre sprva iskati pri najnižje uvrščenem podindeksu fiskalne politike, kjer se je v poročilu 2006 uvrstitev znižala še za tri mesta (55. mesto), podindeksu poslovne zakonodaje, kjer je bila uvrstitev po znižanju za šest mest v letu 2005 v letu 2006 za dve mesti višja (53. mesto) ter pri podindeksu institucionalnega okvira, kjer je bil rang za štiri mesta boljši (43. mesto). Ostala dva podindiksa predstavljata nacionalno primerjalno prednost: družbeni okvir, kjer je Slovenija skočila za pet mest (36. mesto), in podindeks javnih financ, kjer smo v letu 2006 sicer zabeležili padec za 9 mest (26. mesto). Najbolj vidne prednosti tega dejavnika so: davek na dobiček podjetij (9., 2.2.08), stabilnost menjalnega tečaja (13., 2.3.07), delo carinskih organov ne zavira učinkovitega pretoka blaga (13., 2.4.01), javni dolg (17., 2.1.04) in diskriminacija (22., 2.5.07). Slovenija je uspela vidno izboljšati prilagodljivost vladnih politik (2.3.10), zunanji dolg ožje države (2.1.07), percepcijo podkupovanja in korupcije (2.3.16), percepcijo birokracije (2.3.15) in percepcijo realnih osebnih davkov (2.2.12). Najbolj vidne slabosti na področju vladne učinkovitosti predstavljajo naslednje ocene: enostavnost poslovanja ni konkurenčna prednost Slovenije (60., 2.4.15), investicijske spodbude niso privlačne tujim investitorjem (59., 2.4.07), realni osebni davki ne spodbujajo delavcev k delu in napredovanju (59., 2.2.12), prispevna stopnja zaposlenih za socialno varnost (58., 2.2.10) in percepcija, da konkurenčna zakonodaja ni učinkovita (57., 2.4.10). Slovenija je vidno poslabšala naslednje indikatorje: prispevno stopnjo delodajalcev za socialno varnost (2.2.11), percepcijo nadlegovanja na delu (2.5.11), percepcijo, da socialna kohezija ni prioriteta vlade (2.5.04), in percepcijo, da konkurenčna zakonodaja ni učinkovita (57., 2.4.10).

Po agregatnem indeksu učinkovitosti podjetij se je Slovenija leta 2006 uvrstila na enako mesto kot 2005 (52. mesto). Učinkovitost podjetij predstavlja največjo nacionalno šibkost, kjer se je uvrstitev Slovenije od leta 2002 znižala za 20 mest. Vrednost tega agregata je med vsemi dejavniki konkurenčnosti najnižja (22,24) in najbolj zaostaja za povprečji EU. V letopisu 2006 je Slovenija zabeležila še dodatno znižanje njegove vrednosti (-0,56), ki pa je manjše od povprečnih znižanj EU-21 (-0,8) in NDČ-6 (-3,0). Največjo šibkost predstavlja podindeks vrednot in naravnosti slovenskih podjetij, kjer je bil zabeležen padec za 4 mesta (58. mesto). Uvrstitev po podindeksu upravljanja podjetij je ostala nespremenjena (47. mesto), po podindeksu financiranja pa se je izboljšala za eno mesto na 47. mesto. Po ostalih komponentah učinkovitosti podjetij se je Slovenija v poročilu 2006 uvrstila bolje kot v predhodnem letu: pri produktivnosti in učinkovitosti, ki je Slovenijo v letu 2003 razvrstila na nacionalno najvišje 17. mesto, v poročilu 2005 pa na nizko 53. mesto, se je uvrstitev letos zvišala za 15 mest, na 37. mesto, pri podindeksu trga dela pa je prišlo do dviga za 2 mesti na 45. mesto. Najbolj vidne prednosti tega dejavnika so: nagrajevanje menedžmenta (13., 3.2.04), enostavnost najemanja posojil (21., 3.3.02), podjetnost menedžerjev (21., 3.4.08), delež delovno aktivnega prebivalstva (23., 3.2.11) in nagrajevanje storitvenih poklicev (27., 3.2.03). Slovenija je uspela vidno izboljšati obseg trgovanja na borzi (3.3.13). Najbolj opazne slabosti na področju učinkovitosti podjetij predstavljajo naslednje ocene: nacionalna kultura, ki je zaprta za tuje ideje (60., 3.5.03), upravni odbori, ki menedžmenta v podjetjih ne nadzorujejo

učinkovito (60., 3.4.04), kadar so ljudje v gospodarstvu soočeni z novimi izzivi, je njihova fleksibilnost in prilagodljivost nizka (60., 3.5.04), velika podjetja po mednarodnih standardih niso učinkovita (60., 3.1.08), pravice delničarjev pa niso zadovoljivo zaščitene (60., 3.3.16). Slovenija je uspela vidno poslabšati sledeče indikatorje: kadar so ljudje v gospodarstvu soočeni z novimi izzivi, je njihova fleksibilnost in prilagodljivost nizka (3.5.04), pravice delničarjev niso zadovoljivo zaščitene (3.3.16), nivo plač proizvodnih delavcev (3.2.01), vrednote podjetij vključujejo vrednote zaposlenih (3.5.07), bilančna vsota bank kot delež BDP (3.3.01).

Relativno dobro uvrstitev v okviru agregata svetovne konkurenčnosti je Slovenija v poročilu 2006 dosegla na področju infrastrukture, kjer smo se povzpeli za dve mesti na 38. mesto in presegli povprečje novih držav članic. Znižanje vrednosti indeksa infrastrukture Slovenije je bilo tudi v poročilu 2006 med štirimi dejavniki najmanjše (-0,22), v primerjavi s padcem indeksov EU-21 (-1,9), NDČ-6 (-2,2) in EU-15 (-1,7) pa se je malenkost izboljšala konkurenčnost. Med komponentami tega indeksa se je uvrstitev izobraževanja izboljšala za 9 mest (29. mesto), osnovne infrastrukture (31. mesto) in tehnološke infrastrukture (39. mesto) za 1 mesto, uvrstitev zdravstva in okolja pa je ostala nespremenjena (41. mesto). Najbolj vidne prednosti tega dejavnika so: javni izdatki za izobraževanje (4., 4.5.01), delež prebivalstva, mlajšega od 15 in starejšega od 64 let, v aktivnem prebivalstvu (indeks odvisnosti) (8., 4.1.07), razmerje učitelj – učenec v osnovnem šolstvu (11., 4.5.02), stroški mednarodnega pogovora po fiksni telefonski liniji (11., 4.2.03), delež uporabnikov mobilne telefonije (12., 4.2.04). Najbolj vidne slabosti na področju infrastrukture predstavljajo naslednje ocene: prenos znanja med podjetji in univerzo (60., 4.5.14), financiranje tehnološkega razvoja (59., 4.2.16), pomanjkanje kvalificiranih inženirjev na trgu dela (58., 4.5.13), univerzitetna izobrazba ne dosega potreb konkurenčnega gospodarstva (58., 4.5.08) in tehnološko sodelovanje med podjetji ni dovolj razvito (58., 4.2.14). Slovenija je uspela vidno poslabšati sledeče indikatorje: zanimanje mladih za znanost (4.3.14), delež visoko tehnološko zahtevnih proizvodov v izvozu (4.2.19), stroški interneta (4.2.10) ter investicije v telekomunikacije (4.2.01).

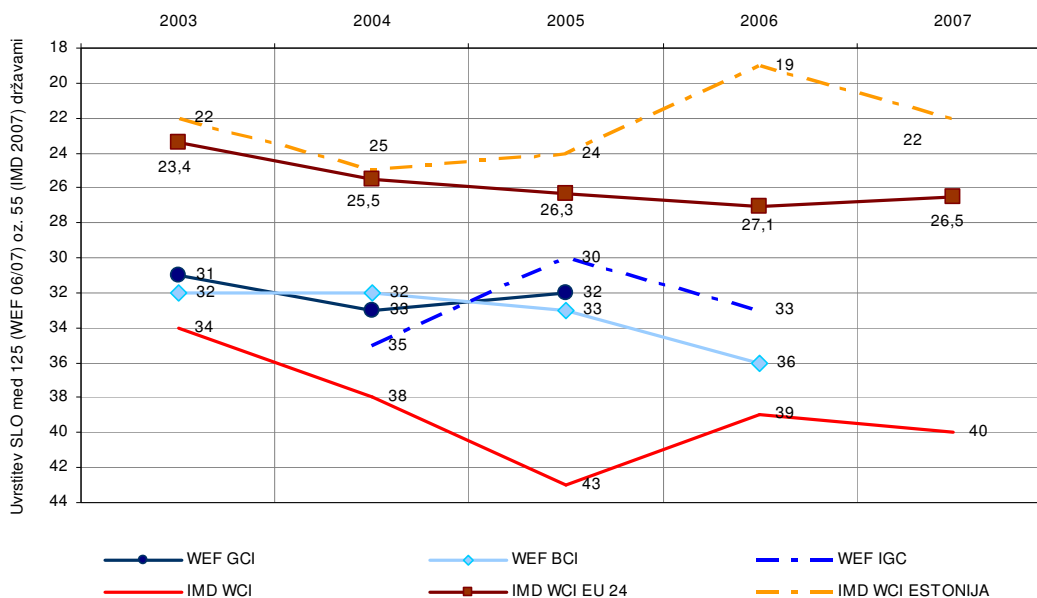
5.4 Analiza svetovne konkurenčnosti Slovenije po poročilu IMD 2007

Z letom 2007 smo v skupino Sloveniji referenčnih držav vključili obe novi članici EU, Romunijo in Bolgarijo. IMD je v letopisu 2007 spremenil izračun agregatnih indeksov na osnovi zmanjšanega števila držav (55) (izločena so bila regijska gospodarstva, dodani pa Ukrajina in Litva), kar je imelo za posledico preračun uvrstitev 55 držav za pet let nazaj.

Slovenija je v poročilu IMD 2007 z uvrstitvijo pri agregatnem indeksu svetovne konkurenčnosti (WCI) in agregatnih indeksih v globalnem merilu poslabšala svoj položaj. Slovenija dosega mesto nižje (40. mesto) pri WCI, vrednost pa se je indeksu povečala (za 3,5 točke) na 55,17. Krovni agregatni indeks (WCI) ne dosega nobenega evropskega povprečja. V analizo referenčnih držav smo prvič vključili tudi leta 2007 na novo priključeni članici (Bolgarijo in Romunijo). Znižanje uvrstitve v primerjavi s spremembami uvrstitev držav članic EU (EU-24), ki v povprečju beležijo izboljšanje svetovne konkurenčnosti za 0,7 mesta, pomeni dodatno relativno poslabšanje konkurenčnosti Slovenije znotraj EU. Povprečna uvrstitev novih članic (EU-9) se ni spremenila, zato pa so svetovno konkurenčnost močno izboljšale (za 1,7 mesta) stare članice (EU-15; gl. tabelo 12 na str. 60). Povečanje vrednosti WCI je tudi letos večje v primerjavi s povprečnimi spremembami EU-24 (za 3,1 točke) in EU-9 (za 1,8 točke), vendar ne v primerjavi z EU-15 (za 4,5 točke). Pomembno je opozoriti, da so za medletne primerjave najbolj primerne uvrstitve, saj zaradi letnih sprememb metodologije vrednosti indeksov med leti niso povsem primerljive in služijo predvsem primerjavi relativnih razlik med dejavniki in državami v posameznem letu (letni preračun indeksov in normalizacija na letni ravni). Slovenija je med EU-24 (le) pred Bolgarijo, Italijo, Romunijo in Poljsko (pri WEF 2006–2007 tudi pred Portugalsko, Litvo, Slovaško, Madžarsko in Grčijo). Vidno izboljšanje svetovne konkurenčnosti EU-24 so zabeležile Italija,

Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Romunija in Švedska, vidno poslabšanje pa Češka, Estonija, Finska in Irska. Ob tem je smiselno omeniti, da metodologija WEF 2006–2007 pri nekaterih državah kaže ravno obratno gibanje (Italija, Estonija), kar je dodatna omejitev tovrstnega spremljanja konkurenčnosti držav.

Slika 7: Gibanje uvrstitev agregatnih indeksov konkurenčnosti Slovenije 2003–2007, Estonije in povprečja EU-24

Opombe: Uvrstitev med 125 (WEF) oziroma 55 (IMD) državami: WEF-ovi indeksi globalne konkurenčnosti Slovenije (IGC), poslovne konkurenčnosti (BCI) Slovenije in sposobnosti rasti (GCI) Slovenije ter novi preračunani IMD indeksi svetovne konkurenčnosti (WCI) Slovenije, EU-24 in Estonije; leto izida poročila IMD – spomladi, WEF – jeseni.

Viri: WEF, The Global Competitiveness Report 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006–2007; IMD, The World Competitiveness Yearbook 2007 (2007).

Uvrstitev Slovenije po WCI je posledica stagnacije uvrstitev treh dejavnikov svetovne konkurenčnosti – učinkovitosti vlade, učinkovitosti podjetij ter infrastrukture – kljub povečanju njihovih vrednosti. Slovenija izkazuje največje prednosti⁴⁹ in je nadpovprečno uvrščena pri agregatnem indeksu gospodarske uspešnosti (nad EU-24 in EU-9) in pri agregatnem indeksu infrastrukture (nad EU-9). Pri podindeksih so to področja cen, mednarodne trgovine, domačega gospodarstva (velikost, rast, blaginja, napovedi gibanj), izobraževanja in javnih financ (vodenje javnih financ, fiskalna bilanca, javni dolg države). Največje slabosti⁵⁰ izkazujejo agregatna indeksa učinkovitosti vlade in učinkovitosti podjetij. Pri podindeksih so to področja mednarodnih investicij, fiskalne politike (davki), poslovne zakonodaje, učinkovitosti trga dela in finančnih trgov. Največji pozitivni premik je bil dosežen pri podindeksu cen in podindeksu domačega gospodarstva, največje negativne premike pa so zabeležili podindeks poslovne zakonodaje, podindeks finančnih trgov in podindeks osnovne infrastrukture. V nadaljevanju navajamo vidne slabosti, prednosti in spremembe po štirih agregatih konkurenčnosti.

⁴⁹ Agregatni indeksi, kjer je uvrstitev višja od WCI (40. mesto), in podindeksi (področja znotraj 4 agregatnih indeksov), kjer je uvrstitev višja od najvišje uvrščenega agregatnega indeksa (24. mesto).

⁵⁰ Agregatni indeksi, kjer je uvrstitev nižja od WCI (40. mesto), in podindeksi (področja znotraj 4 agregatnih indeksov), kjer je uvrstitev nižja od najnižje uvrščenega agregatnega indeksa (43. mesto).

Tabela 12: Prikaz vrednosti agregatnih indeksov svetovne konkurenčnosti Slovenije, ostalih članic EU in ZDA po IMD 2005 in 2006

Poročilo IMD 2007	Agregatni indeks (WCI)		Uspešnost gospodarstva		Učinkovitost vlade		Učinkovitost podjetij		Infrastruktura	
	06 ¹	07	06 ¹	07	06 ¹	07	06 ¹	07	06 ¹	07
Države ²	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v	r/v
Avstrija	13/79,30	11/83,18	27/45,09	21/53,28	15/60,25	10/69,68	5/75,90	11/76,12	12/65,74	13/71,25
Belgija	26/68,09	25/71,54	21/47,88	20/53,39	32/41,55	28/46,26	26/48,20	23/57,81	13/64,52	17/66,30
Bolgarija	41/50,87	41/48,74	39/38,28	31/48,57	37/38,44	38/41,23	42/26,85	54/11,01	40/29,70	41/31,74
Češka	28/63,00	32/59,62	23/46,77	29/48,76	29/44,67	41/39,31	30/43,99	36/38,85	25/46,36	27/49,18
Danska	5/86,03	5/91,93	29/44,63	18/53,95	3/76,58	4/82,16	3/80,84	3/88,48	3/71,85	4/80,71
Estonija	19/71,42	22/74,30	11/56,23	9/63,72	11/64,96	13/68,96	21/53,18	24/57,04	31/41,12	31/45,09
Finska	10/80,89	17/77,34	34/41,04	32/46,38	5/73,00	17/65,55	10/68,90	20/63,55	7/70,42	11/71,46
Francija	30/60,81	28/62,56	16/50,67	19/53,88	42/31,63	42/37,88	41/30,59	42/30,07	19/60,14	18/66,01
Grčija	36/54,15	36/57,43	43/36,36	46/38,87	40/35,61	30/45,78	40/32,75	35/39,54	29/41,66	34/43,12
Irska	11/80,65	14/81,86	9/57,02	25/51,26	7/71,75	5/79,42	6/74,84	8/79,67	24/48,76	24/54,67
Italija	48/43,53	42/48,27	44/36,14	39/43,67	52/13,67	51/21,90	47/15,67	47/23,76	34/38,43	35/41,33
Litva	-/-	31/61,07	-/-	37/43,86	-/-	26/48,15	-/-	29/43,70	-/-	30/46,16
Luksemburg	9/81,51	4/92,21	2/74,41	3/82,80	16/59,57	9/70,75	16/64,36	5/84,03	20/57,49	15/68,85
Madžarska	35/57,32	35/57,63	37/38,99	38/43,85	35/39,74	40/40,82	33/37,36	41/31,96	28/42,95	25/51,47
Nemčija	25/68,64	16/78,02	20/48,34	8/64,92	28/45,31	23/53,67	28/44,18	25/55,02	9/66,51	7/76,08
Nizozemska	15/75,93	8/85,86	17/50,48	5/67,20	18/54,28	18/64,58	14/65,94	10/76,59	16/62,79	10/72,68
Poljska	50/39,96	52/42,73	46/35,15	41/42,42	50/16,15	52/18,08	52/7,62	52/14,76	39/30,69	40/33,27
Portugalska	37/52,81	39/55,98	42/36,48	48/38,22	36/39,28	24/51,37	43/23,97	44/27,69	30/41,28	32/44,25
Romunija	49/42,13	44/47,29	41/36,67	35/44,59	46/27,41	45/31,72	50/10,83	50/19,33	48/23,39	42/31,10
Slovaška	33/57,44	34/57,72	47/34,60	42/42,17	22/52,25	37/42,13	31/40,25	28/48,46	37/32,42	38/35,72
Slovenija	39/51,64	40/55,17	33/42,87	24/51,37	43/31,48	43/34,47	44/21,24	43/28,72	32/40,76	33/43,73
Španija	31/58,38	30/61,21	32/43,12	27/50,42	34/40,19	29/45,95	36/34,61	33/39,80	26/45,40	29/46,26
Švedska	14/76,99	9/84,12	26/45,71	17/54,01	21/53,61	14/67,32	12/67,47	13/74,88	6/70,96	5/77,86
Zdr. kraljestvo	20/71,39	20/75,45	8/58,15	7/65,50	24/48,29	22/53,87	23/52,38	22/59,04	21/56,53	22/60,97
ZDA	1/100,00	1/100,00	1/97,00	1/93,83	14/61,47	19/61,46	4/76,56	6/82,30	1/94,85	1/100,00
EU-24 ³	27,1/64,0	26,5/67,1	28,1/45,4	25,9/52,0	28,1/46,1	27,5/50,9	28,4/44,4	29,1/48,7	23,9/50,0	24,3/54,6
NDC-9 ³	36,8/54,2	36,8/56,0	34,6/41,2	31,8/47,7	34,1/39,4	37,2/40,5	37,9/30,2	39,7/32,6	35,0/35,9	34,1/40,8
EU-15	22,0/69,3	20,3/73,8	24,7/47,7	22,3/54,5	24,9/49,6	21,7/57,1	23,3/52,0	22,7/58,4	17,9/57,5	18,4/62,8

Opombe: IMD v letopisu 2007 izračunava agregatne indekse za 55 držav (izločitev regijskih gospodarstev, dodani Ukrajina in Litva) na podlagi 325 kazalnikov, razvrščenih po 20 indeksi, ki imajo enako težo. ¹ V IMD 2007 so preračunali uvrstitve za novo skupino držav za 5 let nazaj. ² V skupino referenčnih držav smo vključili članice EU in ZDA. ³ IMD za 3 nove države članice EU (NDČ) ne objavlja podatkov (Ciper, Latvija, Malta). r – rang, v – vrednost indeksa; krepki poudarki – dvig konkurenčnosti vsaj za tri mesta (vidno izboljšanje); osenčene celice – padec vsaj za tri mesta – vidno poslabšanje.

Vir: IMD, The World Competitiveness Yearbook 2007 (2007); lastni preračuni.

Agregatni indeks gospodarske uspešnosti Slovenijo letos uvršča vidnih 9 mest višje na najvišje 24. mesto in predstavlja konkurenčno prednost. Vsi podindeksi gospodarske uspešnosti beležijo izboljšanje. Še vedno je najslabše uvrščen podindeks mednarodnih investicij (50. mesto). Ostali podindeksi izražajo primerjalne prednosti,⁵¹ podindeksi z vidnim izboljšanjem pa so: podindeks zaposlenosti (28. mesto), podindeks domačega gospodarstva (24. mesto; za 11 mest) in podindeks cen (2. mesto; za 7 mest). Najnižje uvrstitve na področju uspešnosti gospodarstva izkazujejo naslednji kazalniki/anketne ocene: izseljevanje razvojnih zmogljivosti (54. mesto), stanje neposrednih investicij v Slovenijo (51. mesto), izvoz tržnih storitev (49. mesto), tok neposrednih investicij v Slovenijo (49. mesto) in izseljevanje storitev (48. mesto).

⁵¹ Uvrstitev, boljša od agregatne uvrstitve Slovenije pri WCI.

Agregatni indeks učinkovitosti vlade predstavlja dolgoročno slovensko konkurenčno slabost in že drugo leto uvršča Slovenijo na 43. mesto. Največje slabosti so najnižje uvrščeni podindeks poslovne zakonodaje (51. mesto), ki je največja nacionalna šibkost in beleži vidno poslabšanje uvrstitve (za 6 mest), in podindeks fiskalne politike (davki; 47. mesto), ki sicer beleži izboljšanje. Primerjalno prednost in vidno izboljšanje učinkovitosti vlade predstavlja podindeks javnih financ (vodenje javnih financ, fiskalna bilanca in javni dolg države – 17. mesto; izboljšanje za 7 mest). Najnižje uvrstitve učinkovitosti vlade izkazujejo naslednji kazalniki/anketne ocene: državno lastništvo podjetij (55. mesto), prispevna stopnja zaposlenih za socialno varnost (54. mesto), zakonodaja o zaposlovanju (54. mesto), investicijske spodbude niso privlačne tujim investitorjem (54. mesto) ter višina obdavčenja podjetij, ki ne privlači podjetniške dejavnosti (52. mesto).

Področje agregatnega indeksa učinkovitosti podjetij uvršča Slovenijo mesto višje (na 43. mesto), vendar pa obenem z najnižjo vrednostjo (28,72) že četrto leto predstavlja največjo konkurenčno slabost. Primerjalno slabost učinkovitosti podjetij in poslabšanja beležijo: podindeks naravnosti in vrednot (51. mesto), ki je še vedno največja primerjalna slabost, podindeks financiranja (43. mesto), ki beleži vidno poslabšanje (za 3 mesta), in podindeks trga dela (42. mesto; poslabšanje za 2 mesti). Primerjalno prednost z vidnim izboljšanjem beleži podindeks praks upravljanja (37. mesto). Najnižje uvrstitve učinkovitosti podjetij izkazujejo naslednji kazalniki/anketne ocene: pomanjkanje tujih visoko kvalificiranih in izkušenih ljudi v domačem poslovnem okolju (54. mesto), kadar so ljudje v gospodarstvu soočeni z novimi izzivi, je njihova fleksibilnost in prilagodljivost nizka (52. mesto), velika podjetja po mednarodnih standardih niso učinkovita (52. mesto), nacionalna kultura je zaprta za tuje ideje (51. mesto) in uprave podjetij menedžmenta ne nadzorujejo učinkovito (51. mesto).

Agregatni indeks infrastrukture kljub poslabšanju (za 1 mesto) Slovenijo uvršča na dobro 33. mesto in izkazuje primerjalno prednost. Vsi podindeksi dejavnikov infrastrukturne konkurenčnosti izražajo nacionalne primerjalne prednosti. Najnižje se uvršča podindeks zdravja in okolja (34. mesto), a beleži izboljšanje. Največje poslabšanje beleži podindeks osnovne infrastrukture (32. mesto; poslabšanje za 4 mesta), najvišje pa je uvrščen podindeks izobraževanja (26. mesto). Najnižje uvrstitve izkazujejo naslednji kazalniki/anketne ocene: nezadostno financiranje tehnološkega razvoja (53. mesto), pomanjkanje kvalificiranih inženirjev na trgu dela (52. mesto), zakonsko okolje ne podpira razvoja in uporabe tehnologije (52. mesto), delež visokotehnološkega izvoza (50. mesto) in tehnološke regulacije ne podpirajo razvoja poslovanja in inovacij (50. mesto).

5.5 Ocena analize

Rezultati po obeh sistemih kažejo na stagnacijo konkurenčnosti Slovenije. Agregatni indeksi in posamezni kazalniki nakazujejo na temeljne slabosti, ki omogočajo sklepe o potrebnih ukrepih, vendar pa o realni strokovni oceni in o teži ocen na tem nivoju iz paradigme ne moremo govoriti. Primer Slovenije služi za prikaz, kako različne so lahko ocene konkurenčnosti države in kaj lahko na rezultatih in iz različnih ocen sklepamo. Različne ocene po različnih sistemih omejujejo možnost uporabnosti paradigme konkurenčnosti in agregatnim indeksom manjšajo legitimnost. Možno je opaziti, kako so različne skupine držav v različnih sistemih ocenjene različno. Če gibanje Slovenije v skupini povezanih držav spremljamo z agregati obeh sistemov, lahko vidimo nekatere vzorce skupin držav, ki opredeljujejo razliko med IMD in WEF. Vse skupaj ponazarja osnovni problem paradigme konkurenčnosti države in njene uporabnosti.

6 SKLEP

Konkurenčnost države je bolj ali manj naključno razvito področje ekonomske teorije, ki se ukvarja z interdisciplinarnimi dejavniki in deležniki razvoja družb, metodologijo ocenjevanja s kazalniki in sistemi agregatnih indeksov. Predstavili smo teoretične podlage za razvoj paradigme in sistemov ocenjevanja konkurenčnosti držav. Prikazali smo izvor pojma in njegove različne opredelitve. Opredelili smo intuitivno razumevanje nacionalne konkurenčnosti države ter njene strateške vidike s politikami pospeševanja. Nato smo prikazali razvoj ekonomske teorije agregatne konkurenčnosti države in pospeševanja njenih dejavnikov. Prikazali smo pomen celovite opredelitve konkurenčnosti države, pomen interdisciplinarnih dejavnikov in deležnikov konkurenčnosti in predstavili mikroekonomske temelje konkurenčnosti. V četrtem poglavju smo opredelili značilnosti dveh osrednjih metodologij ocenjevanja konkurenčnosti države – globalne konkurenčnosti po WEF in svetovne konkurenčnosti po IMD – ter skupaj z nekaterimi njihovimi slabostmi in prednostmi predstavili njune osrednje agregate. Praktično smo paradigmo predstavili v zadnjem poglavju, kjer smo z uporabo obeh sistemov analizirali agregatno konkurenčnost Slovenije leta 2006.

Na podlagi sistemov ocenjevanja globalne in svetovne konkurenčnosti je možno opredeliti različne sklope družbenega razvoja in njihovo gibanje. Paradigma razvija sintezo različnih vidikov družbenega razvoja, sistemi pa omogočajo različne celovitejše preglede/sinteze dejavnikov in njihovega vpliva na odvisne spremenljivke »agregatne konkurenčnosti države«. Vendar je pogled na konkurenčnost države kljub razvoju interdisciplinarnosti in celovitosti dejavnikov družbenega razvoja (hologramičnosti) še vedno ekonomističen: prevladujejo tako ekonomski dejavniki kot ekonomska logika vrednotenja učinkov posameznih dejavnikov. Sistemi konkurenčnosti držav se med sabo razlikujejo in ne temeljijo na skupni opredelitvi konkurenčnosti države, zato ne omogočajo konsistentne primerljive ocene »konkurenčnosti razvoja države«. Vrednote, filozofija, teoretično izhodišče, namen in razvoj metodologije osrednjih dveh sistemov merjenja so različni, kar privede celo do nasprotujočega si gibanja agregatov konkurenčnosti iste države. Konkurenčnost države je zato še zelo neenoten in odprt razvojni pojem, ki je različno teoretično in metodološko opredeljen. To v vsebinsko debato o konkurenčnosti države vnaša določeno mero nejasnosti in političnosti.

Po IMD se je do leta 2005 poslabšala konkurenčnost celotni skupini mediteranskih držav, vključno s Slovenijo. Izboljšala pa se je konkurenčnost »manjših« držav centralne in severne Evrope. Ta preureditev ocen IMD v prid centralne Evrope ni našla enakega odseva v WEF-ovem sistemu. Obe ustanovi sta med članicami EU-25 tako leta 2004 kot 2005 najboljše ocenili skandinavske države, vendar različno visoko. WEF recimo za obe leti kot prvo uvrščeno na svetu ocenjuje Finsko, ki je dosegla najvišjo oceno med več kot sto državami in jo je šele leta 2006 prehitela Švica. IMD je Finsko dolgo časa postavljala na peto mesto med šestdesetimi državami, ZDA pa je ves čas prvouvrščena. Najvišje uvrščeno državo EU-25, Finsko, je 2006 na petem mestu zamenjala Danska, Finska pa je v treh letih strmoglavila na sedemnajsto mesto.

Poleg vzporednih gibanj skupin držav, ki so lahko zamaknjena v plus ali minus, lahko opazimo tudi povsem nasprotujoče si ocene. Razhajanja v opredelitvi konkurenčnosti držav so še najbolj izrazita pri ocenah Švedske, Irske in Luksemburga, ki so bile nekaj časa pri obeh institucijah povsem obratno ocenjene. Na vprašanje, ali je Švedska s svojim socialnim modelom konkurenčnejša od specifičnega modela Irske in Luksemburga, instituciji odgovorita obratno. Švedska je pri WEF tretja najbolj globalno konkurenčna država, IMD pa jo je videl šele na 14. mestu, njena uvrstitev pa je do leta 2006 padala. Pred njo je IMD favoriziral specifični državi, kot sta Luksemburg, ki je bil pri WEF šele 22., in Irska, ki je bila pri WEF uvrščena na 21. mestu. Nejasnost paradigme konkurenčnosti držav povečuje tudi sistemski razkorak in nelogične stopnice/razlike ter enakosti med ocenami pri celi vrsti držav. IMD je slabše kot WEF ocenil konkurenčnost

Združenega Kraljestva, Nemčije, Španije, Portugalske, Slovenije, Grčije, Slovaške in Italije.⁵² Medtem ko so bile ocene konkurenčnosti obeh institucij dokaj usklajene pri »(ne)tipičnih« državah, kot so Danska, Nizozemska, Avstrija in Poljska. IMD-jeva ocena svetovne konkurenčnosti države je bolj "ekonomske liberalna" in blizu po njeni metodologiji najbolj svetovno konkurenčnim ZDA, manj pa upošteva socialne in kulturne vidike razvoja, ki so še posebej značilni ravno za skandinavske družbe. Po drugi strani so pri WEF-u bolj globalno konkurenčne družbe tiste, ki še zmeraj podpirajo in razvijajo socialni model. WEF-ova metodologija zato kot najbolj globalno konkurenčne ocenjuje skandinavske družbe.

Paradigma konkurenčnosti države predstavlja velik izziv za vse razvojne teorije, da nadgradijo interdisciplinarno opredelitev družbenega razvoja. Četudi upoštevamo razvojne hibe ekonomske paradigme in sistemov agregatnih indeksov konkurenčnosti držav, je podatek o konkurenčnosti države zelo pomemben prispevek k celovitejšemu razumevanju razvoja. Sistemi kazalnikov in sintezne ocene agregatnih indeksov so sistematično posegli na široko polje družbenega razvoja, »ekonomskih politik konkurenčnosti«, in so političnemu pojmu konkurenčnosti države v odnosu do dejavnikov in deležnikov rasti in razvoja poskušali dati ekonomske in mednarodno primerljive temelje. Na podlagi agregatnih indeksov si vlade lahko pridobijo dodatno dolgoročno perspektivo za razvojne politike in tako tudi primerjajo učinke na dejavnike in deležnike v času in prostoru. Še vedno pa je ekonomska teorija pri paradigmi konkurenčnosti države daleč od celovite in enostavne opredelitve razvoja, zato ocena o konkurenčnosti države ne more temeljiti le na agregatnih indeksih, ki jih izračunata ustanovi, kot sta IMD in WEF. Vendarle pa paradigma konkurenčnosti države in metodologije ocenjevanja ključnih dejavnikov konkurenčnosti lahko povečajo razumevanje smeri razvoja tudi v primerjavi z drugimi nacionalnimi/regionalnimi okolji, kar lahko pripomore k oblikovanju boljših dolgoročnih razvojnih smernic države.

⁵² Omenjene države so bile do vključno leta 2005 tri leta v t. i. »analitični nemilosti« pri IMD.

SEZNAM LITERATURE IN VIROV

Literatura

1. Bhagwati, J. (2005). Globalization as an Anget of Prosperity. The Global Competitiveness Report 2005–2006. World Economic Forum. Harvard University. Str. 203–209.
2. Blanchard, K., et al. (2004). The Leader Within: Learning Enough About Yourself to Lead Others. *Financial Times Prentice Hall*.
3. Blanke, J., Paua, F. in Sala-I-Martin, X. (2003). The Growth Competitiveness Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth. *The Global Competitiveness Report 2003–2004. World Economic Forum. Str. 3–28*.
4. Bornstein, D. (2005). How to Change the World: Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas. *Oxford University Press, USA*.
5. Buckley, P. J. in drugi. (1988). »Measures of International Competitiveness: A Critical Survey«, *Journal of Marketing Management*.
6. Chiaiutta, A. A. (1998). *Globalna konkurenčnost držav*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska Fakulteta.
7. Chiaiutta, A. A. (2002). Trg kot institucija – konkurenca, sodelovanje in konkurenčnost Slovenije. *IB revija*, 2–3/XXXVI, str. 27–66.
8. Chiaiutta, A. A. (2006). Globalna konkurenčnost Slovenije po WEF 2005–2006. *Ekonomsko ogledalo*, 1/06, 19–20.
9. Cohen, J. B. (1990). The Political Economy of International Trade. *World Peace Foundation and the MIT*. 44, 2, str. 261–281.
10. Conti, T. (1999). Samoocenjevanje družb. *DZS, Ljubljana*.
11. Dmitrovič, T. (1998). *Industrijska politika v državah Srednje Evrope*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska Fakulteta.
12. Feurer, R., C. (1994). »Management Decision«, Vol. 32, No. 2.
13. Florida, R. (2005). Flight of the Creative Class: The New Global Competition Talent. HarperCollins.
14. Garelli, S. (2005). Competitiveness of Nations: The Fundamentals. *IMD World Competitiveness Yearbook 2005. IMD. Lousanne. Str. 608–619*.
15. Gerzon, M. (2006). Leading Through Conflict: How Successful Leaders Transform Differences into Opportunities. *Harvard Business School Press; 1st edition*. Boston: MIT.
16. Gmeiner, P. Chiaiutta, A., Kovačič, G., Lipovšek, B., Sečnik A. (2001). Razvoj analize in diagnoze nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije. Delovni Zvezki. Ljubljana: UMAR.
17. Holt, H. D.. (1993). Management: Principles and Practices. Englewoods Cliffs, New Jersey: Prentice – Hall: 724 str.
18. Jaklič, M. (1994). Strateško usmerjanje gospodarstva. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 181 str.
19. Krugman, R. P. (1994a). Competitiveness: A dangerous obsession. *Foreign affairs*, 73, št. 2, str. 28–44.

20. Krugman, R. P. (1994b). Peddling Prosperity. Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectations. New York: W. W. Norton and Comp. 303 str.
21. Krugman, R. P. (1996a). Pop Internationalism. Cambridge, Massachusetts, MIT: 221 str.
22. Krugman, R. P. (1996b). Making Sense of the Competitiveness Debate. *Oxford Review of Economic Policy*, 12, s. str. 17–25.
23. Krugman, R. P. (1996c). A Country is not a Company. *Harvard Business Review*. 1. Str. 40–48.
24. Krugman, R. P., Obstfeld, M. (1997). *International Economics. Theory and Policy*. Massachusetts: Addison Wesley Longman. 766 str.
25. Krugman, R. P., Venables, J. A. (1995). Globalization and the Inequality of Nations. *The Quarterly Journal of Economics*, CX, 4, str. 857–880.
26. Lopez-Claros, A., Altinger, L., Blanke, J., Drzeniek, M., Mia, I. (2006). The Global Competitiveness index: Identifying the key Elements of Sustainable Growth. *The Global Competitiveness Report 2006–2007. World Economic Forum. Harvard University. Str. 3–51*.
27. Lopez-Claros, A., Blanke, J., Drzeniek, M., Mia, I., Zahidi, S. (2005). Policies and Institutions Underpinning Economic Growth: Results from the Competitiveness Indexes. *The Global Competitiveness Report 2005–2006. World Economic Forum. Harvard University. Str. 3–42*.
28. Lyn, L. (2006). *Public management : old and new. New York : Routledge*.
29. Makovec Brenčič, M.. (1996). *Analiza konkurenčnih prednosti. Primer Panoge. Magistrsko delo. Ekonomska fakulteta. Ljubljana*.
30. Nollen, D. S., Quinn, P. D. (1994). Free Trade, Fair Trade, Strategic Trade and protectionism in the U.S. Congress, 1987–1988. *International Organization, World Peace Foundation and the MIT*, 48, 3, str. 491–525.
31. Porter, E. M. (2004). Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index. *The Global Competitiveness Report 2004–2005. World Economic Forum. Harvard University. Str. 19–50*.
32. Richardson, J. D. (1990). The Political Economy of Strategic Trade Policy. *International Organization, World Peace Foundation and MIT*. Str. 107–135.
33. Rogoff, K. (2005). Rethinking Exchange Rate Competitiveness. *The Global Competitiveness Report 2005–2006. World Economic Forum. Harvard University. Str. 99–105*.
34. Sala-i-Martin, X., Atardi Elsa V. (2004). The Global Competitiveness index. *The Global Competitiveness Report 2004–2005. World Economic Forum. Harvard University. Str. 51–57*.
35. Senge, P. (2005). *Presence: human purpose and the field of the future. London: Nicholas Brealey*.
36. Senge, P. (2006). *The fifth discipline: the art and practice of the learning organization. London: Random House Business Books*.
37. Thurow, C. L. (1992). *Head to Head. New York. William Morrow*.
38. Thurow, C. L. (1997). *Budućnost kapitalizma: Kako današnje gospodarske snage oblikuju sutrašnji svijet. Zagreb: Mate*.

39. Tyson, L. D. (1992). Who's bashing whom? Trade conflict in high-technology industries. Washington: Institute for International Economics.
40. Viscusi, W. K., Vernon, M. J., Harrington, E. J. (2000). Economics of Regulation and Antitrust. Cambridge, Massachusetts.
41. Warren Bennis et al., eds. (2001). The Future of Leadership: today's top leadership thinkers speak to tomorrow's leaders. San Francisco: Jossey-Bass.
42. Zohar, D., Marshal, I. (2004) Spiritual Capital: Wealth We Can Live. Bloomsbury Publishing PLC.

Viri

1. Enhancing European Competitiveness. (1995). First report to the President of the Commission, the Prime Ministers and the Heads of State.. Competitiveness Advisory Group, (Ciampi Group). Report of the Select Committee of the House of Lords on Overseas Trade. (1985). London: English Parliament.
2. OECD Report. (1996). Industrial Competitiveness: Benchmarking Business Environments in the Global Economy.
3. The Global Competitiveness Report. Različni letniki. WEF.
4. The World Competitiveness Yearbook. Različni letniki. IMD.